

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 40 (2931)
6 кастрычніка 1978 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

СЛАВА КЛАСС!

КАНСТЫТУЦЫЯ (АСНОЎНЫ ЗАКОН) СССР

Мал. У. ТАБУШАВА.

ГАДАВІНЕ КАНСТЫТУЦЫІ ПРЫСВЯЧАЕЦА

У Доме літаратара адбыўся ўрачысты вечар, прысвечаны гадавіне прыняцця новай Канстытуцыі СССР.

Вечар адкрыў і вёў лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР, дэпутат Вярхоўнага Савета БССР, старшыня праўлення Дома літаратара Васіль Быкаў.

З успамінамі аб першых гадах станаўлення Савецкай улады выступіў народны паэт Беларусі, Герой Сацыялістычнай працы, лаўрэат Ленінскай прэміі Пятрусь Броўка.

Вядомы беларускі пісьменнік, ветэран партыі Віталій Вольскі прыгадаў рэвалюцыйны падзеі

1917 года ў Петраградзе, сведкам якіх быў ён сам. Пазрэса Эдзі Агняцэв прагавіла свой верш «Сямейнае паданне».

У прэзідыуме ўрачыстага вечара былі народныя пісьменнікі БССР Кандрат Крапіва, Андрэй Макаёнак, пісьменнік Сілан Гусеў і іншыя.

Вечар закончыўся прагледам тэлефільмаў «Побач з камісарам», зробленага па апавяданнях П. Броўкі. На прэм'еры фільма прысутнічалі стваральнікі фільма Аляксандр Чыкмянёў, Ігар Рамішэўскі, Уладзімір Чарнышоў, Аляксандр Сеннін і група анцэраў.

ПЕРАД'ЮБІЛЕЙНАЕ ІНТЭР'В'Ю

З ТВОРЧЫМ ХВАЛЯВАННЕМ

Вясна гэтага года прынесла заслужанаму дзеячу мастацтваў БССР кампазітару Дамітрыю Смольскаму нямала хваляванняў і радасці. У канцы сакавіка Дзяржаўны акадэмічны тэатр оперы і балета БССР здзейсніў пастаноўку яго першай оперы «Сівая легенда». Новы твор, напісаны паводле аповесці У. Караткевіча і на яго ж лібрэта, узнаўляў падзеі далёкай мінуўшчыны, уражваў меладычнасцю, напеўнасцю, сучаснасцю музычнай мовы, цікавым вырашэннем многіх сцэн. Дзякуючы гэтым якасцям опера амаль адразу ж спадабалася ўсяму пастаноўчому калектыву, была прыхільна прынята слухачамі. А што пасля, як скончыліся пастаноўчыя клопаты і «прэм'ерныя» хваляванні, цікавага і плённага здолеў зрабіць кампазітар яшчэ, у знамянальны год юбілею? З гэтым пытаннем звярнуўся да Д. Смольскага карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва».

— Не менш важнай падзеяй, чым прэм'ера «Сівай легенды», для мяне былі гастролі нашага опернага тэатра ў Маскве, дзе была паказана і мая опера. Да гэтага я ставіўся як да своеасаблівага творчага экзамена на кампазітарскую сталасць — так што мае хваляванні працягваліся. Аднак, як мне здаецца, усё скончылася даволі ўдала: мяркуючы па словах маіх калег — кампазітараў, прафесійных музыкантаў, па прыёму слухачоў — мне ўдалося экзамен вытрымаць.

Уся гэта «оперная эпопея» заняла ў мяне значную частку года. У пачатку яго я інструментаў оперу, потым давалася тое-сёе мяняць у партытуры, перагледзець яе перад маскоўскімі гастролімі. Таму, заняты ўсімі гэтымі справамі, я не мог стварыць многа новай музыкі, і адзінае, што напісаў за апошні час, былі тры вальсы і адзін дэкаль: пяць лірычных інтэрмецца на словы Г. Гейнэ для голасу з фартэпіяна, тры маналогі на вершы Я. Палонскага і цыкл рамансаў на тэксты Ф. Цютчава. Ва ўсіх творах я імкнуўся не толькі поўнасна сфармуляваць назапашаны мною вопыт у стварэнні вальсаванай музыкі, але і знайсці нешта но-

вае, адметнае. Ці ўдалося мне гэта, судзіць ужо будучыя вынаўцы і слухачы.

Я вельмі люблю дзяцей, і таму не мог адмовіць сабе ў задуме напісаць «Арыю» для струннага аркестра Цэнтральнай музычнай школы пры Беларускай кансерваторыі, якую ў свой час скончыў сам і аб якой у мяне захаваліся самыя добрыя, светлыя успаміны. Акрамя «Арыі», напісаў яшчэ некалькі п'ес для віяланчэлі з фартэпіяна.

Цяпер прыступаю да работы над творам на словы Р. Бардуліна для салістаў, хору і аркестра. Гэта музыка лавіна прагучаць ва ўрачыстым юбілейным канцэрце. Пакуль дакладна не ведаю, у якую форму яна выльецца, але думаю, што гэта будзе вальсаваная-сінфанічная паэма. Хочацца напісаць яе па-новаму, з прымяненнем сучасных сродкаў выразнасці, але ў той жа час, каб яна была дэмакратычнай, лёгка ўспрымалася. Прадбачу, што мне зноў давядзецца хвалявацца, бо стварыць «Пазему» будзе не так проста: твор павінен быць сапраўды мастацкім, цікавым і значным, каб мець права гучаць у час вялікага свята беларускага народа — 60-годдзя БССР і Камуністычнай партыі Беларусі.

ПРЭМ'ЕРЫ

Адбылася прэм'ера драмы «Барабаншчыца» А. Салыскага, якую Рэспубліканскі тэатр юнага гледача імя 50-годдзя камсамола Беларусі прысвяціў 60-годдзю Ленінскага камсамола. Паставіў спектакль галоўны рэжысёр тэатра народны артыст БССР І. Папоў, аўтар сцэнаграфіі — мастак У. Гардзееў, кампазітар — Э. Зарыцкі.

На здымку: у ролях Нілы Сніжко і Мітрафанова артысты Н. Кафанова і К. Сянкевіч.

Фота У. КРУКА.

ЭКСПАНУЕ ЧЭХАСЛАВАКІЯ

З настрычніка ў беларускім філіяле Усесаюзнага навукова-даследчага інстытута тэхнічнай эстэтыкі адкрылася выстаўна «Чэхаславацкі дызайн. Традыцыі і сучаснасць».

Што ўяўляе сабой сучаснае чэхаславацкае мастацкае канструяванне? Асноўнай свайй задачай чэшскія дызайнеры лічаць стварэнне эстэтычна і высокамастацкай ўмовы для жыцця і работы ў сучасным грамадстве. Менавіта пра гэта і сведчаць усе 400 экспанатаў, якія прадстаўлены на выстаўцы. Яны даюць яркія малюнак стану сучаснай прамысловай культуры Чэхаславакіі — высокаразвітай індустрыяльнай краіны.

Сярод экспанатаў асаблівае месца займаюць мэбля і вырабы са шкла. Па ўзроках мэбля, напрыклад, якія датуюцца 1890 і 1977 гадамі, што прадстаўлены на выстаўцы, можна меркаваць, як працягваюцца нацыянальныя традыцыі ў сённяшнім мастацкім канструяванні.

Вялікі раздзел прысвечаны дызайну ў машына- і станкабудаванні. Прастата формаў, зручнасць, надзейнасць — асноўныя яго рысы.

Мастацтва чэхаславацкіх дызайнераў зараз на вельмі высокім узроўні. Яно знаходзіць увасабленне ў самых, на першы погляд, нечаканых прадметах будзённага быту і тэхнікі. У гэтым перанонваецца, знаёмячыся з экспанатамі чэхаславацкіх сяброў.

Выстаўка «Чэхаславацкі дызайн. Традыцыі і сучаснасць» будзе працаваць да 24 кастрычніка.

СПРАВАЗДАЧА МАЛАДЫХ

У канцы верасня ў Саюзе кампазітараў СССР адбылася творчая справаздача маладых кампазітараў Беларусі перад маладзёжнай секцыяй Саюза кампазітараў СССР. Былі праслуханы ў запісе музычныя творы беларускіх кампазітараў У. Дарохіна (сімфонія), Р. Суруса (саната для фартэпіяна № 2), Л. Захлеўнага (два хоры без суправаджэння на тэмы беларускіх народных песень). Акрамя таго, слухаліся таксама творы В. Войціна (сюіта-парафраза для камернага аркестра) і Э. Зарыцкага (канцэрт для гобоя з аркестрам).

У абмеркаванні твораў маладых прынялі ўдзел дырыжор К. Хачатурян, кампазітары Ю. Саўльскі і К. Волкаў, члены маладзёжнай секцыі Маскоўскай арганізацыі Саюза кампазітараў СССР.

РОЗДУМ МАСТАКА

У Дзяржаўным мастацкім музеі БССР адкрылася персанальная выстаўка твораў заслужанага дзеяча мастацтваў БССР мастака Гаўрылы Харытонавіча Вашчанкі, прысвечаная 50-годдзю з дня яго нараджэння.

Звыш 60 прац, створаных мастаком галоўным чынам за апошнія дзесяць гадоў, прадстаўлены на выстаўцы. Гэта сюжэтная-тэматычная карціны, партрэты, пейзажы, нацюрморты. У творах «Маё Палессе», «Роздум», «Балада аб муміфікацыі», «Легенда», «Матчыны крылы», «Зямля», «Дыялог» і многіх іншых — роздум мастака аб жыцці, аб прыгажосці і шчодрасці нашай зямлі, аб людзях, якія жывуць і працуюць на ёй.

З імем Г. Вашчанкі звязана і станаўленне школы беларускага манументальнага жывапісу. Ён з'яўляецца закладчыкам кафедры манументальна-дэкаратыўнага мастацтва Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута, праводзіць вялікую работу па выхаванню творчай моладзі.

На выстаўцы прадстаўлены эскізы манументальных твораў мастака, якія ўжо вядомы аматарам мастацтва. Гэта роспісы «Зямля светлагорская», зроблены ў Палацы культуры светлагорскіх хімікаў, і «Асветнікі» — у фая антавай залы Дома настаўніка, вітразны і люстры Дома кіно.

ВОДГУЛЛЕ ГІСТАРЫЧНЫХ НАВАЛЬНІЦ

Другога кастрычніка ў памяшканні акруговага Дома афіцэраў адкрыў свой пяцьдзят дзевяты сезон Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы. Зразумела, з пытання аб прычыне часовага перасялення і пачаў гутарку з дырэктарам тэатра, заслужаным работнікам культуры БССР Іванам Міхалютам карэспандэнт штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва».

— Наш будынак цяпер рэканструіруецца, — адказаў ён. — Інтэр'ер і ўсе службы набываюць сучасны выгляд і па-сучаснаму абсталяваюцца. Палляшаецца электрагаспадарна, вентыляцыя, сігналізацыя, а ўсё гэта мае ў тэатры не такое малое значэнне, як здаецца. Сёння глядач вымагае ад мастацтва, каб яно адпавядала духу часу ва ўсім, і з гэтым нельга не лічыцца. Да таго ж, і тэрміны амартызацыі надышлі. У лістападзе запросім мінчан і гасцей сталіцы ў даўно ўсім вя-

кага Саюза і Герой Сацыялістычнай Працы Кірыла Арлоўскі, які можа быць прыкладам паслядоўнасці і адданасці чалавека ідэалам камунізму з юных гадоў. Вобраз К. Арлоўскага увасабляюць заслужаны артыст БССР В. Белавосцік і Г. Гарбун пад кіраўніцтвам пастаноўшчыка спектакля заслужанага дзеяча мастацтваў БССР В. Раеўскага.

Народнаму артысту БССР В. Тарасаву трэба знайсці мастацкае аблічча вобраза першага друкара на Беларусі Георгія (Францыска) Скарыны — героя драмы «Напісанае застаецца» А. Петрашкевіча. Спектакль на сцэне купалаўцаў ставіць рэжысёр А. Шалыгін.

Тэатр даўно не з'яўтаўся да шэкспіраўскай спадчыны і рыхтуецца да новага сцэнічнага працытанія гістарычнай хронікі «Генрых IV». Галоўны рэжысёр В. Раеўскі разам з пераладчыкам п'есы Рыгорам Ба-

Трыццаць пяць гадоў назад гэты спектакль пачаў сцэнічнае жыццё на падмостках сібірскага горада Томска, дзе тады выступіў наш Першы ВДТ. 1943 годам пазначаны пачатак біяграфіі самага папулярнага твора ў рэпертуары Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы: «Паўлінку» бачылі, «Паўлінцы» апладзіравалі, «Паўлінку» прымалі сэрцам масківчы і л'яввяне, воіны Савецкай Арміі і нядаўнія партызаны, сучаснікі і літаратурныя пабрацімы Івана Дамінікавіча і зусім юныя пакаленні гледачоў. «Паўлінкай» купалаўцаў па традыцыі адкрываюць кожны новы сезон.

Гэты здымак зроблены ва некалькі хвілін да трэцяга звання перад спектаклем 2 кастрычніка гэтага года. Вы бачыце заслужанага артыста БССР В. Уладзімірскага (Крыціна), народную артыстку БССР Г. Макараву (Агата), артыстку А. Доўгну (Паўлінка), народную артыстку БССР Р. Кашальнікаву (Альжбета), народнага артыста СССР З. Стому (Пустарэвіч), народную артыстку БССР Э. Браўарскую, якая робіць уступнае слова да спектакля, і артыста А. Памазана (Быкоўскі).

домы і любімы ўжо не адным пакаленнем людзей будынак, у купалаўскі тэатр на вуліцы Энгельса, 7...

Нам прыемна было пачынаць новы сезон, — працягвае Іван Францавіч, — з пачуццём гонару за высокую ўзнагароду, атрыманую намі па выніках спаборніцтва: калектыву ўручаны пераходны Чырвоны сцяг Міністэрства культуры СССР і ЦК прафсаюза работнікаў культуры. У пацярджэнне таго, што купалаўцы не збіраюцца адпачываць на лаўрах, тэатр пачаў сезон яшчэ ў верасні, выправіўшы да хлебаробуў Доншыцкага, Лагойскага, Салігорскага, Любанскага, Барысаўскага і Крупнскага раёнаў брыгады артыстаў са спектаклямі, адраславанымі перадавікам сёлетняй бітвы за Ураджай.

Шасцідзесяцігоддзю Беларускай ССР і Кампартыі Беларусі прысвячаюць купалаўцы спектакль па дакументальна-мастацкай п'есе «Чалавек з легенды» І. Ражкова і Я. Шабана. У цэнтры падзей — выдатны сын беларускага народа Герой Савец-

радуліным падрыхтавалі літаратурную рэдакцыю п'есы, паводле якой неўзабаве пачнуцца рэпетыцыі, на нашу думку, маштабнага і па-сучаснаму дынамічнага відовішча.

Прыцягнуў увагу калектыву папулярны твор сучаснай рускай прозы — аповесць «Апошні тэрмін» В. Распуціна.

Малады аўтар Алена Папова, драматургічны дэбют якой нядаўна адбыўся на сцэне Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа («Скорыя цягнікі»), прапанавала нам арыгінальную п'есу на сучасным матэрыяле «Мэта і сродкі», якую купалаўцы прынялі да пастаноўкі.

Купалаўскі тэатр — гэта своеасаблівы мастацкі летапісец жыцця і змагання нашага народа, люстра, у якім даецца адбітак падзей і абліччавы героў рэвалюцыйнага часу, вайны і гадоў мірнага будаўніцтва. Юбілейная афіша і складаецца так, каб гэта адчулі гледачы канца гэтага і пачатку будучага года, калі адзначаецца 60-ы год нашай рэспублікі і Кампартыі Беларусі.

ЭКРАННАЕ

ЖЫЦЦЁ АПОВЕСЦІ

Экраннае жыццё набылі героі папулярнай аповесці народнага пісьменніка Беларусі І. Шамкіна «Гандлярка і паэт». Па гэтай твору на студыі «Масфільм» завершаны здымкі новай мастацкай стужкі.

— Нас прыцягнула пільная ўвага аўтара да псіхалогіі герою, — гаворыць рэжысёр-пастаноўшчык, заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР С. І. Самсоў. — Пісьменнік дэталёва прасочвае доўгі і цяжкі маральны шлях Вольгі Ляноўч ад гандлярства і абывавасці да разумення свайго грамадзянскага абавязку, да свядомага ўдзелу ў барацьбе з фашызмам. Прайсці гэты шлях да канца з годнасцю і гордасцю, ёй дапамагаюць падпольшчыкі, яе сябры і таварышы.

Многія натурныя здымкі вяліся ў Гродзенскай вобласці. Галоўныя ролі выконваюць маладыя артысты кіно Наталля Андрэйчанка, Віктар Жыганова, Іван Саўнін і папулярныя анцэры Віктар Паўлаў, Іван Рыжкоў і іншыя.

У бліжэйшы час фільм выходзіць на экраны краіны.

У ПЛАНАХ—МУЗЫКА

Да пачатку сезона Гомельскай абласной філармоніі.

Гомельская абласная філармонія распачынае свой 12-ы канцэртны сезон. Паводле шматгадовай традыцыі ён адкрываецца выступленнем Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР. Сёлета гамельчане сустраўцца з дырыжорамі народнымі артыстамі СССР К. Кандрашыным і заслужаным дзеячам мастацтваў БССР Ю. Яфімавым, з салістамі—Р. Нодзлем (скрыпка) і Б. Афанасьевым (валторна). Дзяржаўная харавая капэла БССР імя Р. Шыры прыме ўдзел у выкананні новага твора Віктара Войціна — кантаты «Дзень Радзімы», прысвечанай 60-годдзю БССР і КПБ. Наогул новы сезон мае быць цікавым і насычаным. Гомельская філармонія, як і ўсе творчыя арганізацыі Беларусі, рыхтуецца ўрачыста адзначыць 60-годдзе рэспублікі. Калектывы нашай філармоніі рыхтуюць канцэртныя праграмы, прысвечаныя юбілею. Тры такія праграмы, прынятыя мастацкім саветам, — ужо ў канцэртным актыве выканаўцаў. Гэта — «Табе, чалавек рабочы» брыгады па абслугоўванню сельскага гледача «Вясёлыя галасы»; «Пунсовая зара, Беларусь» эстраднага рэвю «Музыкі» і канцэртная праграма лаўрэата Усесаюзнага конкурсу на лепшае выкананне савецкай песні вакальна-інструментальнага ансамбля «Сябры».

У бліжэйшы час глядач убачыць праграмы ленторыя «Камсамол майя рэспублікі» з удзелам камернага хору філармоніі пад кіраўніцтвам заслужанага дзеяча культуры БССР А. Лукіцкага, шэраг праграм лекторыя для школьнікаў, навучнікаў ГПТВ, раённых універсітэтаў культуры, а таксама навінкі канцэртнай групы «Балалайка».

Канцэртная арганізацыя ўдзельнічае ў абслугоўванні і шэфстве работнікаў мастацтва над працаўнікамі сельскай гаспадаркі. Сёлета філармонія дасць 1400 канцэртаў на вёсцы. Актывны ўдзел прымуць гомельскія артысты ў Рэспублі-

канскім тыдні «Майстры мастацтва — працаўнікам сяла». У праграмах гамельчан удзельнічаюць буйныя выканаўчыя калектывы Беларусі — дзяржаўны сімфанічны і народны аркестры, народны хор, харавая капэла, а таксама артысты з іншых саюзных рэспублік. У лістападзе наша філармонія будзе ўдзельнічаць у фестывалю «Беларуская музычная восень». Творчыя кантакты Гомельскай філармоніі з канцэртнымі арганізацыямі краіны робяцца больш разнастайнымі. Чакаем мы артыстаў і з Польшчы, Венгрыі, Грэцыі... У гасцях у гамельчан пабываюць вядомыя савецкія музыканты народнай артыстка СССР Р. Джаманова (вакал), лаўрэат міжнародных конкурсаў В. Віардо (фартэпіяна), заслужаны артыст РСФСР В. Сямёнаў (баян) і многія іншыя.

У сваю чаргу за межамі рэспублікі пабываюць нашы артысты. Так, вакальна-інструментальны ансамбль «Сябры» прыме ўдзел у Міжнародным фестывалі палітычнай песні імя Віктара Хары (кастрычнік, Хельсінкі), пабывае з гастролімі ў Паволжы, Прыбалтыцы, а там — фестывалі «Кіеўская вясна» (УССР) і «Агні магістралі» (раён БАМа). Эстраднае рэвю «Музыкі» выступіць з канцэртамі перад слухачамі Закаўказзя і РСФСР. Ствараецца канцэртны калектыў з удзелам артыстаў Бранскай, Гомельскай і Чарнігаўскай абласцей — прыгранічных абласцей трох братніх рэспублік.

Па выніках выканання вытворча-фінансаванага плана 1977 года Гомельская абласная філармонія ўзнагароджана пераходным Чырвоным сцягам Міністэрства культуры БССР і БРК прафсаюза работнікаў культуры. Мы прыкладзем усе намаганні, каб утрымаць гэтую ганаровую ўзнагароду і сёлета.

А. ЯТУХОВІЧ,
мастацкі кіраўнік
Гомельскай
абласной філармоніі.

АБ'ЕКТЫЎ ПАДГЛЕДЗЕУ...

Іван Пятровіч Шамякін... Народны пісьменнік Беларусі. Шырока вядомы ў нашай краіне і за яе межамі празаік і драматург, лаўрэат Дзяржаўных прэмій СССР і БССР, дзяржаўны і грамадскі дзеяч. Пісьменнік, які заўсёды імкнецца наблізіцца да галоўнага ў народным жыцці, да сэрца і душы сучасніка.

Творчасці Івана Шамякіна ўласцівы высокае грамадзянскае гучанне, актыўная пазіцыя ў адлюстраванні надзённых праблем, у вырашэнні складаных жыццёвых канфліктаў. Праўдзівыя карціны нашай рэчаіснасці, створаныя ў раманах і апавесцях пісьменніка, вобразы ягоных герояў — людзей сумленных, з чыстым сэрцам, — вучаць чытачоў знаходзіць адказы на многія супярэчлівыя пытанні жыцця.

За рабочым сталом.

У вольны час на дачы.

З унукам.
Фота В. ВІТЧАНКІ. (ВЕЛТА).

НАМ ПІШУЦЬ

У НАРОДНЫМ ТЭАТРЫ Іванаўскага раённага Дома культуры адбылася прэм'ера. Пасля пастаноўкі «Дзевяці людзей» В. Шуншына, цёпла прынятай глядачамі, самадзейныя актывы звярнуліся да класікі — камедыі М. В. Гоголя «Жаніцьба». Глядачам асабліва запамініліся персанажы камедыі ў цікавым выкананні С. Лазюка і С. Гулявай.

М. КАЗЛОВІЧ.

ЦІКАВУЮ І РАЗНАСТАЙНУЮ работу праводзіць Мазырская гарадское аддзяленне добраахвотнага таварыства аматараў кнігі, якое ўзначальвае Наталля Пахомова. Выстаўкі-продажи літаратуры, чытацкія канферэнцыі, сустрэчы з пісьменнікамі — гэта толькі невялікі пералік тых мерапрыемстваў, якія ажыццяўляе аддзяленне. А надалей адбылося вялікае свята кнігі, прысвечанае 60-годдзю БССР і КПБ. Тут жа, у парку, адбылася выстаўка-продаж літаратуры.

А. ЗЭКАУ.

ЖЫВЕЛАГАДОУЧАЯ ФЕРМА калгаса «Іскра» — адна з перадавых у Чарынаўскім раёне. Але не толькі высокімі надоямі і прывагамі славіцца яна. Чырвоны куток калектыву фермы — таксама лепшы. Кіруе яго работай загадчыца Удайскай сельскай бібліятэкі Алена Мікалаеўна Пісарова.

Днямі, падаўшы вынікі конкурсу-агляду чырвоных куткоў гаспадарак раёна, бюро райкома партыі прызнала яго пераможцам. Яму прысуджаны пераходны чырвоны вымпел і дыплом першай ступені.

А. ДЗЯРУГІН.

У ГЛЯДЗЕЛЬНАЙ ЗАЛЕ Новадуброўскага сельскага Дома культуры сабраліся хлебарабы мясцовай брыгады саўгаса «Акцябрскі» на сустрэчу з самадзейнымі артыстамі Дзёрбынскага сельскага клуба. На сцэне гучалі беларускія народныя песні, паказвалі сваё майстэрства танцоры, дэкламатары.

Агітбрыгада Дзёрбынскага сельскага клуба «Каласок», мастацкім кіраўніком якой з'яўляецца Уладзімір Палуян, — вядомая ў Акцябрскім раёне. Толькі ў час уборкі збожжавых яна дала сем канцэртаў для хлебарабаў калгасаў імя Фрунзе, імя Кірава, імя Бумажкова і іншых.

В. АЗЕРНЫ.

НА БАЗЕ ГОМЕЛЬСКОЙ АБЛАСНОЙ бібліятэкі імя У. І. Леніна працуюць месячныя курсы павышэння кваліфікацыі загадчыкаў сельскіх бібліятэк вобласці. У праграме заняткаў — вывучэнне пастановаў ЦК КПСС аб паліпшэнні работы бібліятэк, Канстытуцыі СССР, тэорыя і практыка арганізацыі работы сельскіх бібліятэк і іх камплектавання, выкарыстанне тэхнічных сродкаў прапаганды літаратуры, даведачна-бібліяграфічная і інфармацыйная работа і многія іншыя пытанні бібліятэчнай работы сельскіх бібліятэк.

А. ЖЫЖНЕУСКІ.

БОЛЬШ ЯК ТЫДЗЕНЬ знаходзіцца на Клічаўшчыне паэт з Яраслаўля, палкоўнік у адстаўцы Іван Дзмітрыевіч Іваноў. Ён пабываў на месцах партызанскіх стаянак, наведваў Курган Славы, музей народнай славы. І. Іваноў рыхтуе зборнік вершаў «Па слядах памяці», у якім будзе змешчана і яго новая паэма «Дзве сустрэчы з Клічавам» — аб Клічаве 1945 года, калі ваенны паэт упершыню пабываў тут, і аб сённяшнім дні раённага цэнтра.

І. СЦЯПУРА.

У ПАЛАЦЫ КУЛЬТУРЫ вытворчага аб'яднання «Віцебскдрэў» адрылася выстаўка работ самадзейнага мастака М. Гвоздзінава. Больш чым 40 работ апошніх гадоў прадстаўлена на ёй. Гэта партрэты людзей працы, нацюрморты, пейзажы Віцебшчыны, віды абласнага цэнтра. Лепшыя работы мастака — «Асенні пейзаж з аўтапартрэта», «Дачны пейзаж», «У лесе», «Вецер над возерам».

А. АРБЕНІН.

ГАСЦЯМІ КУЛЬТРАБОТНІКАУ Брэстчыны былі нядаўна работнікі культуры братняга В'етнама. Ва ўпраўленні культуры аблвыканкома адбылася гутарка. В'етнамскія госці азнаёміліся з установамі культуры вобласці, яе гістарычнымі і памятнымі мясцінамі.

М. НІКАЛАЕУ.

ПРЫЕМНЫ ПАДАРУНАК атрымалі аматары народнай музыкі нашай рэспублікі. Усесаюзная музычная фірма «Мелодыя» выпусціла доўгагаграючую пласцінку, на якой запісана выступленне фальклорнага калектыву з вёскі Ляхаўка, што на Віцебшчыне. У яго выкананні гучыць 11 народных песень.

На вокладцы выпушчанай пласцінкі даецца кароткая даведка пра самадзейны калектыў з Віцебшчыны.

А. АРСЕНЬЕУ.

У «СОВЕТСКОМ ЭКРАНЕ»

Насустрэч 60-гадоваму юбілею савецкага кіно часопіс рыхтуе серыю спецыяльных матэрыялаў, у якіх раскажа аб жыцці кінастудый краіны. Першы такі расказ — пра «Беларусьфільм» («СЭ», № 19 г.г.). Сакратар ЦК КПБ А. Кузьмін у артыкуле «Летапіс барацьбы і здзяйсненняў» прасочвае і аналізуе развіццё кінамастацтва рэспублікі ад яго вытокаў да нашых дзён. На старонках выдання — публікацыі Н. Зоркай, Н. Качатковай, Э. Лындзінай і іншых мастацтвазнаўцаў, крытыкаў, журналістаў. Аналізуецца кіно беларускіх аўтараў — Е. Бондаравой, А. Красінскага, В. Нідчай, В. Смалы, зборнік «Кіно Савецкай Беларусі», які выйшаў у выдавецтва «Іскусство». Доктар філалагічных навук Е. Бондарова на аснове творчасці В. Чацверынова разважае аб героіна-патрыятычнай тэме ў беларускім кіно. Пра здымкі карціны «Хлеб пахне парохам» успамінае рэжысёр-пастаноўшчык В. Нікіфараў. Рэцэнзуюцца работа А. Забалоцкага над дакументальнай стужкай аб маці Вялікія Шукшына. Чытачу прапуюцца творчыя партрэты актывіста С. Сухавей, фота якой змешчана на вокладцы часопіса, рэжысёра В. Рубінчыка, расказ пра піратэхніка студыі Ф. Нікіціну.

БУРШТЫНКИ

ПЯТРА ДРАЧОВА

У адным з куткоў Юрмалы, які носіць імя бурштыну — Дзінтары, — знаходзіцца выставачны павільён горада. Зараз тут размешчана экспазіцыя твораў спецыялізаванай групы акварэлістаў з многіх рэспублік нашай краіны.

Выстаўка падсумоўвае 40-дзённую работу ў Латвіі творчай групы акварэлістаў розных нацыянальных школ. Арганізавана яна была Саюзам мастакоў СССР. 25 аўтараў паклалі 124 свае работы — частку здабытнаў латышкага лета.

У Дзінтары кожны ўдзельнік выстаўкі мае свой асобны стэнд. У цэнтры увагі глядачоў, як заўважае мастацкая крытыка, стэнд мінчаніна Пятра Драчова. Яго алегарычны трыпцік прываблівае глядачоў, нараджае палеміку.

С. ПАПАР.

І ВОПЫТ, І МАЙСТЭРСТВА

Жыхары нашай сталіцы прызычаліся да таго, што кожная новая праграма ў цырку — гэта не проста збор розных нумароў, а сюжэтны малюнічы спектакль таленавітых выканаўцаў. Дарэчы будзе заўважыць, што наогул сярод стацыянарных цыркаў краіны мінскі мае рэпутацыю ўстаноў патрабавальнай да тых, хто выступае на манежы, і не выпадкова выступленне тут для многіх артыстаў стала сведчаннем іх майстэрства. І ў новай праграме, прэм'ера якой адбылася на гэтым тыдні, ёсць усе кампаненты, якія характарызуюць ансамбль аб'яднаных агульнай задумай выканаўцаў — таленавітага музычнага афарбоўка канцэртна-эстраднага аркестра пад кіраўніцтвам М. Фінберга, віртуозныя нумары розных жанраў, умелае і тактоўнае вядзенне праграмы рэжысёрам-інспектарам П. Бывавым...

Кажучь, нідзе так не шануюцца свае традыцыі, як у цырку. Сапраўды, прыгадаем тыя «прафесійныя» таямніцы, якія спрадвечу перадаюць артысты з пакалення ў пакаленне, і ў гэтым працэсе старажытнае мастацтва абнаўляецца і выглядае заўсёды юным. Вось і ў новай праграме мінчане і госці сталіцы змогуць убачыць своеасаблівае, ні з чым не параўнальнае выкананне і нібы зусім новы погляд на старыя жанры і вядомыя нумары. Напрыклад, народны артыст Дагестанскай АССР канатаходзец Курбан Курбанова, таленавітыя акрабаты Салохіны, мастацка-аірабавыя група пад кіраўніцтвам заслужанай артысткі Грузіянскай ССР Святланы Галіязе, паветраная гімнастка Волга Белавусава, музычны эксцэнтрык Дымур, — як шчодро насычана іх выступленне імпрэвізацыйнымі момантамі, непасрэднасцю, узрушаючай смеласцю! Упэўнены, вялікую радысць атрымаюць аматары цырка і ад сустрэчы са старэйшымі артыстамі манежа Аляксандрам Каралёвым і заслужанай артысткай Армянскай ССР Назі Шырай. Здаецца, гады не маюць улады ні над артыстамі, ні над іх цудоўнымі нумарамі. Танцманглер Назі Шырай і сёння ўсё робіць на арэне тэмпераментна і прыгожа, як дзесяць і дваццаць гадоў назад.

А колькі апладысентаў адрасуецца прыгажуну-каню ў «Мармуровых фігурах» Аляксандра Каралёва! Якія кемлівыя і спрытныя сабакі! І. Іваноў!

Галоўным жа нумарам праграмы трэба лічыць атракцыён «Цырк шымпанзе» Ванды і Валянціна Івановых. Атракцыён з шымпанзе на арэне, здаецца, створаны ўпершыню. Да таго ж мінчане — першыя глядачы, якія убачаць яго, бо рыхтаваўся атракцыён менавіта на манежы нашага цырка. Ванда і Валянцін Івановы — патомныя артысты; мелі яны ў свой час вялікі поспех у энвілібрыстыцы. Цяперашняе сваё сапраўднае прызнанне знайшлі ў 63-м годзе, калі пачалі займацца дрэсіроўкай малапаў. З таго часу таленавітыя дрэсіроўшчыні і іх здольныя пітомцы аб'ездзілі амаль не ўсю нашу краіну, пабывалі ў Вялікабрытаніі, Францыі, ФРГ, Аўстрыі, Фінляндыі, Балгарыі і ўсюды ім спадарожнічаў поспех.

На манежы — клоуны Фёдар Гулевіч і Аляксандр Варанецкі. Яны цікавыя не толькі таму, што, наогул, як кажучь, клоуны — ганаровыя ў цырку людзі, але і таму яшчэ, што гэтыя хлопцы нашы землякі, беларускія артысты з выхаванцаў народнага цырка пры Маладзечанскім Доме культуры. Спецыялісты прадказваюць вялікую будучыню. У чым жа сакрэт маладых артыстаў Гулевіча і Варанецкага? Перш-наперш, у самабытнасці тых вобразаў, якія створаны імі на манежы. Здаецца, перад намі вясёлыя вясковыя хлопцы-беларусы. У персанажах, якія яны прадстаўляюць на манежы, нямала рысаў, узятых і пераасэнсаваных з беларускага фальклору. Жывыя балагурны і вясёлыя, майстры на ўсе рукі, яны могуць, калі трэба... і казу падаць, і на акардзеоне ці балайцы сыграць, а то і гаршакімі з вілкамі пажажліраваць. Ды так, што лобы артыст гэтых жанраў пазайздросціць! І ўсё ў хлопцаў адбываецца проста, быццам між іншым...

Такая яна, новая праграма. Штосьці ў ёй і вядома нам, а штосьці мы адкрываем у ёй нечаканае. Варта паглядзець... калі вядома, білет удацца набыць.

Аляксандр РОСІН.

У ГЭТЫЯ асеннія дні, калі на палях рэспублікі завяршаецца вялікая бітва за новы ўраджай, калі адзін за адным ідуць з калгасаў і саўгасаў, з прамысловых прадпрыемстваў рапарты аб працоўных здзяйсненнях, мне асабліва прыемна чытаць у газетах або чуць па радыё лаканічныя, але поўныя глыбокага сэнсу словы: у гонар першай гадавіны новай Канстытуцыі Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік...

Усяго толькі год прайшоў з таго знамянальнага дня, калі Вярхоўны Савет Саюза ССР зацвердзіў наш новы Асноўны Закон — Канстытуцыю першай у свеце дзяржавы развіцця сацыялізму. А наколькі яскравей, наколькі шматгранней праявіліся за гэты час і працягваюцца штодзённа перавагі нашага, савецкага ладу жыцця над любым іншым ладам!..

Міжвольна прыходзяць на памяць уражанні, вынесеныя з паездак за мяжу.

Крыху больш як год назад мне давялося пабываць у Францыі. Што й казаць, краіна надзвычай цікавая. Кожны горад, кожная правінцыя маюць сваё адметнае аблічча. А ў Парыжа столькі абліччаў (і кожнае — непаўторнае), што расказаць пра іх пасля кароткага пяцідзённага знаёмства амаль немагчыма. Адно — вядомы на ўвесь свет Манмартр, які ўяўляецца мне велізарнай майстэрняй графікі, жывапісу, скульптуры. Мастакі — старыя і маладыя, удачнікі і няўдачнікі — працуюць тут над адкрытым небам, незалежна ад надвор'я і пераважна не ўдзень, а пры святле начных ліхтароў. Кожны з іх гатовы прадаць свой тавар амаль за бясплату. Кожны з іх — гэтак жа за бясплату — гатовы тут жа, з ходу, намаляваць ваш партрэт або хуценька накідаць бяскрыўдны шарж...

Беднасць і імкненне, а прывольне, можа, спроба служыць мастацтву — гэта Манмартр.

Зусім іншае — пляц Пігаль. І якая там адлегласць ад Манмартра? Усяго толькі з горкі спусціцца. А розніца неверагодная.

Шыкоўныя вітрыны. Шыкоўны натоўп. Шыкоўная рэклама сумніцельных устаноў і яшчэ больш сумніцельных фільмаў. Рэклама яркая, выдатна выкананая... Але тое, што яна рэкламуе, не паддаецца ніякаму апісанню.

Мне давялося паглядзець адзін з фільмаў, якія дэманструюцца ў незлічоных кінатэатрах на пляц Пігаль. Было сорамна і крыўдна за прафесійных актэраў і актрыс, якія здымаліся ў фільме. Было сорамна за рэжысэраў, якія ставілі такія мізансцэны. За апэратараў, якія здымалі іх. І, вядома, за

драматургаў-сцэнарыстаў, якія палічылі магчымым пісаць для экрану пра тое, пра што ў жыцці і шэптам гаварыць няёмка. Але менавіта гэта дапамагло мне яшчэ больш і глыбей пераканацца, якую шкоду нясе чалавеку капіталістычны лад жыцця, як разбэшчвае яго, зводзячы ледзь не да жывельнага стану.

— Як гэта можна здымацца ў такім фільме? — здзівіўся адзін з маіх таварышаў па паездцы, артыст па прафесіі. І ў адказ мы пачулі ад яго парываючае калегі:

— За гэта плацяць. І добра плацяць!..

вы і перыядычнага друку, сеткі бясплатных бібліятэк; пашырэннем культурнага абмену з замежнымі дзяржавамі».

Прыемна і радасна ўсведамляць, што кожнае слова гэтага артыкула, як і ўсяго Асноўнага Закона, знаходзіць канкрэтнае ўвасабленне ў самім жыцці, у нашай штодзённай рэчаіснасці.

Мы хадзілі ў Парыжы па вялізных залах культурнага цэнтру імя Пампіду з яго заблытанымі і прэтэнцыйнымі экспазіцыямі сучаснага выяўленчага мастацтва, дзе найбольш увагі аддадзена самаму рознаму роду «ізмам», дзе грудзі металічнага лому або іншай

сі? Хіба мала ездзяць за рубезь пісьменнікі, мастакі?..

Наша група складалася, галоўным чынам, з дзесяці савецкіх тэатраў для дзяцей і моладзі. І нас, вядома, цікавіла ў першую чаргу, а як жа жывуць дзіцячыя і маладзёжныя тэатры Францыі. Найбольш блізка мы пазнаёміліся з двума такімі тэатрамі. Адзін з іх знаходзіцца ў Ліёне, другі — у «чырвоным» прадмесці Парыжа Сен-Дэні. Гэта лепшыя дзіцячыя тэатры краіны. Але шчыра скажу: становішча ў іх незайздроснае. Хапае і ў нашых дзіцячых тэатрах праблем. Толькі праблемы гэтыя — зусім ін-

карацыямі, касцюмамі, бутафарыяй...

Мае таварышы цікавіліся ў французскіх калег, што яны робяць, калі ў п'есе роляў больш, чым у іх артыстаў.

— Гэта не праблема! — засмяяўся галоўны рэжысёр у адказ. Але смех быў даволі сумны. Справа ў тым, што, як паведаміў ён тут жа, 90 працэнтаў прафесійных артыстаў у Францыі — беспрацоўныя. Варта толькі даць аб'яву, і ад прапаноў адбою не будзе... А што ж робяць беспрацоўныя артысты? З чаго жывуць? Больш забяспечаныя ў чаканні чарговага запрашэння ў тэатр або ў кіно жывуць са сваіх зберажэнняў, а іншыя водзяць таксі, працуюць у сферы абслугоўвання... Тут ніхто не здзівіцца, калі сустрэне артыста за стойкай у кафэ ў якасці бармена або яшчэ дзе... Жыць жа трэба! Не дзіва, што некаторыя згаджаюцца здымацца і ў такіх фільмах, пра якія ўжо ішла гаворка...

Скардзіліся французскія артысты і на нізкую ў параўнанні з іншымі прафесіямі заробную плату. І мы не маглі не пахваліцца тым клопатам, які працягвае аб працаўніках тэатральнага мастацтва наша Савецкая дзяржава. Не так даўно, якраз незадоўга да гэтай паездкі ў Францыю, у нашай краіне адбылося павышэнне — і значнае павышэнне! — зарплат артыстам і многім іншым катэгорыям тэатральных работнікаў. І далейшы клопат дзяржавы пра тых, хто працуе ў розных галінах мастацтва, хто ўзімае нашу сацыялістычную культуру на вышэйшы ўзровень, гарантаваны нашай Канстытуцыяй — Асноўным Законом Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

Я дазволю сабе нагадаць змест артыкула 27-га:

«Дзяржава клопацца аб ахове, памнажэнні і шырокім выкарыстанні духоўных каштоўнасцей для маральнага і эстэтычнага выхавання савецкіх людзей, павышэння іх культурнага ўзроўню.

У СССР усямерна заахвочваюцца развіццём прафесійнага мастацтва і народнай мастацкай творчасці».

Хіба могуць пра гэта марыць нашы замежныя калегі — мастакі, артысты, пісьменнікі — у краінах капіталу?

А мы ганарымся гэтым велічным здабыткам нашага сацыялістычнага ладу жыцця, гэтай заваёвай народа, які дбае пра сваё светлае будучае і не збывае пры гэтым пра далейшае ўсебаковае развіццё сваёй культуры. Мы ганарымся сваёй вялікай і шчодрой дзяржавай, ганарымся тым, што служым ёй, яе росквіту і ўмацаванню магучасці сродкамі мастацтва і літаратуры.

Восень. Дождж...
А на душы хораша—радасна і сонечна: набліжаецца свята!

Артур ВОЛЬСКІ

ДЗЯРЖАВА КЛАПОЦІЦА...

Грошы, грошы, грошы... Грошы пануюць над усім. Перад грошамі адступаюць і сорам, і сумленне, і гонар, і чалавечая годнасць... За грошы купляюцца розум, талент, душа і цела.

Я шчаслівы, што нам, савецкім людзям, не трэба абергаць сваіх сыноў і дачок ад пошласці і разбэшчанасці, з якімі мы сутыкнуліся на пляц Пігаль.

Я шчаслівы, што маім сябрам — мастакам, артыстам, рэжысёрам, пісьменнікам — няма ні падстаў, ні неабходнасці так бессаромна разменьваць свой талент на грошы. У нашым грамадстве гэта нават і немагчыма. Гэта супярэчыць нашаму ладу жыцця, узаконенаму і гарантаванаму новай Савецкай Канстытуцыяй.

Дарэчы, мы знаходзіліся ў Францыі якраз тады, калі ў нашай краіне завяршалася ўсенароднае абмеркаванне праекта Асноўнага Закона Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. Некаторыя мелі праект пры сабе. Шчыра скажу: нас глыбока задавальняла палажэнне, якое роўна год ужо дзейнічае як закон і дакладна сфармулявана ў артыкуле 46 Канстытуцыі СССР: «Грамадзяне СССР маюць права на карыстанне дасягненнямі культуры».

Гэта права забяспечваецца агульнадаступнасцю каштоўнасцей айчынай і сусветнай культуры, якія знаходзяцца ў дзяржаўных і грамадскіх фондах; развіццём і раўнамерным размяшчэннем культурна-асветных устаноў па тэрыторыі краіны; развіццём тэлебачання і радыё, кнігавыдавецкай спра-

якой макулатуры спрабуюць выдаць за найвышэйшае дасягненне скульптуры...

Некалі я вучыўся на мастака. Вайна змяніла намеры. Але цікавасць і любоў да выяўленчага мастацтва і сёння жыве ўва мне. Я не хацеў здацца адстадым рэтраградам, які не можа «дацягнуцца» да разумення «сучаснага» мастацтва. Але прыняць гандлёвы кіёск, абклеены з усіх бакоў пашматанымі афішамі, рэкламнымі лістамі, парванымі старонкамі газет, за твор сапраўднага мастацтва не мог. Ніяк не мог. Супраць гэтага пратэставала маё разуменне мастацтва, уся мая чалавечая сутнасць.

Прызнаюся шчыра, хоць гэта, можа, прагучыць крыху парадаксальна, тады, у Парыжы, мне ўспомніліся сціплыя з выгляду, але поўныя сапраўднага жыцця, аваяныя подыхам народнага лёсу, клопатам пра гэты лёс, экспазіцыі ў мінскім Палацы мастацтваў або ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР.

Нам прыемна было ў Парыжы ледзь не на кожным кроку сустракаць афішы многіх савецкіх вакальных, музычных, харэаграфічных калектываў. Парыжане, як сведчылі тыя з іх, з кім мы пазнаёміліся, прымалі савецкіх артыстаў надзвычай прыхільна. І гэта яшчэ раз служыла доказам карысці культурных абменаў, якія актыўна вядзе наша краіна. А хіба мала ездзяць за рубезь тэатральныя і іншыя калектывы і асобныя выканаўцы з Белару-

шага парадку: праблемы далейшага росту, далейшага развіцця і ўдасканалення...

Вось некаторыя лічбы і факты для параўнання.

У нас, у Савецкім Саюзе, на сённяшні дзень працуюць 160 тэатраў для дзяцей і моладзі. У Францыі колькасць такіх тэатраў вагаецца ад шасці да дзесяці. Год на год не прыпадае. Прагарэў, як кажуць, тэатр і знік. А новы не заўсёды нараджаецца яму на змену... І як жа былі здзіўлены нашы французскія суб'яседамі і калегі, калі даведаліся, што ў нашай групе-прадстаўлены тэатры юных глядачоў усіх пятнаццаці савецкіх рэспублік, а таксам многіх краёў і абласцей Расійскай Федэрацыі!..

У нашым Рэспубліканскім тэатры юнага глядача імя 50-годдзя камсамола Беларусі трупы складаецца з пяцідзесяці артыстаў. А яшчэ — аркестр з дванаццаці чалавек, мастакі... У французскім тэатры «Маладыя гады», які працуе ў Ліёне, пастаянная трупа налічвае ўсяго дзевяць чалавек. У нашым тэатры тры рэжысёры, разам з галоўным. У ліёнскім — адзін, ды і той — іграючы. Як у хакеі. Галоўны ж рэжысёр з'яўляецца адначасова і дырэктарам тэатра. На ім ляжаць не толькі нялёгкай абавязкі творчага кіраўніка, але і не менш цяжкія клопаты кіраўніка адміністрацыйнага. Абслугоўваючага персаналу ў ліёнскім тэатры — адзінаццаць чалавек. У мінскім — каля ста. Майстэрні нашага тэатра юнага глядача — гэта невялікі камбінат, які здольны забяспечыць сцэну амаль усім неабходным — дэ-

Унісон домраў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі.

Фота У. КРУКА.

Юныя мастакі студыі выяўленчага мастацтва Дома культуры гродзенскіх хімікаў на эцюдах.
Фота А. КОЛАСАВА.

Таіса БОНДАР

Шукаеці

ВЯНОК САНЕТАЎ

У іх здольнасць дар каштоўны зберагчы.

Як цяжка: выракчыся ўсіх надзей,
Адаць жыццё і ўсё ж — перамагчы,
Насуперак магчымае бядзе.

V.

Насуперак магчымае бядзе
Асвеціць думка смелая касцёл.
А думку й вальнадумца — у касцёр!
І зноў агонь караючы гудзе.

Азмрочан дзень, за кратамі жыццё.
Хаваецца ў чатырохкутнік сцен
Прадбачанне вялікіх змен, і цень
Крыжа ўсялімага — само быццё.

Што мукі для спакутанай душы!
Уздыжеш на касцёр — не патушыць
Яго сумненню ў праваце людзей.

Палохае на момант пачуццё —
Нязбытае не верне новы дзень,
Хоць слава ашукае забыццё.

VI.

Хоць слава ашукае забыццё,
Манархіям манархамі кішэць.
Аслеплы, ды не мае і вушэй! —
Прызнаўшы ерась новым адкрыццём...

І смерць шукае новую мішэнь.
Акрые слава мерцвякоў вяном.
Капернік? Бруна? Кісленькім вінцом
Памянуты. А небу — плыць вышэй.

Прарокі памыляюцца, не час...
Згараць кастры, пажухне бляск мяча —
Удараць кроплі важкія свінцом.

Вачыма ўчэпіцца за далагляд
І, ім прыкрыты, стрэне небыццё
Твой шчэ адзін — які ўжо сын, Зямля.

VII.

Твой шчэ адзін — які ўжо сын, Зямля,
Не зможа свет даверу навучыць.
Жалобны ж гімн не граюць трубачы,
Учуўшы ў пошчаку падкоў здаля

Пагоні гучны кліч — за кім? за чым?
Як пашай, можна воляй надзяляць?
І ветразі, бы крылы матыля,
Ламае шторм над безданню начы.

Заакіянскі рай для смельчакоў —
Сумненні разбівае зван падкоў.
За будучыню — барацьба ідзе.

Ды марна летуценнік-сцяг з вя ўў
Выносіў зоры. Неба — для людзей.
Труха ж не варта залатых цвікоў.

VIII.

Труха ж не варта залатых цвікоў.
І ліпне золата да прэгных рук.
Шалёная удача — дзе той круг,
Што да яе выводзіць з бедакоў?

Парыпванне вяроўкі помніць крук,
Убіты ў цвердзь сцяны рабаўніком.
Што смерць раба? Пастаўлена на кон
Свабода, ўвесь цяжар прынятых мук.

Ужо адліты кулі на запас.
Тэатр запоўнен. Слову здрадзіў час.
І смерць сваю не адштурхне Лінкольн.

Шляхі трывогу данясуць да нас.
Чуваць, ужо гудзе студэнцкі Кельн.
Ідзі — абярнуцца воляй мас.

IX.

Ідзі — абярнуцца воляй мас.
Наперадзе цяжкі і доўгі шлях,
Праз кроў і страты, праз уласны страх.
Маліся, не маліся на абраз,

Кроў заблішчыць на вострых тапэрах.
Банкіру ля набітых туга кас,
Памешчыку, рабаўніку — падчас
І адкупіцца, не адпрэчыць крах.

Дайшоўшы да адчаю, у багоў
Прасіць ратунку? Шугануў агонь
Над хісткімі палацамі — пара!

Бы гнеў народны выйшаў з берагоў,
І ўспыхнула, заняўшыся, зара
У складках акрываўленых сцягоў.

X.

У складках акрываўленых сцягоў
Паўночны вецер дрэмле і, ледзь-ледзь
Губ трубача кранецца мякка медзь,
Узвіхрыць годы кіпенню снягоў.

Грамам свабоды ўпершыню грымець
Над краем, які памятаў прыгон.
Шпурнуў карону веку наўздагон
Мяцежны Піцер — хай расколе цвердзь.

Гарыць зямля, каб парасткам святло
З агню, з крыві надзей прарасло,
І з шынялю салдат сарваў пагон.

Яшчэ, куды ні глянь, буяе зло.
І рабства — услаўляе эпігон...
Мінулае — ужо ідзе на злом.

XI.

Мінулае — ужо ідзе на злом.
І марна ладзіць суд — ці ж судзяць час!
За Леніным — сцяной рабочы клас —
Вякі вось-вось узломіць крыгалом.

Ёсць сіл запас. Гудка асіпны бас
Упарта будзіць шлях. Цяжкі — палон
Спрадэку існаваўшых забарон.
І ці ж адзін прарок у іх уграз!

Са страхам і надзей свет сачыў,
Як, хлынуўшы з кастрычніцкай начы,
Шумела мора вогненных сцягоў.

Цяжкія раны фронт не залячыў,
І зноў — у новы бой, зноў — пад агонь.
Кроў зацвіце на яркім кумачы.

XII.

Кроў зацвіце на яркім кумачы,
І хмары заспяшаюцца на Усход.
Семнаццаты, — такі шчэ юны год! —
Варожыя атрады не лічыў.

На шмат гадоў загадваў напярод.
Зямля гарэла, бразгалі мячы —
Ён бачыў шлях. Імкнуўся ўдалачынь.
І час па ім цяпер вымерваў ход.

Не спалучыць святло і небыццё.
Святло застыне залатым ліццём
На цёмных плітах страт. О, мой народ!

Сціскалася блакаднае кальцо.
Разруха. Кроў. Які тут умалот!
У барацьбе — прадоўжыцца жыццё.

XIII.

У барацьбе — прадоўжыцца жыццё.
І прысягае сцягу новы дзень,

В. Ерамеєў. Вартавыя неба (гратан).

Не ў бой, на працу, нібы ў бэй, ідзе.
Усе здабыткі — у адзін кацёл.

Працуецца спарней у грамадзе,
І ў партыі ўжо тысячы байцоў.
Так, тысячы. І кожны стаў тварцом
Вялікай, светлай мары ўсіх людзей.

Не дзеля славы. Дзеля аднаго:
Каб для нашчадкаў не патух агонь,
У пупышках зорак выспела лісцё.

Гарыць касцёр мільёны доўгіх год.
Імгненні трушчыць лёгка, як трысцё...
Хай позна — радасць дасць свой першы плод!

XIV.

Хай позна — радасць дасць свой першы плод!..

Стары шынель не прымяраў салдат, —
Вайна стаяла каля самых хат.
Трубач спазніўся пратрубіць паход.

Пад прозвішчам — сухія лічбы дат.
За нараджэннем — смерць. Прасцейшы код!

А хто з нас разгадае, колькі год
Не дажыл! хлапцы, бо быў загад...

А час трымціць спружынаю тугой,
І думкі след працэрчвае агонь —
Ракеты адшукваюць шлях назад.

Дзе над рачулкай соннаю з тугой
Да цішыні прыслухваецца сад...
Усё ў жыцці ідзе сваёй чаргой.

XV.

МАГІСТРАЛЬ

Усё ў жыцці ідзе сваёй чаргой.
Цвіце, узгадаваны, сад надзей —
Насуперак магчымае бядзе
Ля рук расцвіў прыручаны агонь.

Нязбытае не верне новы дзень.
Прарокі памыляюцца, не час...
Ідзі — абярнуцца воляй мас,
За будучыню — барацьба ідзе.

Бы гнеў народны выйшаў з берагоў,
Шпурнуў карону веку наўздагон
Семнаццаты, — такі шчэ юны! — год.

І зноў — у новы бой, зноў — пад агонь.
Хай позна — радасць дасць свой першы плод!
А шлях трымціць спружынаю тугой...

Усё ў жыцці ідзе сваёй чаргой.
Зярняты дум — са шчодрае сляні,
Ім прагна набухаць у цішыні.
А шлях трымціць спружынаю тугой.

I.

Балюча адчуваю карані
Праз тоўшчу год, пацягнутых смугой.
Зірнуць назад, а там — сцяной агонь...
Зван не па ўсіх самотна адзваніў!

Сляды мацерыкоў, плямён, падзей
Шукаюць людзі і па гэты дзень.
Але маўчаць зацята камяні.

І жудасны падлік усё ідзе,
Ці так жыццё, ці гэтак павярні.
Хто пад мінулым рысу падвядзе?

II.

Хто пад мінулым рысу падвядзе?
Шумець вякам у зелены галін.
Ідуць баі за шчасце на зямлі,
Як і раней, як шмат гадоў — штодзень!

Трывогу ад сябе не аддзяліць.
Цвіце, узгадаваны, сад надзей,
А атам зноў варожыць — быць бядзе,
Калі пажар узнікне — не заліць.

Хай слова, веры новае ганец,
Планету абляціць з канца ў канец!
І кроў — лілася. І цары — былі.

Знайсці выток! Інакш не зразумець,
Якія буры над зямлёй раўлі.
Стагоддзі... За вяном — яшчэ вянец.

III.

Стагоддзі... За вяном — яшчэ вянец.
Малюнкі асвяцілі змрок плячор.
Ці змрок душы? Хлапачае плячо
Адчула дотык вышыні. Звінець,

Вызвоньваць струнам песні — не смычок
Крануў грамамі ўспучаны свінец
Цяжкога неба. Выпусціла смерць.
Бізун маланкі. Ён абвіў сучок.

І языкамі полымя пабег
Па згорбленай бярозе ўніз і ўверх.
І лопала паўзбоч зямная цвердзь.

Хай падступіцца — прагнавіць багоў,
І душыць млоць, і страшна, і — пасмець!
Ля рук расцвіў прыручаны агонь.

IV.

Ля рук расцвіў прыручаны агонь.
Пазначыўшы стагоддзям шлях з начы...
Там, дзе жыве арол, не крумкачы
Насыцяцца ахвярамі пагонь.

Выпадак? Лёс? Яны тут ні пры чым.
Жыў Праметэй. І мукі аднаго
На шляху часу сталі той вагой,
Якая падняла цяжар прычын.

Не вырае пакаяння час з грудзей!
Прыняў пакуту, верачы ў людзей,

НОВАЯ кніжка вершаў Яўгенія Янішчыц «Ясельда» напоўнена адчуваннем унутранага пералому, карэннай перамены адносінаў да жыцця і да ўласнай ранейшай творчасці. Як часта бывае ў паэты, гэтая перамена гіпербалізуецца, уздымаецца ледзь не да глабальных маштабаў: «Вунь першая хмара навісла бянтэжна (над краем... У. К.). Легальна зусім і зусім незалежна знікаю».

Заява сапраўды трывожная, сігнал рамантычнага разладу з рэальнасцю, — «з краем», жыццём, светам. Але покуль мы робім натуральныя ў такіх выпадках скідкі на паэтычную ўзрушлівасць, падбіраем эквівалент для пераводу паэтычных гіпербал на мову жыццёвай цвярозасці, паэтэса супакойвае нас радкамі, якія ўдакладняюць сутнасць яе канфілікту як перш за ўсё творчым мутацыю, перавал на творчым шляху:

Знікаю, пакуль я сама ў сабе не знайшлася
цвяроза і стала.

Дык калі ўсё ж знайшлася знікшая ў патайных сховах паэтычная душа, значыць усвядоміла сваё абнаўленне, уваскрэсла ў сталасці. Раннія вершы Я. Янішчыц, як могуць памятаць чытачы, пры ўсіх іх эмацыянальным багачці і вобразнай свежасці, грашылі пэўнай манернасцю. Таму заява, зробленая ў праграмным вершы новага зборніка, што выходзіць у свет пасля досыць працяглага інтэрвалу, павінна зацікавіць аматараў паэзіі.

З пачуццём адказнасці ўзяўся я за чытанне гэтай кніжкі, чытаў з устаноўкай на пазнанне аб'ектыўнай вартасці таго абнаўлення, якое дэкларуе аў-

Я. Янішчыц. Ясельда. Вершы. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

тар. І сапраўды, на 13-й старонцы сустраў верш, які прагучаў першым сігналам навізны — гэта «Балада вернасці». Верш напісаны на традыцыйную тэму вяртання ў роднае, тэму дастаткова «замучаную» ў нас і паэтамі, і крытыкамі, каб на ёй можна было правесці самастойнасць і змястоўнасць мастацкага мыслення. Слова «балада» вынесена ў загаловак, бо самому вершу не хапае

чотнае. Ды не ў адной інтанацыі соль. Галоўнае, у душэўнай аддачы, да якой узнялася гасця. Трэба было нямаля перажыць, каб зразумець, адкуль бярыцца дабра і ласка народная. Уласны балючы вопыт, а не толькі прафесійная здольнасць заглядаць у чужыя душы, падказаў ёй, што «тут не трэба словы», бо гэта праява салідарнасці, суперажывання, блізкасці лёсу мацярок і ўдоў,

карысць ад паправуіку — гэта тое, што інтэлігентка набліжаецца да народных вытокаў і нават ідэалізуе маральныя ўстоі працоўнага сялянства (вершы «Жыву сярод глухіх балот», «На радзіме», «Над смутным днём» і інш.). Ідэалізацыя тут — дабраякасная, бо, сапраўды, кодэкс маральных каштоўнасцей, створаны пакаленнямі земляробаў, заслугоўвае пашаны. Паэзія наогул у адрозненне ад суровай прозы мусіць глядзець на жыццё падвышана. Таму заслугоўваюць ухвалення такія вершы, як «Апаўданне пра жытнёвы снап», «Памяці Еўдакіі Лось», «Заручыны», дзе паэтызуецца народны звычай як сугучны сучаснікам.

Яўгенія Янішчыц удалося напісаць шэраг цікавых вершаў пра характава і чалавечнасць народнага пачатку жыцця, пра адвечныя каштоўнасці народнага духу, сумлення. Вылучаецца з іх маленькая лірычная паэма «Ясельда», прысвечаная памяці заўчасна памёршага бацькі — былога франтавіка, нядаўняга рупнага калгасніка, замілаванага садоўніка, зычлівага чалавека, чыя хата не сціхала ад гасцей. Смерць бацькі абуджае ў гераіні роздум пра сэнс жыцця і прызначэнне чалавека, пра каштоўнасці сапраўдныя і ўяўныя, часовыя і вечныя. Трагедыянае патрасенне ўдасканальвае душу, вучыць жыццёвай мудрасці, памагае зразумець складанасць адносінаў паміж жаданнямі і непазбежнасцю, намерамі і няўмольным лёсам.

Маральна-этычная тэма натуральна пераходзіць у шэрагу твораў у тэму інтымную, якая выступае найчасцей як выпрабаванне прыдатнасці народнай сістэмы духоўных каштоўнасцей для паталення душы сучаснай жанчыны, інтэлігенткі і гарджанкі. Пра гэта хорша га-

ворыцца ў вершы «Сустракаемся так рэдка», дзе гераіня просіць свайго земляка і сябра: «Прывязі — прашу — шпышны мне ці мяты, гаварок палескі наш негаваркі».

Своеасаблівы цыкл утвараюць напоўнены драматызмам вершы пра радасць і горыч кахання, пра выпрабаванне жаночай душы стратай кахання, пра пакутлівую ўстойлівасць у жаночым сэрцы інтымнай памяці, пра неадольнасць успамінаў, увогуле пра такую сілу пачуцця, ад якой нават межы жаночай гордасці міжвольна адступаюць, а аднойчы замкнутыя з грукатам дзверы дзвя гатовы зноў адчыніцца пад высеўкавай брамай прымірэння — вершы «Калі маўчыць тэлефон», «Мой напярочаны, дзе ты?», «Забараняю сабе», «Сустрача», «Вось зараз еду я...». Усё гэта мусіць аднак застацца ва ўяўленні, бо жыццё аказваецца няўмольна-жорсткім, не хоча паўтарацца. У сваю чаргу, надзея — таксама дачка жыцця — не хоча знікаць. Яна падказвае, як выйсце, паглыбленне ў творчую работу, перадачу свайго духоўнага вопыту іншым, маладзенькім, дарастаючым, лёс якіх бачыцца драматычна, але ўсё ж ухваляецца: «Варта жыць дзеля адной маёвай сынавай усмешкі».

Нямала сталага і ўдумлівага сказана Янішчыц пра вопыт духоўнага абнаўлення і заглыблення ў народнае, але мы зрабілі б ёй дрэнную паслугу, калі б не сказалі, што яна толькі на пачатку шляху да народнасці, а шлях гэты не мае канца. Пацвердзіць сваю засцярогу мне хочацца вершам пра незвычайную сустрэчу гераіні на перавозе, недзе таксама ў родных мясцінах:

Тут спеўны край. І важкі колас
Удзяча хліцца на шлях.
...Глухі ў дзеда Цішы голас
І раскай — поўдзень на вачах.
Сівая голаў, нібы замець.

Маабалада ПЕРАВАЛУ

баладнай сюжэтнасці, ён цалкам лірычны, але ўспрымаць яго трэба менавіта ў ключы балад, твораў, дзе часта гаворыцца пра цудоўнае пераўтварэнне заклітых ці загубленых душ. Такую душу нясе ў родную гаючую глухамань гераіня:

Да нас бяжыць знаёмая дарога,
Да вас вязу няпэўны свой настрой.

Ёсць нешта вядомае, хіба ясенінскае, у асвятленні душэўнай сувязі інтэлігента першага пакалення з вёскай, са светам бацькоў, адчуваецца нават рэмінісцэнцыя ва ўнутраным маналагу, звернутым да вясцоўцаў:

Лаўлю ласнава поціскі ваших рук,
Што загрубелі ад работы трэшкі.
А ці вядома пачуццё разлуку
Вам, неразлучным, аж да самай дошкі?

Але ёсць у гэтых радках і нешта адметна жаночае, паш-

ыякі ў вайну зведалі гора большае, чым яна:

І па начах яшчэ ім страшна спаць,
Гартаць жыцця пражытыя старонкі.
І незваротным промнем зіхацяць
На пальцах скамянелыя пярсцёнкі.

Паэтэса шчасліва ўтрымалася на рубяжы класічнай прастаты, не спакусілася жаданнем быць модна-арыгінальнай, супер-сучаснай. Нават арыгінальнасць заключнай метафары ўспрымаецца намі як вынік пошукаў паэтычнага зместу, а не адной формы.

Гераіня едзе на вёску ад асабістай драмы. Лекаванне праходзіць вельмі проста: землякі не заўважаюць драмы, лічачы, што калі драма асабістая, дык і справіцца з ёю павінен чалавек асабіста. Неўпрыцяг і сама хворая пачынае не заўважаць свайго траўмы і прыходзіць у норму. Першая

«ЯСЕЛЬДА» Я. ЯНІШЧЫЦ: ДЗВЕ ДУМКІ

ЗАУСЭДЫ хвалюе адухоўленасць паэтаў. Не манернасць, а іменна адухоўленасць. Ёй часта зачароўвала Яўгенія Янішчыц спачатку свой філфак БДУ, а пасля і другія, больш салідныя аўдыторыі (там былі і паблаглівыя ўсмешачкі: забяўляецца дзяўчо). «Маладых маіх дзён звоніць першы ручай», — прызнавалася паэтэса. Калі гаворыцца сама прырода паэтычнага дару, манернасць выключаецца, адухоўленасць захоплівае сваёй плыню, дзейнасцю. Такая дзейнасць блізкага, зямнога заўсёды надавала моц паэзіі Я. Янішчыц. Ад першых, па-наіўнаму простых радкоў:

Прыедзь у край мой ціхі,
Тут продкаў галасы,
Тут беляя буслікі
І мудрыя лясы.

Было не толькі запрашэнне з'яднаца душой з палескім краем, галоўнае — было пра людзей, жыццё якіх стала часткай біяграфіі, духоўнага багацця паэтэсы і яе пакалення.

Пра атаву напамініць прасіла? — Голас дзеда цячэ ў цемнаце... Маладую даўно пакаслілі, А старая... Няхай паціцце!

Так разважліва-гутаркова пачынаецца верш пра цётку Клаву, якая «на чатыры пакоі адна». Праекцыя лірычнага прадсёва скіравана на асэнсаванне чалавечага лёсу, у верш шчыпліва і незаўважна ўваходзіць драматычная нота (сказана лаканічна, усяго толькі: «Цётка Клава. Клава — атава»).

Суладдзе лірызму і драматызму (адно высвечваецца другім, усе нюансы ўзаемаабумоўлены) — удалы мастацкі прыём. Ён у розных фор-

мах будзе яшчэ развівацца ў паэзіі Я. Янішчыц, дасць свае здабыткі (успомнім хаця б пачатак асацыятыўнага маналага «Ля ложка хворай маці»: «Ты ляжыш не на ложку, а ў жытнёвым полі. Мам! Так мне рукі твае не балелі ніколі»). Мы павінны памятаць аб гэтым прыёме, характарызуючы на-

багдановіча, і лёс паэта-воіна М. Сурначова. Рэмінісцэнцыі і алузіі ў творах такога плана — зноў мастацкі прыём, а не эпігонства. Гэтак жа было і адбываецца і з асваеннем фальклорнай традыцыі — відэаочны народнапесенны лад твораў, паэтэса нярэдка бярэ фальклорныя радкі эпіграфамі або

Выпрабаванне ЛЮБОВІЮ

огул светаўспрымання паэтэсы.

Спачатку праявы жыцця асэнсоўваліся пераважна эмацыянальна як полюснасць нявымучанаму рацыяналізму, скажам, яе равесніку ў літаратуры А. Разанава. Але эмоцыі былі немалога накалу, і яны вылучалі прызнанні Я. Янішчыц («Дайце тую палавіну, што не ў сілах падзяліць», «І разлюбіць — не разлюбіла, і зберагчы — не зберагла»). Ужо ў першым зборніку «Снежныя грашніцы» (1970) акрэсліваліся рысы майстэрства паэтэсы — абавязак чытача суперажываць, раскрываць аб'ект паэтычнага даследавання, а не падаваць вынікі ўласнай творчай працы адразу, у гатовым выглядзе.

Я. Янішчыц цікавіла многае — і блыск трагічна-шчаслівай зоркі Венеры Максіма

свабодна ўводзіць іх у тканіну верша. Яны дапамагаюць разпазнаць сутнасць і характар з'явы, не засланяючы аўтарскага аблічча. Так, усхваляваны маналог да Радзімы, штуршком для ўзнікнення якога быў песенны радок «За туманам нічога не віда...», перадаў і душэўную трывогу лірычнай гераіні — «Ах што там, што там за туманам — Дарога? Бездарож? Спакой?» — А ў напісаным нядаўна лірычным маналагу «Ясельда», прысвечаным памяці бацькі, светламу народнаму павер'ю нададзена іншае, трагічнае гучанне:

Не ў час галінка зажаўцела.
Ші зажаўцела не таму.
Што я зязнолю ляцела,
А кукаваць няма каму?..

У першым зборніку Я. Янішчыц не выпадкова прагучала прызнанне: «Пачынаецца ўсё з любові, а інакш немагчыма».

Словы любові дыктаваліся парывістым, чуйным характарам. «Толькі падае ціха снег, снег блакітны і снег ружовы». Прыблізна ў такіх жа святочных фарбах, уласцівых адчуванню юнацтва, бачыўся свет наогул. Пра трагедыю яго гаварылася найбольш рамантычна-ўзвышана. У гэтым няма нічога заганага (калі яно не скіроўваецца на абстрактнасць), але ўсім вядома, што, акрамя рамантычнага, жыццё мае і суровы рэалізм, сутнасць якога трэба спазнаць сапраўднаму мастаку. Гаворка не аб размежаванні паняццяў, а наадварот, пра іх злітнасць, неабходную гарманічнасць. Паэзія Я. Янішчыц не з'явілася выключэннем, яе верш заўсёды быў у плённым пошуку гармоніі, які азначыўся і ў другім зборніку паэтэсы «Дзень вечаровы» (1974).

Праз мяркуемае, але немагчымае вяртанне назад паэтэса адзінае сёння такім чынам пачатак свайго свядомага жыцця (у яго мы ўключаем і мастацкую творчасць).

Але нашто, з якое мэты
У тых беляя сады —
У летуценныя гады.
Дзе ні трывогі, ні бяды
Ні за сябе, ні за планету?..

Істотнасць вызначана правільна — вяртанне немагчыма, ды і ці патрэбна яно. Застаецца галоўнае — надзея, што сучаснае скарыстае вопыт мінулага. Але сказана, можа, і залішне катэгарычна — былі ўсё-такі і раней адчуванні трывогі, радасці, бяды. Справа ў тым, што цяпер, у новай кнізе «Ясельда», яны якасна новыя — набілі большую жыццёвую канкрэтнасць, духоўную напружанасць, і ўрэшце перарастаюць у сістэму, якую мы называем духоўным воблікам пі-

рычнага героя, а прасцей — чалавечым характарам. Нездрама ж на пачатку кнігі ў вершы «Вунь першая хмара...» трывожна вар'іруецца ў розных кантэкстах слова «знікаю», як закліканне ў адрас мінулага, і нездарма ў другім месцы паэтэса сцвярджае, што «абнавіўся свет». Але без вопыту дзвюх першых кніг абнаўленне было б немагчымым. Узаямасувязь прамая: трэцяя кніга Я. Янішчыц у сваю чаргу замацавала ў часе папярэднія. Без такой, якой ёсць «Ясельда», што-кольвечы ў «Снежных грашніцах» і «Дні вечаровым», называнае ў свой час узнёсласцю, засталася б на сённяшні дзень толькі дэкларатыўнай узнёсласцю.

Кніга «Ясельда» паказала арганічнасць развіцця таленту паэтэсы. Гэта тым больш значыць, што «геаграфія» аб'ектаў паэтычнага даследавання не пашыралася — яна па-ранейшаму адвечная: чалавек і роднасць са сваёй зямлёй, лірыка кахання, тонкае адчуванне прыроды. Я знарк не пішу вершы на тэму. Гаварыць пра тэматычныя катэгорыі ў адносінах да лірыкі можна толькі ўмоўна. (Калі ісці за чыста знешнім, можна дагаварыцца, што пермантаўскі «Ветразь», напрыклад, напісаны на тэму марской прагулянікі).

«Рухомасць» лірычнага пачуцця стала вырашальнай у многіх вершах Я. Янішчыц («Балада вернасці», «Ты вучыла...», «Забараняю сябе...», «Дзевятнаццаць», «Быць такою маладою...», «Памяці Еўдакіі Лось», «Ясельда», «Сустракаемся так рэдка...» і інш.). Яна і ў іншасказальнасці («Я сёння настолькі багата, што ўжо не баюся збяднеть»), і ў

Вясноўцы намуць: «Нездароў»,
Вайна ў яго забрала памяць
З тае пары

як шэць сыноў...
І ён нічога вам не скажа...

Пачаты на належнай ноце
стрыманасці, з трапіна выкары-
станай чалавечнай недамоўкі,
святога замаўвання, верш гэты,
аднак, сышоў, як казалі вяско-
выя краўцы, на ірху. Паэтэса
ўсё ж прымусіла трагічна-маў-
клівага дзёда загаварыць з ёю
ў парадку нібыта выключэння
і загаварыць заліхвацка: «Тры-
майся!», «Не бойся, сам цябе
вязаю!». Неўпрыям было паса-
жыры, што гэтая жылейская
падрабязнасць паслабіць нашу
веру ў трагедыйнасць лёсу пе-
равозчыка, разбурыць перша-
пачатковую элегічную таналь-
насць. Відавочна, трэба было
закончыць верш словамі «І я
ўтрапёная маўчу», але правільны
рамяства патрабуюць вывесці
чытача на антымістычны бе-
раг, і вось пасля слова «маў-
чу» пайшло дапаўненне:
Саджыся ў лодку і прысяжна
На струнах Прыпяці лячу.

Сітуацыя фальшывая, а фра-
за стылёва недарэчная. Што
значыць «прысяжна»? Хто каму
і што тут прысягае? Хто каму і
чым абавязаны? Перавозчык —
памятаць трагедыю, а пасажыр-
ка — шанавыць яго пакутліваю
памяць ці бяспамяцтва? Але
абое яны пра гэта неяк забы-
ліся. Здараюцца паўзы і ў тра-
гедыйных станах душы, калі
душа нібы абараняецца ад уці-
ску гора, але ж прыходзіць
апамятанне. Тут такога не
прадбачыцца, перавозчык бясп-
мятны, а гераіня залюбава-
лася сабой і рамяством. З-пад
пяра выйшаў штамп «на стру-
нах Прыпяці».

Рэжа слых сумесь трагедый-
нага з гулівым і ў вершы пра
вёску Сінін, якая «з попелу ўва-
скрэсла (пад Сінінам Сінін
крычыць). Ды за бяспаднай чар-
кай песня яшчэ з-пад караня
гучыць». Паказальна, што аб-
легчанасць зместу і тут цягне
за сабой дзеяслоўную рыф-

му. Падобны перапад густу і
ў вобразе «Шчыруе дзікая пча-
ла над ранняй бацькавай магі-
лай». М'яне могуць папракнуць
за прыдзірлівасць: маўляў, у
народзе так водзіцца — «На
Радуніцу да абеду пашуць, па
абедзе плачуць, а вечарам ска-
чуць». Але ж у падтэксце гэтай
прымаўкі закладзена нота асу-
джэння грубай язычніцкай пра-
ктыкі. І не з той маральна-эс-
тэтычнай неразборлівасці вы-
расла ў народзе святая пашана
да магіл герояў і ахвяр вайны,
якая тысячамі абеліскаў узно-
сіцца над вогненнай зямлёй
Беларусі.

На жаль, пра абеліскі
Я. Янішчыц у вершы, прысве-
чаным В. Быкаву, піша нават
(як для жанчыны) лішне фамі-
льярна — «Мой абеліск!». Няўдалая навацыя зводзіць
абеліск да ролі нейкага амуле-
та, які можна павесіць на зала-
тым ланцужку на шыю. Не зра-
зумелай мне выдаецца ў кан-
тэксце з імем Васіля Быкава і
заява: «З нас кожны мае ціхі
свой куточак і ў ціхім тым кут-
ку па абеліску».

Нас, літаратараў, павінна
заўжды ўзрушаць якраз тая
вынятковасць вялікага таленту,
якая дазволіла Быкаву ства-
рыць выключны абеліск, ства-
рыць для незвычайнага героя
і для нас, яго нашчадкаў ці
баявых сяброў, якія, правяўшы
на вайне шмат адвагі і мужнасці,
не адважаліся публічна
прызнаць герою нейкага ах-
вярнага настаўніка. Кладучы
вянок пад абеліскам, нельга
адчуваць сябе ўроўненым з тым,
над кім узвышаецца абеліск,
рызыкаўна тлумачыць іх
маўчанне такімі вось словамі:
«Калі вы маўчыце, то ўсё таму,
што самае галоўнае казалі!».
Менавіта з пераканання, што
чалавек ніколі не канчаецца і
не можа сказаць галоўнага да
канца, зарадзілася традыцыя
ставіць абеліскі-праменні, якія
злучаюць мёртвых з сонцам —

вечнаю і невычэрпаю крын-
цай жыцця — і абавязваюць
жывых помніць і працягваць
няскончанае. Свядомасць та-
го, што жыццё героя абарвала-
ся заўчасна, абцяжарвае нас
пацучцём міжвольнай віны і
скрухі. Творы В. Быкава дыхаюць
не ў вёсцы, а ў сувенірным ма-
газіне, дзе прадаюцца лялькі
дзёда, бабкі, сялянкі, пасту-
ха і інш. У адным з вер-
шаў дзёду, бачыце, асабліва
рупіць тое, што горад Рым
канчаткова «зманашаны», а
сялянка, пакінутая мужам,
толькі тым і жыве, што з
гратскаваю ўпартасцю дыктуе
дачы пісьмо за пісьмом, паў-
тараючы зварот «твая закон-
ная жонка», пастух Салавей
цэлымі днямі «думае» пра тое,
ці хопіць корму на зіму жывё-
ле.

Добра, што Я. Янішчыц бярэ
сабе за ўзор Дануту Бічэль-
Загнетаву, якой прысвяціла
адзін з вершаў, але трэба ска-
заць, што ступень заглыблення
ў народнае жыццё і ў жыццё
наогул у яе яшчэ слабейшая,
чым у старэйшай сяброўкі, якая
жыве ў паззі наўздзіў шырока
і натуральна, выдаючы творы
грамадзянскія і інтымныя, да-
рослыя і дзіцячыя, роздзункі
і жартоўныя.

Драбнее, аказваецца лішне
перагаворанай і драма сэрца
гераіні ў «Ясельдзе». Гатоў-
насць дараваць віну здрадліва-
му партнёру рызыкаўна наблі-
жаецца да нейкай неабачлівасці
і славазнага ветрагонства:
«Казала, сьдзі!», «Не далюб-
лена, не пражыта», «Элегія»,
«Настальгія» і інш.

Яўгенію Янішчыц, як мне
здаецца, яшчэ часта даймае
спакуса быць майстрам, і ў гэ-
ты час яна як бы байца быць
сабой, хоча быць хоць крыху
лепша за сябе. Жаданне даў-
няе, няжытае, яно з таго боку
жыццёвага і творчага перавалу.
Я не супроць майстэрства. Трэ-
ба ўхваліць спробы знайсці

Речь не о том, но все же...
все же, все же...

Ацэнка новай кніжкі Яніш-
чыц справа не простая, а мой
кляп у тым, што не ўдаецца
разгледзець у газетнай рэцэн-
зіі ўсіх твораў, не магчыма на-
ват пералічыць больш удалыя
вершы і тыя, дзе яшчэ пакутуе
няжытае лёгкасць і манер-
насць. Гэтую задачу павінны
былі зрабіць рэцэнзенты выда-
вецкія, якія чыталі рукапіс, ну
і рэдактар кніжкі. Мне да-
водзіцца абмежавацца агульнымі
ўражаннямі і высновамі.

Гаворачы сумарна пра сла-
басці і праблемы росту, мушу

адзначыць: замала вострых на-
дзённых праблем убачыла ў су-
часнай вёсцы паэтэса, ды і ўз-
ровень заглыблення ў сябе не
ўсюды аказаўся дастатковым.
Ёсць у кніжцы вершы, чытаю-
чы якія думаеш, што мадэлі
персанажаў і пацучцяў узяты
не ў вёсцы, а ў сувенірным ма-
газіне, дзе прадаюцца лялькі
дзёда, бабкі, сялянкі, пасту-
ха і інш. У адным з вер-
шаў дзёду, бачыце, асабліва
рупіць тое, што горад Рым
канчаткова «зманашаны», а
сялянка, пакінутая мужам,
толькі тым і жыве, што з
гратскаваю ўпартасцю дыктуе
дачы пісьмо за пісьмом, паў-
тараючы зварот «твая закон-
ная жонка», пастух Салавей
цэлымі днямі «думае» пра тое,
ці хопіць корму на зіму жывё-
ле.

Добра, што Я. Янішчыц бярэ
сабе за ўзор Дануту Бічэль-
Загнетаву, якой прысвяціла
адзін з вершаў, але трэба ска-
заць, што ступень заглыблення
ў народнае жыццё і ў жыццё
наогул у яе яшчэ слабейшая,
чым у старэйшай сяброўкі, якая
жыве ў паззі наўздзіў шырока
і натуральна, выдаючы творы
грамадзянскія і інтымныя, да-
рослыя і дзіцячыя, роздзункі
і жартоўныя.

Драбнее, аказваецца лішне
перагаворанай і драма сэрца
гераіні ў «Ясельдзе». Гатоў-
насць дараваць віну здрадліва-
му партнёру рызыкаўна наблі-
жаецца да нейкай неабачлівасці
і славазнага ветрагонства:
«Казала, сьдзі!», «Не далюб-
лена, не пражыта», «Элегія»,
«Настальгія» і інш.

Яўгенію Янішчыц, як мне
здаецца, яшчэ часта даймае
спакуса быць майстрам, і ў гэ-
ты час яна як бы байца быць
сабой, хоча быць хоць крыху
лепша за сябе. Жаданне даў-
няе, няжытае, яно з таго боку
жыццёвага і творчага перавалу.
Я не супроць майстэрства. Трэ-
ба ўхваліць спробы знайсці

свежае слова, але важней знайсці
слова дакладнае, а ў вер-
шах Я. Янішчыц яшчэ шмат
моўнай прыблізнасці — тут і
штучнаватыя неалагізмы «цве-
тавей», «зарапад», «ледасплаў»,
і рэха рускай інтэлігенткай га-
воркі — «на вазу», «выносіць
цяжкасці», «скласці галаву». Яшчэ
больш хібаў у выслоўях:
«Гарыць у кветках луг, нібы
міраж» — але ж міраж не гарыць,
а ўстае і стаіць перад ва-
чамі, «Слоў на вецер не саж-
не» — але ж на вецер пускаюць
слова, а не жнуць, «пра-
стора да донца прасвечана
маем» — прастора не мае бера-
гоў і донца, «На высокім ру-
бэжы наша спеліцца паляна» —
паляна не можа размясціцца
на рубэжы, бо рубэж — ры-
са, рубэж можа падзяліць па-
ляну, «ліпеў начама ішчэ ма-
роз» — ліпец можа ліст, плод
на дрэве, а не мароз — стыхія
незалежная і г. д. У вершы «Ра-
мяство» паэтэса то рупіцца
«Паспеець бы ў ночы выпрасці
чарніла», то праз колькі рад-
коў просіць у зямлі «не ады-
май святла на ноч», забыўшыся,
што ў такім разе сама будзе
без чарніла. Апошні прыклад
рассеянасці (не толькі паэтыч-
най) паказальны. Думаецца,
што гарантыя далейшага твора-
чага росту і замацавання зда-
быткаў — у павышэнні сама-
крытычнасці і заглыбленасці ў
самааналіз сваіх дачыненняў са
светам. Перагледзеўшы пад гэ-
тым аспектам кніжку паэтэсы,
я знайшоў не надта многа буд-
доў крытычнасці ў самааналізе
— зразумела, гаворка ідзе пра
сур'ёзны самакантроль, пакут-
ліва, а не такі востр:

Ты даруй мне, мама,
што мілому,

Так, як ты,
не ўмею мянкі слаць.

Чарговы крок у творчым ро-
це паэтэсы, я перакананы, буд-
дзе абумоўлены менавіта па-
глыбленнем самакрытычнага па-
чатку.

Уладзімір КАЛЕСНІК.

выразнай метафарызацыі («І
незваротным промнем зіхацца
на пальцах скам'яналыя пя-
рсцёнкі», «І высокаснае сэрца
свеціцца па-над зямлёй»), і ў
спалучэнні, здавалася б, неспа-
лучальнага («А ў вышніні
пяюць і плачуць птушкі, у ад-
начасе плачуць і пяюць»,
«Быць такою маладою над
нядоляй маладой»). Малюнк
ствараюцца з той архітэктані-
чнай тонкасцю, дзе пераходзі
ў розныя сферы аб'яднаны
адзінствам эмацыянальнага
зараду. У такім выпадку ці не
лепш гаварыць пра своеасаб-
лівы лірычны сюжэт твора. Не
перакананы, што лірыку можна
тлумачыць, але паспрабую
праменціраваць штраф з
верша «Дзевятнаццаць» (на-
зваў бы яе кульмінацыйнай у
лірычным сюжэце). Усхвалява-
ная юнацім пацучцём дзяўчы-
на бяжыць насустрэч шчасцю:
Сукенку лёгкую трапеча
Витрац, наіўны і сляпы.

Далей канстатацыя ажывае,
бо

Яшчэ для горкае сустрэчы
У шпыні не выраслі шпыні!
Вобразна і дакладна ў пры-
чынна-пацучцёвым і часавым
паняццях. Але галоўнае, да-
кладна псіхалагічна, бо хто ў
ранняй маладосці не паража-
ваў душэўнага стану, калі зда-
валася, што свет створаны
толькі для цябе і ты будзеш
жыць у ім толькі светла. Усё
горшае (ды і ці ўсведамлялася
выразна, што яно ёсць?) — не
для цябе, яно проста застава-
лася па-за ўвагай. Гэты хоро-
шы рамантычны эгізізм цудоў-
ны сваёй наіўнасцю і асабліва
непрадбачнасцю (шпыні ў жыцці,
асабліва ў каханні, рэдка
хто абміне). У вершы ўсё спа-
лучана: наіўным аказваецца не
толькі вецярок, наіўная сваім
чыведаннем і дзяўчына. Гэта з

таго, што прынята называць
падтэкстам.

Старую ісіцynu — кожны
паэт павінен валодаць дарам
свежасці слова і думкі, няпро-
стай прастотай пацучця — мы
паўтараем не толькі па інерцыі.
Наш час патрабуе асаблівага
ўліку многіх фактараў, якія
фарміруюць светапогляд
сапраўдны паэт вылучыць важ-
нейшыя з іх. Шмат ужо ўзнікала
палеміка вакол так званай «вяс-
ковай» і «грамадскай» прозы і
паэзіі, працэсу урбанізацыі і
г. д. Не абмінула яго і Я. Яніш-
чыц. У вершы «Сустракаемся
так рэдка...» яе лірычная гераі-
ня — дачка вёскі — просіць:
«Прыязі—прашу — шпыніны
мне і мяты, гаварок палескі
наш негаваркі».

У другім месцы («Вёска») гэ-
та роднасць сцвярджаецца так:

Да цябе не з ціхім жалем,
вёска,
Еду не тады, калі баліць.
Да цябе — той вечнаю
бязрожай,
Што ніхто не змог
перасадаціць.
А побач — пацучцё
ціхай
журбы:
Так светла і завозна
у прыродзе!
Грыбною ціхай дыхаюць
бары...
І сумна, што гурмою
на зыходзе
Вясёлля у вёсцы
шкаляры.

Не думаю, што нехта паіра-
нізуе над гэтым сумам. Ён на-
туральны і, вядома, звязаны з
роздумам аб лёсе роднага, не
мае налёту слязлівай сенты-
ментальнасці. Рыгор Барадулін
нядаўна («Маладосць», № 8,
1978 г.) даў вельмі трапную
паэтычную характарыстыку
вершам маладзёйшага тавары-
ша: «Зоры, як вершы Жэні
Янішчыц, — з суму і са свят-

ла». Пацучцё аднасці са сваёй
зямлёй выпраменіла паэтыч-
нае святло, якое вясёлкава пе-
раліваецца на старонках кнігі
«Ясельда». У вёсцы Сінін «на
красавіцкі луг карова вядзе
цялятка ў першы клас», а пры
сустрэчы з маці «...Бліснула
шчасца сляза і на далонь маю
упала». І яшчэ... яшчэ... «Па-
шчодрыла на зоры з ночы ў
тваіх слагадлівых вачах»,
«...Ціш... Паміж намі
рукі, як мост перакідны».

Сум і радасць у Янішчыц не
бяздзунныя. У яе развіта кан-
крэтнае гістарычнае мысленне.
Адна дэталю пра акупнае свят-
ло ў, здавалася б, зусім «аса-
бістым» вершы «Спыню свой
крок...», некрыкліва гаворыць
аб адчуванні гонару за гераіч-
нае мінулае свайго народа.

Невялікі творчы вопыт
Я. Янішчыц пацвердзіў, такім
чынам, дакладны вывад, сфар-
муляваны Б. Пастарнакам: «Мі-
рошні правіт жалось, любовію
внушена».

Разумою, што цытаты, адар-
ваныя ад кантэксту, можна
ўспрымаць па-рознаму, але
чытач знойдзе ў «Ясельдзе»
цэласнасць лірычнага пацуч-
ця, шчырасць, даверлівасць ін-
танацыі. Гэта не так і мала. Не
з мэтай некага некаму суп-
рацьпастаўляць скажам, што
відавочная інфляцыя сённяш-
няга паэтычнага слова выявіла-
ся воль у чым. Ёсць верша-
творцы, у якіх вершы нейкія
дыстрафічныя — трымаюцца
на адной ці некалькіх неабла-
гдэталях, вобраззах. Гэта ма-
ленькія хітрыкі мастацкай без-
дапаможнасці, бо сапраўдны
верш, як арганізм, патрабуе
паўнакроўнага жыцця. Тым
больш — сістэма вершаў, са-
браных у кнігу.

Наймацейшыя струмень

«Ясельды» — творы любоўнай
лірыкі — вечнага і самага ста-
ражытнага віду яе (успомнім,
што першыя ўзоры вершатвор-
часці, якія мы ведаем — гэта
яшчэ дабіблейскія старажыт-
наегіпецкія любоўныя гімны
III-II тысячагоддзяў да н.э.;
дайлілі імяны іх аўтараў). Згэ-
да пра старажытнасць спа-
трэбілася не для таго, каб наіў-
на рэкамендаваць Я. Янішчыц
на званне беларускай Сэфы,
як гэта рабіла, напрыклад, да-
кастрычніцкая дэкадэнткая
крытыка з творчасцю А. Ахма-
тавай. Паўтарэнні наогул не-
магчымыя, бо ўсё — адбітак
свайго часу, біяграфіі. Справа
ў іншым.

Развіццё любоўнай лірыкі, як
часткі духоўнага жыцця наро-
да, у беларусаў своеасаблі-
вае. Яна была заўсёды, але
развівалася і распаўсюджва-
лася ў песенным фальклоры.
Творы літаратурнага паходжан-
ня адносна «маладыя». Толькі
з прыходам Купалы і асабліва
Багдановіча любоўная лірыка
атрымала сталыя правы літар-
атурнага грамадзянства. І гэ-
та вытлумачальна. У Купалы яна
развівалася на рамантычнай
хвалі яго паэзіі, а Багдановіч
— інтэлігент па паходжанню,
выхаваны на пушкінскай,
фетаўскай школах, ён улічваў і
творчасць сучаснікаў-мадэрні-
стаў. Але любоўная лірыка не
была пануючай у літаратуры—
час вылучаў на першы план
карэнныя рэвалюцыйна-вызва-
ленчыя, сацыяльныя пытанні.
Да таго ж, пісьменнікі былі
выразнікамі светаўспрымання
сялянскага. А сялянін, хоць і
меў правыя гэстага высокага
пацучця, адносіць да яго з ад-
наго боку з іроніяй (у сэнсе
тым: паны не маюць чаго ра-
біць, то і блазнуюць да сівых

валасоў). З другога — была і
такая цнатлівасць — брыдка на
ўвесь свет гаварыць пра самае
інтымнае. Гэта не коснасць, а
адна з праяў сялянскай маралі.
Нагадаю факт вядомы ў
коласазнаўстве. На пытанне, ці
пісаў ён вершы пра каханне,
Колас адказаў, што пісаў, але
друкаваць іх яму было неяк
няёмка.

Натуральна, што час узбага-
ціў літаратуру, і мы сталі свед-
камі, што працэс паскоранага
развіцця яе не абмежываўся
дарэвалюцыйным перыядам.
Не праводзячы ніякіх аналогій,
гэта падумалася і чытаючы
«Ясельду». Бо без любоўнай
лірыкі, а яна стварае аснову
кнігі (чаго ў нас амаль не
былае), уяўленне пра творчы
воблік Я. Янішчыц было б
прыблізным.

Справа не толькі ў тым, што
аб'ект лірыкі ў «Ясельдзе» не
ён, як найчасцей было ў нас,
а яна. Гэта паэзія менш за ўсё
«дамская», чытаць яе так, між
іншым, нельга. Галоўнае яе варт-
насць — у драматызме, першай
прыкмеце сапраўднай літарату-
ры. Характар лірычнай гераіні,
створаны на гэтай аснове,
перакананы шматграннасцю
пацучцяў, перажыванняў — ці
то гаворка ідзе пра нераз-
дзеленае каханне, ці то пра
ўрачыстасць яго. Адчай і тры-
вога, радасць і смутак з'ядна-
ны высокім напамал гэтых па-
цучцяў. Няма і малейшага на-
мёку на лёгкі флірт. Па сут-
насці, мы маем справу з лірыч-
ным дзённікам ці са своеасаб-
лівай вострасюжэтай аповесцю.
Тут і ўзвышаныя мясціны
(«У дарозе»):

Ты нешта мне гаворыш.
І я — табе ў адказ.
Як быццам снег і зоры
У апошні раз для нас.

(Заначэнне на стар. 10).

ДАРОГАЙ КАСТРЫЧНІКА—ДАРОГАЙ ПЕРАМОГ

(Зананчэнне. Пачатак на стар. 8).

ВЯДУЧАЯ (працягвае): Калі вораг сарве яблык, даспелы ў нашым садзе, ён разарвецца ў яго руках гранатай! Калі ён сажне жменю нашых цяжкіх калоссяў, зерні выляцяць і знішчаць яго свінцовым дажджом! Калі ён падыдзе да нашых чыстых сцюдзёных калодзежаў, яны перасохнуць, каб не даць яму вады». На экране дэманструюцца фрагменты з кінафільма «Генерал Пушча».

Чытальнікі па чарзе чытаюць: Вы бачылі лес, дзе прагал скарызны? Скажыце, вы бачылі бор той, Дзе кожнай другой няма сасны Ці сама меней — чацвёртай? Тое ж было з народам маім. Сякера ваеннай навалы Прайшла бялітасна па ім, І — прагалы, прагалы. Яны і сёння не зараслі Свіцяцца прасторай мёртвай... Вы бачылі лес,

дзе прагал скарызны! Скажыце, вы бачылі бор мой?

ВЯДУЧАЯ: Мы помнім герояў сваіх паіменна.

Вядучыя па чарзе называюць імёны, і на экране адзін за адным праецаюцца партрэты герояў Вялікай Айчыннай вайны:

Мікалай Гастэла, Канстанцін Заслонаў, Бацька Мінай (Шмырў), Васіль Казлоў, Васіль Корж, браты Цубы, Кірыла Арлоўскі, Вера Харужая, Хвядос Смалячкоў, Марат Казей...

ВЯДУЧЫ: І сотні іншых слаўных сыноў і дачок беларускага народа ўвекавечылі свае імёны ў вялікіх бітвах з ворагам.

Гучыць урачыстая музыка. Чытальнікі па чарзе чытаюць: Зямля мая бой прымала ад стара і да мала, ад стогодовага Талаша да Казей — малыша. І падаў, распасцёрты, кожны чацвёрты.

Часта згаралі зпінкі тады, Быў небасхл чорны.

А на зямлі стылі сляды — кожны чацвёрты.

Мір асвятліў нас сваім святлом. Грымелі ўрачыста акорды. Толькі не быў за святочным сталом кожны чацвёрты.

Доўга не трацілі ўдовы надзей, Доўга чакалі маці дзяцей. Не верылі ўсё, што мёртвы Кожны чацвёрты.

Помнім болі і страты свае. Памяць шуміць, як чароты. О, як нам вас нестася — кожны чацвёрты! **Гучыць песня Д. Тухманова «Дзень Перамогі».**

ВЯДУЧАЯ: Калі сёння з вышыні нашых пяцігодак мы спрабуем зазірнуць у мінулае, многае, вельмі многае здаецца неверагодным. Кім ты была, Беларусь мая родная? — хочацца паўтарыць услед за паэтам. І кім ты стала сягоння? Тое, што зроблена намі за шэсцьдзсят паслякастрычніцкіх год, варта цэлых стагоддзяў.

ВЯДУЧЫ: На сцягу Савецкай Беларусі — два ордэны Леніна, ордэны Кастрычніцкай Рэвалюцыі і Дружбы народаў, а на сцягу сталіцы Беларусі — Мінска — залатая зорка героя!

Славіцца наша рэспубліка сёння сваімі працоўнымі справам. Молада б'ецца сэрца гігантаў у індустрыі. Гордасць рэспублікі — сучаснае машынабудаванне і станкабудаванне, прыборабудаванне і радыёэлектроніка. Індустрыяльнае аблічча рэспублікі складаюць звыш 1400 буйных прадпрыемстваў.

ВЯДУЧАЯ: Прамысловасць рэспублікі за два толькі дні выпускас столькі прадукцыі, колькі было атрымана ад яе ў 1940 годзе. А аб'ём вытворчасці за месяц роўны аб'ёму за ўвесь 1950 год. Больш чым 400 відаў вырабаў беларускай індустрыі экспартуюцца ў 86 краін свету.

ВЯДУЧЫ: Небывалыя ўра-

джаі сабралі на палатках у апошнія гады і працаўнікі сельскай гаспадаркі. У сапраўды «залатое дно» для Беларусі ператварыліся меліяраваныя землі — яшчэ адзін рукатворны чуд, народжаны велізарнымі магчымасцямі Савецкай дзяржавы, супольнай працай і намаганнямі ўсіх савецкіх народаў.

ВЯДУЧАЯ: Кожны дзень трэцяга года пяцігодкі прыносіць новыя здабыткі, кожны дзень і здзіўляе і радуе. Народ Беларускай рэспублікі заняты радаснай стваральнай працай, якую асвятляюць праменні новай Канстытуцыі БССР, закона, што гарантуе нам шчасце жыцця і працаваць у імя светлай будучыні.

Чытальнікі па чарзе чытаюць: Беларусь Савецкая! Табе прарочылі ворагі, Як выстрал, кароткі век, Зямлю табе адмяралі Рымлёўкі магільчыкаў іх. ІШтыком цябе перакрэслівалі І асуджалі на здзек.

Твой голас бунтарны глушылі З гармат і званіцаў усіх, Але ты свой лёс злучыла З партыяй Ільіча, З громам прызыўным «Аўроры» І векапомных баёў,

З песнямі рэвалюцыі, Што перамогай гучася, З зорамі пяцікрылымі, З дружбаў народаў-братоў. І ты жывеш і жыць будзеш Непераможнаю заўжды. Зарою сцягоў абдымаючы Прастораў квітнеючых шыр, Імем сваім асяняючы Пасёлкі і гарады.

Працай сваёй праслаўляючы Свабоду, шчасце і мір. Сягоння ты ў дзень урачысты Сабрала ўсіх любых дзяцей, На стол святочны паслала Ляняны шматузорны абрус, Вітаеш хлебам і соллю Жаданых сваіх гасцей. Паклон табе і слава,

Маші мая — Беларусь!
ВЯДУЧАЯ: Слаўныя гераічныя людзі жывуць на нашай зямлі.

На зяране праецаюцца фотаздымак двойчы Героя Савецкага Саюза касманаўта П. І. Клімуна.

ВЯДУЧЫ: (на фоне мелодыі песні А. Пахмутавай «14 минут да старта...»):

Сын селяніна з-пад Брэста Пётр Ільіч Клімух тройчы злятаў у касмічную прастору. І сваю родную Беларусь, лясную і азёрную, ён разгледзеў з вышынні касмічнага палёту, з гордасцю думаў пра людзей, якія жывуць і працуюць на ёй.

ВЯДУЧАЯ: Бывае, хтосьці запытае, Між гор і пальмаў ну аб тым, Твой край завошта паважаюць? Ну, Беларусь адметна чым?

ВЯДУЧЫ: Кажу: — Якія ў нас адзнакі — Палаткі, луг, азёры, бор. І гор няма ў нас ніякіх — Ды людзі ёсць — вышэй ад гор.

ВЯДУЧАЯ: Неабсяжныя прасторы нашай роднай краіны. Не змерасеш вокам яе даягляды Цяжка змераць вялікі і праведны шлях працавітага і гераічнага народа.

Прамысловы патэнцыял Беларусі за гады Савецкай улады вырас ў 192 разы, а ў параўнанні з 1940 годам — амаль у 25 разоў. За адзін мінулы год яго прырост у паўтара раза перавысіў усё, што было дасягнута за даваенныя гады. Электраўзброенасць працы ў прамысловасці толькі за апошнія 40 гадоў узрасла ў 11 разоў, яе прадукцыйнасць — у 7,4 раза.

ВЯДУЧЫ: Роўная сярод роўных у сямі рэспублік-сяццёр жыць, праце, крочыць наперад і наша родная Беларусь.

Гучыць «Песня аб Радзіме» І. Дунаеўскага.

У сцэнарый выкарыстаны творы: Я. Купалы, П. Труса, П. Глебі, П. Броўкі, А. Вялюгіна, А. Званька, А. Вярцінскага

Складальнік К. КАМЕЙША.

НЕ ТОЛЬКІ СПРАВАЗДАЧА...

Значнай з'явай у культурным жыцці Віцебска з'явілася выстаўка твораў Пятра Явіча. У экспазіцыі — 174 работы мастака, усё лепшае, што зроблена ім за сорак гадоў творчай працы. Партрэты, жанравыя кампазіцыі, карціны прасякнуты глыбокім гуманізмам, шчырым пачуццём да сваіх герояў, людзей, якія ўславілі Айчыну баявымі подзвігамі і самаадданай працай. Няхай не ўсе работы аднолькавыя па сваіх мастацкіх якасцях, аднак многія з іх заслужваюць самай высокай адзнакі.

Вядучым жанрам у творчасці П. Явіча з'яўляецца партрэт. Ім створана цэлая галерэя партрэтаў выдатных сыноў і дачок беларускага народа: легендарнага партызанскага камбрыга Міная Шмырова, мунікай падпольшчыцы Веры Харужай, віцебскага калгасніка, які паўтарыў подзвіг Івана Сусаніна і застаўся жывым, М. Пасманова, юнай камсамолкі Зіны Партновай... Спіс імёнаў даволі значны, і сярод іх нямала нашых сучаснікаў. Старшыня калгаса «Прызыў» Віцебскага раёна Р. Спарава, выканаўца народніх песень Ганна Шэрыкава, Герой Сацыялістычнай Працы свінарка Раіса Дарафенка, старшы лейтэнант міліцыі А. Сінкевіч... Мастак неўдзячна раскрывае унутраны свет герояў, перадаць іх характары, шукаючы новыя нюансы жывапіснай мовы, найбольш дасканальны выўленчы сродкі.

І ў лепшых яго творах можна адзначыць удалае кампазіцыйнае рашэнне — няма паўтараў у пабудове, для кожнага вобраза знойдзены свой ракурс, умела выкарыстаны кантраст сілуэта. Пластины жывапісца стала багацейша, апошнія работы вызначаюцца смелым, шырокім, выразным пісьмом. Яшчэ больш уважліва падыходзіць ён да адбору дэталей.

П. Явіч. Дзеці Мінай.

З тэматчных кампазіцый шырокую вядомасць атрымала тэма, якая на працягу многіх год хваліла П. Явіча, да якой звяртаўся ён неаднойчы. Гэта адзін з драматычных эпізодаў Вялікай Айчыннай вайны — гібель сям'і М. Шмырова. Да вобразнага рашэння яго мастак кожны раз падыходзіў па-новаму. Найбольш вядомы варыянт карціны, які знаходзіцца ў экспазіцыі Віцебскага краязнаўчага музея — а на апошній выстаўцы прадстаўлены яшчэ адзін, па зместу і эмацыянальнаму ўздзеянню больш моцны варыянт: на палатне ад мінулага рашэння, цэласны сілуэт, які на фоне зімовага халоднага пейзажу гучыць надзвычайна выразна. Стрыжаны халодны наларот карціны і чорная хмара, што нібыта насоўваецца аднекуль з глыбіні, падкрэсліваюць трагедыюнасьць моманту...

Творчасць П. Явіча ведаюць не толькі ў Віцебску. Яго работы — у экспазіцыях многіх мастацкіх і краязнаўчых музеяў гарадоў нашай рэспублікі, у тым ліку і Дзяржаўнага мастацкага музея БССР. Неаднаразовы ўдзелны рэспубліканскіх і ўсесаюнных выставак, ён разам з іншымі мастакамі прадстаўляў мастацтва нашай Радзімы ў Румыніі і Польшчы, у Японіі і В'етнаме.

Мастак поўны творчай энергіі. У яго многа новых задум. У майстэрню, дзверы якой заўсёды адчынены для неаддальнікаў, ідуць за парадай, каб паднавіміцца з яго творчасцю, вучні і студэнты, працаўнікі горада і вёскі...

Юбілейная персанальная выстаўка П. Явіча з'явілася не толькі справаздачай мастака, але і добрым падарункам віцебчанам напярэдадні 60-годдзя Беларускай рэспублікі і Кампартыі БССР.

А. КАВАЛЕУ.

Віцебск.

Рыгор СЕМАШКЕВІЧ.

ВЫПРАБАВАННЕ ЛЮБОЎЮ

(Зананчэнне. Пачатак на стар. 6).

І горкія, хаця і мужныя («І тая...»):

...І тая, што даўно завецца — Вашай Павека не адхісне майго біясстрашша І не закрэсліць роўнага радка Рукі маёй...

Каханне — паняцце перш за ўсё маральнае. Сама сутнасць людзей у многім выяўляецца і па іх адносінах да кахання.

Калі пра яго сказана ярка і арыгінальна, межы падзелу вершаў на грамадзянскія і інтымныя робяцца штучнымі. Гэта проста добрыя вершы. Аб асаблівасцях лірыкі такога плана А. Твардоўскі выразна пісаў: «І не кім-небудзь, а вялікім рэвалюцыянерам і мысліцелем Чарнышэўскім было сказана, што не ад сусветных пытанняў людзі топяцца і страляюцца і што паэзія сэрца мае такія ж правы, як і паэзія думкі».

Складанасць гэтага пачуцця — яна прагледзелася і ў вершах Янішчыц — па сутнасці ў тым, што мы заўсёды ў пошуку найбольш роднаснай душы. Для паэтэсы ж яно яшчэ і эстэтычны суд, выпрабаванне на годнасць мастака. І добра, што мы не знаходзім тут ні ценю эгаізму — у адрас былога кахання лірычная гераіня гаворыць: «Дык дай табе навек і ясных дзён, і крылаў».

Кожныя перыяды гісторыі маюць свае маральныя крытэрыі. Наколькі яны зменлівыя, улоўлена ў выдатным вершы Я. Янішчыц:

Для свае адзінае дачушкі, На вякі (вядомаж, на вякі!) Вышыла матуля мне падушкі, Лёгкія, як дым, пухавікі.

Вунь яны, прывезеныя з дому, Хораша цвітуць, як сенажаць. ...Ты даруй мне, мама, што мілому Так, як ты, не ўмею мякка слаць.

Незвычайна? Так. Асабліва для тых, хто добра ведае

фальклор, дзе нормы паводзін жанчыны трактуюцца па-іншаму. Але паэтэсу не абвінаваціш у легкадумстве, яна дала выразны шрых да характару нашай сучаснасці, як і ў вершах «Забараняю сабе...», «Як прыехаў ды ўкаціўся».

Дзеля аб'ектыўнасці скажам, што ў Янішчыц ёсць вершы пра каханне і залішне асабістасць, зашыфраваныя, дзе аўтарка вольна ці міжвольна ставіць бар'ер паміж сабой і чытачом («Столькі гадоў...», «Лістапад...», «Насталігія» і інш.).

Як і ў кожнай сур'ёзнай і жывой працы, ёсць у кнізе Я. Янішчыц тое, чаго б не хацелася сустракаць. Па-першае, літаратурная залежнасць. Верш «Вось і лета маё на схіле...» вельмі блізка стаіць па свайму ладу да «Мартовской элегіі» А. Ахматавай, як і «Песня» выразна паўтарае ахматаўскі цыкл «Песенкі». А калі чытаеш радкі «Будзь здароў, мой вораг кроўны ў няроўнай барацьбе...», на

памяць прыходзіць з М. Цвятаевай — «Было дружбой, стало службой, бог с тобою, брат мой волк». А сюжэт і паэтыка верша «Заручыны» паўтарае рускую народную песню «Матушка мая», якая стала вядомай сёння ў выкананні Жанны Бічэўскай.

Ёсць і нейкія паэтычныя рэбусы ці гульні ў словы і проста слабыя вершы («Майская балада», «Маналог вавёркі», «Сустрэча на пераправе»).

Так, паэтычныя пралікі ёсць, але няма вершаў банальных. А кожныя пралікі сапраўднага таленту — навука для сябе і другіх, а банальнасць жа і пралікаў не мае, а значыць, і навукі адбыцца не можа.

Паэзія Я. Янішчыц уступіла ў тую пару, дзе захопленне любоўю перарасло ў выпрабаванне любоўю. Яму пад сілу адлюстраваць усю шматграннасць, складанасць і ўрачыстасць жыцця, і будзем думаць, што паэтэса, якая напісала цікавую кнігу, дастойна вытрымае гэта выпрабаванне.

Шчырыя КРАІНА МАЯ...

Калі мастак не схільны да творчых паездак далёка ад родных мясцін, яго можна зразумець. Такая ўжо сардэчная прыхільнасць і такая творчая праграма. Але ж праўда і тое, што кожны куток нашай неабсяжнай краіны хавае свае невычэрпныя глыбіні, і мастакоў-дамаседаў становіцца ўсё менш. Іншай стала рэчаіснасць, іншымі сталі і метады яе пазнання. Мальберт жывапісец дзе-небудзь у паўночным порце, ля непрыступных скал, сярод барханаў пустыні — з'ява, характэрная для нашага часу і, перш за ўсё, для нашай краіны. Паездкі шматлікіх груп мастакоў па краіне — такая зараз адна з асноўных, найбольш папулярных і дзейсных мер, што садзейнічаюць творчаму росту мастакоў, росквіту нашага мастацтва ў цэлым. У мастака як бы адкрываюцца вочы на велізарнасць свету. Багацце новых і нечаканых уражанняў прымушае інакш глянуць не толькі на сваю творчасць, але і на свой родны край. Бо параўнанне, кантраст уражанняў — лепшы метады пазнання. Таму і самым заўзятым «дамаседам» паездкі прыносяць неаспрэчную карысць: даюць добры плён зносіны з калегамі па мастацтву з розных рэспублік, знаёмства з новымі гледачамі і, нарэшце, тое творчае слабортнітва, якое можа вельмі актыўна паўплываць на грамадскую думку аб мастацтве той або іншай рэспублікі. Той, хто сабраўся ў паездку, можна сказаць, адказвае за агульны прэстыж творчага саюза.

Аб плённых выніках такіх паездак красамоўна расказвае размешчаная зараз у мінскім Палацы мастацтваў экспазіцыя палотнаў жывапісеца Леаніда Аляксандравіча Дударэнка.

Гэта выстаўка — справядзача мастака аб паездках на працягу шасці апошніх гадоў. Куды ездзіў Дударэнка — адказаць не так проста, бо цяжка пералічыць усе сёлы, гарады, рэкі, горы, моры, порты, дзе ён пабываў. Так, выстаўка — вынік паездак. І ў той жа час — вынік пэўнага этапу творчасці, адзначанага ростам майстэрства і вобразнага мыслення. Хто памятае раннія работы Дударэнка, той бачыць зараз, наколькі больш даканалая стала яго пластычная мова, наколькі больш каларыстычнае яе гучанне, наколькі больш дакладным стала кампазіцыйнае пачуццё, наколькі, нарэшце, больш цвёрдай, упэўненай, паслухмянай творчай волі стала сама рука.

Эмацыянальны лад выстаўкі перш за ўсё захопляе шчырасцю абвостранага, часам пранізлівага ўспрымання ўбачанага. Мастак шчыры. Шчыры, напрыклад, у кампазіцыйным партрэце «Мастак на Поўначы», дзе паказаў сябе ў час работы з агрубелым ад холаду і ветру тварам, не імкнучыся знорок выявіць ні прывабнасць, ні адухоўленасць гэтага твару. Можна свабодна ісці за аўтарам па шляху яго перажыванняў, пераходзячы ад карціны да карціны, у захопленні спыняцца перад ціхай прыгажосцю Беларусі — яе гарады і сёлы таксама ўвайшлі ў праграму творчых паездак, любавачца рамантычнай суровасцю паўночных мораў, веліччу старажытнай архітэктуры Салавецкага манастыра. Прыходзіць разуменне таго, што жывапісец фармуе свае ўражанні моцнай пластычнай зладжанасцю кампазіцый, што пластыка гэтая энергічная, рухомая, экспрэсіўная. І таму зямля ўсюды горбіцца і дыхае, спаласаваная старадаўнімі зморшчынамі, як у загадкавых, быццам іншапланетных пейзажах «Край вулканаў» і «У краі маўчання». Адчуваецца, як напружана, часам цяжка вырашаюцца каларыстычныя задачы. Мастак шукае вобразную, адкрытую і ясную мову, і таму колерам

яму ўдаецца перадаць страшэнны холад ля берагоў Цікісі, таямнічае свячэнне жоўтага неба над Салаўкамі. Колер, нават у рабочым эцюдзе, стаў для мастака носьбітам тэмы, перажывання. Прыкметна, як ад паездкі да паездкі развіваюцца асноўныя якасці таленту Дударэнка. Найбольш значным на дадзеным этапе дасягненнем стала выкананая вясной 1978 года серыя палотнаў аб Малой зямлі.

Мастак прыехаў у Новарасійск пад уражаннем кнігі Л. І. Брэжнева. Жывое пачуццё гісторыі, якое ахапіла яго, дазволіла як бы прыўзняць заслону часу і выразна ўбачыць гераічную трагедыю, якая разыгралася тут, на месцы гэтых мірных, залітых сонцам вінаграднікаў. Зямля сапраўды «Малая» — менш чым 30 квадратных кіламетраў... І болей адгукнуліся ў сэрцы словы аб тым, што вялікай стала гэтая зямля, палітая крывёй герояў. Таму такі бязлітасны, шалёны колер чырвонага сонца ў палатне «Даліна смерці». Ён быццам парушыў гармонію самой прыроды, палаючы на блакітным небе. Гэта вечнае неба было сведкай трагедыі і мужнасці, бессмяротнасці подзвігу... Як быццам захоўвае ў сваіх нетрах гул жорсткай бітвы гэта параненая зямля. Таму так напружана ўздыблены, быццам парэзаны застарэлымі шрамамі, рэльеф узгоркаў. Таму аголеныя лозы вінаграднікаў напамінаюць калючы дрот... А цэментны завод Новарасійска, таксама сведка гісторыі, стаіць, як крэпасць. Кантрастнае спалучэнне ружовых і сіне-зялёных танаў гучыць лёгка і мякка, як быццам вяртаючы нас з гісторыі ў гармонію мірнага быцця і стварэння. І залатыя, сонечныя, гарачыя таны, якімі напісана гэта зямля, гавораць аб тым, якая яна багатая і ўрадлівая. Парушаны яе спакой, але не знішчана яе дабрата і шчодрасць. Клапатлівымі рукамі залечаны раны свяшчэннай Малой зямлі...

Шэсць гадоў — тэрмін немалы. Мянjalіся маршруты паездак, і мяняліся творчыя мэты, прадыхтаваныя эвалюцыяй поглядаў мастака. Дэкаратыўныя прыёмы, як і крыху зночыстая манахромнасць ранніх работ, змяніліся ўменнем знаходзіць гэты эмацыянальны зарад, які дае сам, немудрагелісты часам, пейзаж. Адкрылася прама, але не адразу зразумелая заканамернасць — чым больш уважлівы і старанны аналіз, чым больш пільны позірк, тым больш выразней бачыцца вобраз. Так ствараліся «Белая ноч» і «Рыбакі домік», «Блакітны эцюд» і «Астрылы ля Белага мора». У той жа час канструктыўнасць кампазіцыйных рашэнняў, іх цэльнасць, буйнамаштабнасць сталі асабліва характэрнымі для работ гэтай выстаўкі. Таму многія з іх выходзяць за рамкі эцюда. І тады іх па праву можна назваць карцінамі. Мастак нешматслоўны, лапідарны. Затое кожная ўведзеная дэталю, сілуэт, контур нясуць вялікую змястоўную, асацыятыўна-метафарычную інтрузію. Так, ручай у карціне «Ля Белага возера» адкрытай белізнай сваёй выклікае асацыяцыю з пераканутай, казачнай чысцінёй. І мы верым, што толькі такім і можа быць ручай, што выцякае з гэтага паэтычнага возера.

Работа над пейзажам бязлюдным, суровым, непрыступным па-свойму стымулявала цікавасць да чалавека, загартаванага ў сутычках са стыхіяй. Праўда, імкненне злучыць партрэт з пейзажам не заўсёды завяршаецца поспехам. У карціне «Якуція» яно застаецца эклектычным. І быццам здраджае мастаку ў падобных выпадках уласцівая яму пластычная цэльнасць, зніжаецца вобразная роля каларыту, які раптам здзіўляе выпадковымі колеравымі плямамі. Але ў іншых работах, выкананых, відаць, з большым самакантролем, выяўляюцца лепшыя рысы партрэтнай творчасці Дударэнка. Мастаку няма неабходнасці ўпрыгожваць сваіх герояў. Іх мужнасць натуральная і паўсядзённая. Пазабулены знешняй гераічнасці, але напоўнены глыбокім чалавечым зместам партрэты брыгадзіра кодераў талінскага гандлёвага порта Л. А. Парвея, калінінградскага кранаўшчыка Н. Г. Макарава, капітана Ціхаакіянскага флоту В. Я. Шляхава. Павага да кожнага свайго героя, умненне зразумець яго характар, дазволілі падсці да вырашэння адной з галоўных задач партрэтнага мастацтва — да сцвярджэння годнасці і каштоўнасці чалавека.

У партрэтах мастак аддае перавагу выкарыстанню стрыманай каларыстычнай гамы, асабліваю ўвагу звяртаючы на малюнак, лепку формы. Немалое вобразнае значэнне ён надае фону. Асацыятыўны сэнс мае гладкі белы фон у партрэце аленявода. Таксама, як рытмічна складаны фон у партрэце брыгадзіра слесараў Находкінскага суднарамонтнага завода Л. О. Сідарчука і толькі фіксуе працоўнае асяроддзе, але і апасродкавана сімвалізуе інтэлектуальнасць сучаснага рабочага.

Капітан траўлера «Баклан» В. Я. Шляхаў.

Цісі.

Сацыяльнай значнасцю і мастацкай завершанасцю вылучаецца групова партрэт «Сям'я беларускага калгасніка». Можна гаварыць пра пэўныя і вельмі выразныя тыповыя характарыстыкі. У партрэце няма налёту «кан'юктурнага» аптымізму. У той жа час у рытмічнай гармоніі, у малюнкавай яснасці палатна закладзена думка аб надзейнасці, жыццёвай устойлівасці гэтай сям'і.

Тут мы павінны заўважыць, што сюіта беларускіх пейзажаў, выкананых у розныя гады, як бы суправаджае сваёй ціхай мелодыяй усе цыклы работ, падобна таму, як сіла прыцягнення роднага краю не пакідае мастака і ў самых далёкіх, захапляючых паездках. «Вечар у Навагрудку» — гарадскі пейзаж, амаль жанравае палатно. Постаці людзей у таямнічым святле месяца і залатых ліхтароў жыццёва дакладныя, упісваюцца ў прыўзнята-эмацыянальную яго вобразную тканіну. «Куток старога Мінска», «Бягомльская зямля», «Маладзечанскі матыў» — гэтыя палотны лірычныя і складаныя нюансамі перажыванняў. Два азярыцы ў карціне «Вясна на Вілейшчыне» здаюцца блакітнымі вачамі на чыстым твары зямлі. Тут нідзе няма адкрытага мажору. Інтанасы задуманай радасці і светлай журбы народжаны тым, што да болю любяе і непазбыўнае, як лёс...

Звязаны з цыклам беларускіх пейзажаў нацюрморты. Піла, сякера, рубанак — прадметы «Дзедавага рамства» — адлюстраваны з актыўнымі эстэтычнымі адносінамі да матэрыялу і фактуры старога дрэва, пацімнелага металу. Рэчы маюць сваю і, напэўна, складаную біяграфію. Створаны свайго роду іх партрэт. Нежывы свет стаў жывым у датыкненні да чалавека і яго гісторыі.

...Мінскія гледачы не першымі ўбачылі большасць работ выстаўкі Дударэнка. Справядзачныя выстаўкі па кожнай паездцы праходзілі ў Петрапаўлаўску-на-Камчатцы, у Мурманску, Архангельску, у Батумі. І заўсёды яны былі падзеяй значнай, святочнай для гледачоў і мастакоў. Работы Дударэнка прыдзірліва ацэньвалі таварышы па творчасці з іншых рэспублік. Яны ж першымі і прызналі, што Леанід Аляксандравіч дастойна прадстаўляе Беларусь — і творчай актыўнасцю, і здольнасцю апэратыўна і энергічна выказвацца мовай мастацтва, і талентам пранікнення ў «душу» далёкіх куткоў нашай Радзімы.

Э. ПУГАЧОВА.

ЛЮБАСЦЬ ДА РОДНАГА КРАЮ

Сапраўдны мастак рана ці позна, але абавязкова звернецца ў сваёй творчасці да вобразаў, навіяных той зямлёй, дзе ён нарадзіўся і ўпершыню, схіліўшыся, каб зачэрпіць далонню крынічную прахалоду, убачыў высонае неба ў пялёстках абносаў. Той зямлёй, на якой вучыўся хадзіць, сябраваў, любіў... А мо і ўзрушанасць, светлы душэўны настрой

выклікаюць творы мастацтва толькі тады, калі чулае, поўнае любві да людзей сэрца меў мастак, калі быў ён сапраўдным сынам сваёй зямлі, змалку зачараваным яе характарам? Такія думкі ўзнікаюць пры наведанні пасмяротнай выстаўкі Янкі Раманоўскага, якому споўнілася 65 гадоў у гэты дзень... Усё сваё кароткае твор-

чае жыццё Янка Раманоўскі прысвяціў людзям роднага краю і спрод іх — выдатнаму сыну беларускага народа, нашаму народнаму песняру Янку Купалу. Някіднія, часта простыя па рашэнню і манеры выканання графічныя лісты, нешматлікія жывапісныя работы яго прыцягваюць увагу — аўтар быццам любуецца тымі, пра каго рас-

казвае, расказвае з цеплынёй і добразычліваасцю. Цэлы шэраг партрэтаў Янкі Купала, серыі ілюстрацый да яго твораў, партрэты нашых сучаснікаў! — работ не багата, але за кожнай з іх спроба паказаць пэўны этап у гісторыі народа. Чалавечай годнасцю, высякародствам, ніскораным, бунтарным духам вызначаюцца вобразы бацькі песняра, вобразы

беларусаў з лістоў «А хто там ідзе?», «Янка Купала на бровары». Бандароўна, Машэна, Наталка — героі купалаўскіх паэм як бы ўвасобілі мастакоўскае ўяўленне аб людзях краю. Свет дабрата і глыбокай чалавечнасці адкрываў мастак у кожным з тых, наго маляваў ці пісаў. Часам гэта і наша звыклае ўяўленне аб гэтых людзях (У. Ф. Луцэвіч, П. Алексіч, М. Дарашэвіч і інш.), часам гэта адыход ад яго і прыемнае адкрыццё (а і сапраўды ж!), як у партрэце К. П. Арлоўскага.

Янка Раманоўскі ніколі не стамляўся любівацца людзьмі, ён меў што сказаць пра іх, і снаваў. Аб гэтым сведчыць выстаўка яго твораў у выставачнай зале Саюза мастакоў БССР. Тое, што ён паспеў зрабіць, увайшло ў гісторыю мастацтва нашай рэспублікі, бо яго творчасць — крок уперад у выпрацоўцы такіх якасцей у нашым мастацтве, такіх вызначальных рыс у ім, як народнасць і партыйнасць. М. НАЗАРЧУК.

Што мы трымаем у памяці, паказваючы кінааўтар пасля прагляду фільма? Ігра ацэбраў, сюжэт, добрую мелодыю. Мы назавём прозвішча рэжысёра-пастаноўшчыка, нам знаёмы многія ацэбры. Але праз колькі часу наша ўспаміненне пра фільм сіладаецца з нейкіх агульных паняццяў, з суккупнасці, якая ўключае і аператарскую работу, і акцёрскую ігру—агульную пластычную карціну.

Выяўленчае вырашэнне фільма — гэта менавіта тое, што западае ў нашу глядацкую памяць. А мы ж так мала ведаем пра тых, хто знаходзіць гэта выяўленчае вырашэнне. І наогул—як нараджаецца пластычная форма фільма? Ці гэта пльвімпразізацыя на здымачнай пляцоўцы, ці старанна падрыхтаваны вынік вялікай папярэдняй работы? Чый уклад у яе стварэнне больш значны: мастака, аператара або рэжысёра? Ці ўсіх—у роўнай ступені? А роля мастака? Зведзена яна толькі да арганізацыі асяроддзя, «аб'екта», раснадройкі, вызначэння колернай гамы, ці мастак разам з рэжысёрам, аператарам і акцёрам—актыўны ўдзельнік раскрыцця ўнутранага зместу вобраза?

І хаця практыка кінематографіа адказвае на гэтыя пытанні кожны раз па-рознаму, уся гісторыя кіно сведчыць, што ў залежнасці ад таго, якое месца адводзілася мастаку ў працэсе работы над фільмам, вырашалася пытанне аб пластычнай адметнасці кінатвора. З другога боку, пошук пластычнай формы фільма шматлікімі нябачнымі ніткамі звязаны з такімі паняццямі, як БАЧАННЕ мастаком наваколля, яго ўменне спасцігаць і аднаўляць рэчаіснасць. І, зразумела, роля мастака ў стварэнні фільма—адна з вядучых: часта ад яго мастацтва, яго майстэрства залежыць СТУПЕНЬ раскрыцця зместу твора з дапамогай бачных вобразаў.

Маючы перад вачамі экранны вобраз, дарэмна, бывае, гадаць, што нарадзілася за майтаным сталом, а што належыць толькі аператару ці мастаку. Тым больш, што гэта не заўсёды тлумачыць, чаму адзін фільм пры ўсёй яго знешняй сціпласці ўзрушае, а іншы, хоць зроблены прафесійна і з размахам, не кірае, хутка забываецца. Дык прыгледзімся да работы мастака: гэта ж ён САМЫ ПЕРШЫ ўвасабляе ў матэрыяльных формах вобраз фільма, першы яго БАЧЫЦЬ.

— Калі фільм адпавядае тваім унутраным настройам, перакананым — працаваць над такім фільмам лёгка, — гаворыць мастак — пастаноўшчык «Беларусьфільма» Я. Ганкін. — Зразумела, у адным матэрыяле адчуваеш сабе лепей, у другім менш «утульна».

Блізкая Я. Ганкіну тэма Вялікай Айчыннай вайны: мастак прайшоў па яе дарогах, быў у народным апалчэнні, многія трагічныя падзеі бачыў сваімі вачамі. Большасць карцін, у якіх давялося яму ўдзельнічаць, — пра вайну: «Гадзіннік спыніўся апоўначы», «Вайна пад стрэхамі», «Я родам з дзяцінства», «Заўтра будзе позна», «Хлеб пахне порахам», «Я хачу вас бачыць» (нядаўняя работа на студыі ДЭФА) і інш. Многія з іх сталі ўжо класікай беларускага кіно. Адзін з найбольш яркіх прыкладаў, дзе прыёмы выяўленчага вырашэння фільма, выпрацаваныя савецкім кіно ў 30—40-х гадах, былі дэдаваны да высокага ўзроўню майстэрства, — «Гадзіннік спыніўся апоўначы». Пошук выяўленчага вобраза гэтага фільма захапіў і самога Я. Ганкіна, і ўсіх удзельнікаў здымачнай групы.

На папярэдням абмеркаванні разам з рэжысёрам М. Фігуроўскім і аператарам В. Акулічам было вырашана: паколькі падзеі фільма звязаны з пэўнымі гістарычнымі асобамі, трэба даць дакладны «выяўлены адрас» таго, што адбываецца. Разам з тым, мелася на ўвазе вялікая свабода вобразнага аб'ягульнення. Ніводная дэкарацыя, ніводзін інтэр'ер гэтага фільма не капіруе рэчаіснасць. Напрыклад, хаця ў той час у Мінску яшчэ стаяў дом, дзе жыў Кубэ, у гэтым доме здымкі вырашылі не праводзіць. Капіраванне было б для стылістыкі стужкі прыёмам чужым і прымітыўным. Мастак мусіў даць вобразную характарыстыку «логава» гітлераўскага ката. Іншыя дэкарацыі мелі таксама абагульняльны, вобразны характар у тым сэнсе, што ў іх вылучалася самае істотнае, адметнае для таго ці іншага прадмета, аб'екта.

Менавіта таму, што вобразнае вырашэнне выкрышталізавалася вельмі лагічна, інтэр'еры і агульныя планы ў стылістычным кантэксце фільма выглядаюць як рэальныя інтэр'еры. Больш таго, з цягам часу выяўлены матэрыял стужкі пачаў успрымацца глядачом як дакумент.

Аўтары карціны імкнуліся ў форме прыгодніцкага твора паказаць драматычную барацьбу беларускага народа супраць захопнікаў. Вобразныя здымкі, нават неспадзяваныя, былі вынікам вялікай падрыхтоўчай работы. Так, эпізод у афіцёрскім кабарэ, дзе гітлераўцы сустракаюць Нова год, меркаваўся спачатку як вясёлае застолье сярод агнёў і ёлачных упрыгожванняў. Але пасля мастак «убачыў» не свята, а... памінкі.

дакументальнасці, і задачы мастакоў ускладніліся. Лепшыя сілы беларускага кіно імкнуліся асвоіць дакументальную выяўленчую стылістыку, не пашкодзіўшы, у той жа час, вобразнасці твора. Мастацтва такіх рэжысёраў, як В. Тураў, Б. Сцяпану, паказала, што дакументальнасць стылістыка зусім не супярэчыць экспрэсіі выражэння.

Стылістыка фільма «Я родам з дзяцінства», адпаведна часу, была дакументальнай, але яе нельга назваць бязвобразнай. Работу рэжысёра В. Турава, мастака Я. Ганкіна і аператара А. Забалоцкага шмат у чым вызначыў сцэнарый Г. Шпалікава, напісаны вобразна, асацыятыўна. Пэўныя якасці літаратурнай асновы і творчай індывідуальнасці рэжысёра дава-

«збіраю» ў працэсе работы, залежыць альбо зацвярджэнне першапачатковага бачання, альбо разбурэнне нейкіх асобных момантаў, але агульная ідэя нараджаецца адразу і ўжо не мяняецца...

Два моманты вылучае Я. Ігнацьёў пры аналізе выяўленчага вырашэння фільма: як працуе мастак над фільмам і што з гэтага атрымліваецца на экране, г. зн. эскіз і экранны вобраз. Часта ж бывае, што вынік вельмі далёкі ад таго, што меркавалася спачатку. Так здарылася, напрыклад, з фільмам, які мог, але не стаў з'явіць у беларускім кінематографіі — «Магіла льва» (рэжысёр В. Рубінчык). Сцэнарныя хібы спарэдзілі шматлікія супярэчнасці ў структуры фільма, тым не менш «Магіла льва» мы называем

Хатыні — уцалелы абломак сцяны са званам. Гэты сімвал, праведзены праз дакументальнае кіно, праз графічныя ілюстрацыі, набыў і звыкласць, і ў той жа час лаканізм і ёмістасць. У выяўленчай стылістыцы «Полюмя» ён арганічна ўліваўся ў агульную інтанацыю твора і адначасова лёгка пазнаваўся, выклікаючы імгненна ланужок асацыяцый. Мастак імкнуўся знаёмыя ўвогуле прадметы падаць у новых нечаканых сувязях. З гэтых сувязей павінен быў нараджацца вобраз...

Удалося многае. Нездарма за выяўленчае вырашэнне «Полюмя» на Усесаюзным кінафестывалі ў Кішынёве адзначылі сярэбраным медалём імя А. Даўжанкі.

ЭСКІЗ — ЭКРАН — ВОБРАЗ

МАСТАК У БЕЛАРУСКИМ КІНО

Сапраўды, гістарычная абстаноўка напярэдадні 1943 года не давала акупантам падстаў для асаблівай радасці. Вобразны эквівалент іх настрою і шукаў мастак. На сталах ён паставіў свечкі, ля партрэта Гітлера таксама свечкі. Абрывы не белыя, а цёмныя (кансультанты рэзка пратэставалі — маўляў, не было такога, не мелго быць, але мастак настойваў на сваім: у гэтай дэталі была праўда настрою). Сталы, такім чынам, сталі падобныя на тры вялікія дамавіны, ды яшчэ свечкі — усё гэта стварыла вобраз памінак, зрабіла ўплыў і на акцёрскую ігру, надало псіхалагічную праўдзівасць экранным падзеям.

Стваральнікі фільма перапрацавалі ёмісты дакументальны матэрыял. Мастак сустракаўся з былымі партызанамі, але, тым не менш, у ягоных эскізах дакументальнасць адступала перад вобразнасцю — дзеля большай мастацкай яркасці і пераканальнасці. Яго фантазія ішла «ад факта», узбагачаючыся тымі ўражаннямі, якія мастаку даваў уласны жыццёвы вопыт. Шэраг дэталей падказала і знаёмства з афіцыйным выяўленчым мастацтвам Германіі 30—40 гадоў. На выяўленне партрэтнай характарыстыкі герояў «працавала» таксама святло. У абліччы Кубэ святлом падкрэслівалася тое іезуіцкае, нечалавецкае, што было прыхавана пад добрапрыстойнай знешнасцю. Святлом выяўляўся псіхалагічны падтэкст эпізоду. У пакоі зраднака Ніканава святло было мігальнае, няпэўнае, выхоплівалася толькі постаць Ніканава, дэталі, якія «іграюць» на вобраз. Калідор у доме Кубэ здымалі з дынамічным святлом, з рэзкімі ценямі, і сцена атрымлівала злавесную эмацыянальную афарбоўку.

Экспрэсіўная выяўленчая тканіна была насычана эмацыянальнымі дэталямі. Вось Кубэ курчыць сідары. Па прапанове мастака прыстасаванне для абрэзкі сідар было зроблена ў выглядзе мініяцюры гільяцыні. І калі Кубэ, размаўляючы з Ніканавым, падыходзіць да каміна і абрэзае гэтай гільяцынай кончык сідары, гэтая дэталёвая кампанія ператвараецца ў эмацыянальны «пункт» сцэны...

«Гадзіннік спыніўся апоўначы» — яркі ўзор прыёмаў тэатральна-дэкарацыйнага вобразнага бачання, якія існавалі ў выяўленчым вырашэнні тагачасных фільмаў. Але васьм на рубяжы 50—60-х гадоў у беларускім, як увогуле ў савецкім, кіно заўважаюцца інакшыя прышчыпы выяўленчай стылістыкі. Гэта быў час лідэрства

лі вялікай магчымасці для пастаноўкі значнага твора. І трэба сказаць, яны былі даволі шырока рэалізаваны.

З самага пачатку фільм «убачыўся» мастаку Я. Ганкіну ў светлых тонах, знятым лёгка і празрыста, бо танальнасць сцэнарная такая: светлая, празрыстая, празрыстая адчуваннем радасці. Ды і ў памяці рэжысёра мастака, аператара першыя пасляваенныя гады афарбаваны празрыста, больш графічна, шмат паветра. Мастак працягчы над фільмам, шукаў такую метафару, якая б ярчэй выявіла глыбінную інтанацыю твора. Але сімвал «часу» доўга не бачыўся. Аднойчы мастак заўважыў на беразе ракі вялізныя пагоны дроў. Пах свежага дрэва, яго фактурнасць, маса запаліў ў памяць. Потым гэты вобраз вярнуўся. Дровы наўляліся то на адным, то на другім эскізе. Дровы грузіць жанчыны, дровы ля дома Жэнькі — героя фільма, дровы на калідоры ў хаце. Чаму хацелася, каб іх здымалі? Тут, у гэтым сімвале, ляжаў вобразны ключ твора. Вайна звязана з пачуццём голаду, холаду, з настальнымі кватэрамі, калі ў печы палілі мзбло, штыкеціям... Дровы — гэта цяпло, утульнасць. Зарука будучага цяпла...

Прыём «пераносу якасці» тут арганічна ўвайшоў у стылістыку фільма. Дровы «працавалі» і як матэрыяльная фактура, і як вобразнае асяроддзе, што стварае атмасферу ў кінакарціне.

Прафесійная манера Я. Ігнацьёва, прадстаўніка сярэдняга пакалення, сфарміравалася ў час вучобы ў майстэрні вядомага савецкага мастака кіно Б. Дуброўскага-Эшке. Яшчэ займаючыся ў інстытуце кінематографіі, Я. Ігнацьёў у час практыкі на «Беларусьфільме» працаваў мастаком пры пастаноўцы адной з навел кінаальманаха «Расказы пра юнацтва» — «Камбуд». Сёння на яго рахунок больш чым паўтара дзесятка карцін, выяўленчая адметнасць якіх шмат у чым вызначаецца яго індывідуальнасцю, мастакоўскім тэмпераментам.

Першае маё ўражанне пасля, нават па ходу чытання сцэнарыя — мысленнае, — гаворыць Я. Ігнацьёў. — Ужо бачу ўвесь фільм. Потым пачынаецца ўдакладненне дэталей, пошукі натуры, тыпажоў і да т. п. Вобразнае бачанне ў мяне заўсёды ідзе ад сцэнарыя. А ад выяўленчага матэрыялу, які

ваем у ліку тых нешматлікіх стужак «Беларусьфільма», стваральнікі якіх звярталіся да надзвычай яскравага, самабытнага матэрыялу. Мастаку работа прынесла задавальненне, дала магчымасць раскрыцця яго фантазіі і ведам.

Падзеі разгортваліся ў дамангольскай Русі. Мастак лічыў, што стварыць гэту атмасферу дапамогуць натуральнасць і дакладнасць фактур. Таму асаблівае значэнне надаваў іх апрацоўцы. З «неудрагелістым прыкметам побыту смердаў» ён стварыў няўлоўны, але такі важны для ўсяго твора «водар гісторыі». Па мастакоўскіх эскізах былі выраблены рэчы ледзье не дакументальнага падабенства: выдаўбленыя чоўны, ідалы... Гэтыя прадметы абуджалі давер'е да ўсяго, што адбывалася. Нягледзячы на экзатычнасць фактур, яна была асязальна, матэрыяльна: язвакскія значкі, груба абгавяванае дрэва, камень, абаленныя кавалкі глебы поблізу прымітыўных медзеплавільных печаў славян... Эскізы мастак рабіў незвычайна: на адным планшэце разгортвалася дзеянне, як у старадаўнім жыцці, у форме клеймаў, у прыглушанай колеравай гаме...

У дэкарацыях, у вырашэнні мізансцэн мастак шукаў выяўленчы вобраз праз вобраз пазытыву, праз метафару. Адзін з эпізодаў — пахаванне смерда — вырашаўся, напрыклад, так. Мастак знайшоў возера, якое шыльна парасло раскай — зялёнае возера. І васьм па яго паверхні рушыць удалячынь човен з целам. Зялёнае возера разразаецца конусам, каб не ўзабаве самкнуцца, застыць у сваёй ранейшай нерухомаці... Сцэна «Забойства на млыне» вырашана як выяўленчая метафара. Смяротна паранены кап'ём чалавек ступаецца аб сцяну, і яго зверху абсыпае мука: вокамгненна ён робіцца белям.

А зараз — прыклад, калі матэрыял фільма ставіць перад мастаком задачы асаблівай цяжкасці. У рабоце над кінакарцінай «Полюмя» (рэжысёр В. Чацверыкоў) Я. Ігнацьёў зноў сутыкнуўся з праблемай выяўленчага вырашэння ваеннай тэмы. Трэба сказаць, што, звяртаючыся да гэтай тэмы, кожны мастак адчувае ўсё новыя цяжкасці. Як паказаць вайну, пазбегнуўшы штампаў? Як, скарыстоўваючы дакументальную стылістыку, знайсці яркі выяўленчы вобраз, дэталёў? У гэтым фільме Я. Ігнацьёў упершыню ў беларускім ігравым кіно ўводзіць сімвал

У апошнія гады на «Беларусьфільм» прыйшла група маладых мастакоў. Яны прынеслі з сабою новыя ідэі, свежае бачанне. І гэта адбілася ў некаторых кінастужках. На рахунку аднаго з іх — А. Чартовіча — некалькі сур'езных работ. Дастаткова сказаць, што пачынаў ён з тэлефільма «Жыццё і смерць двараніна Чартапханова» (рэжысёр В. Тураў), дзе сумесная праца з аператарам Э. Садырвым дала яму шмат, а ідэі маладога мастака надалі выяўленчай вобразнасці фільма свосасаблівасць і навізну. У гэтым творы А. Чартовіч імкнуўся дасягнуць «праўды абстаноўкі», стварыць дакладнае жыццё, на якім ляжыць адбітак асобы гаспадары. Праз дробязі, дэталі, якія робяць уражанне нейкай абшарпанасці, запущення, халасцяцкай недагледжанасці, мы шмат даведваліся пра характар жыццяра. У пакоі Машы, наадварот, усё было вырашана проста і пераканальна пры выкарыстанні мінімуму дэталей, з якіх самай вобразнай была, бадай, грубка, што стварала настрой абжытасці, цяпла і ўтульнасці. У стараннай апрацоўцы прадметаў, дэталей інтэр'ера гэтага пакоя — іямала ад настрою карцін Дабужынскага. Як і ён, А. Чартовіч імкнуўся перадаць «унутранае жыццё» прадметаў праз дасканалую апрацоўку фактур, прарысоўку дэталей. «У фільме мы, аднак, не імкнуліся настрой знаходзіць праз кінематографічную дэталёў, — гаворыць мастак. — Мы здымалі іх, гэтыя дэталі, быццам мімаходзь. Але яны ўсё роўна «працавалі» ў свядомасці глядачоў...»

Пры рабоце з доўгафокуснай аптыкай, скарыстанай у фільме, постаць чалавека нібы «ўтоплываецца» ў фон, і гэтая асаблівасць зусім адпавядае ўнутранай тэме твора — жыццё чалавека на зямлі, яго сувязь з гэтай зямлёй. У эскізах мастака сувязь чалавека з наваколлем перададзена праз шматзначнасць мноства драбніткаў сувязей. У адным эскізе зафіксавана не адна падзея, а шмат «мікра-суіснаванняў» у прыродзе, псіхалагіі, характары. Адрозна вырашаецца комплекс задач: асаблівасць дэкарацыі і сэнс эпізоду, касцюм і характар героя, асвятленне і да т. п.

Улавіць дзеянне ў развіцці, жыццё ў зменах, выявіць гэтую дыялектыку... На новым этапе развіцця выяўленчай стылістыкі фільма практычна знікала патрэба ў раскадровцы, у пастаноўчымі мізансцэн у эскізах. Увагу прыцягваў агульны стан асяроддзя, у якім развіваецца дзеянне, розныя эфекты на фактурах; інтэр'ер усё часцей стаў праектавацца з выкарыстаннем прышчыпаў дыягані. Мастак ужо не проста маляваў дэкарацыі — ён праектаваў асяроддзе фільма, яго пластычную тактыку і стратэгію. У гэтым сэнсе асабліва цікавая работа А. Чартовіча ў фільме «Вянок санстаў» (рэжысёр В. Рубінчык), сцэнарый

НАТХНЕННЕ АДМЫСЛОВАГА МАЙСТРА

ДА 75-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ
НАРОДНАГА АРТЫСТА БССР
ДЗМІТРЫЯ АРЛОВА

Сёння на беларускай сцэне працуе вялікі атрад артыстаў, які нясе, па словах вядомага паэта, галоўную службу, і ўсе яны ў свой час былі далучаны да школы Дзмітрыя Арлова. Акцёра філіграннай працоўні ролі, заглыбленага псіхалагізму і заўсёды адпаведнай задуме спектакля сцэнічнай формы ўвасаблення. Дыпламава і самастойнага рэжысёра-пастаноўшчыка. Уважлівага і тактоўнага настаўніка. Ды, зрэшты, трэба сказаць, што ўжо сама чалавечая асоба Дзмітрыя Аляксеевіча Арлова ўплывала на станаўленне будучых артыстаў.

Я знаў яго яшчэ па Маскве. Ён быў палечнікам такіх буйных і няўрымслівых шукальнікаў у мастацтве, як Мі-

налай Ахлопкаў і Аляксей Дзюкі. Іграў у іх спектаклях. Падзяляў іх думку аб тым, што ў мастацтве нельга працаваць з так званай нармальнай тэмпературай — 36,6, а трэба мабілізаваць духоўны патэнцыял і адкрываць у даўно ўсім вядомым нечакананае і іскравае, глыбінае і непаўторнае. Калі Д. Арлоў паехаў па запрашэнню ўрада БССР у Магілёў, каб узначаліць мастацкае кіравніцтва рэспубліканскага Рускага тэатра, ён запрасіў і мяне. Таму я маю права сцвярджаць на падставе асабістых назіранняў, сумесных пошукаў, партнёрства па сцэне, што ён — з ліку тых дзельцаў, што спалучаюць адмысловую тэхніку сцэнічнай ігры з сапраўдным мастакоўскім натхненнем. Такія вобразы, як Карэнін, Паўла Карчагін, цар Фёдар, Вайніці, доктар Чабутыкін, Мальвіла застаюцца ў летачасе гісторыі рускай сцэны ў Беларусі ўзорами вышэйшых дасяг-

ненняў акцёра. Яго партнёры здзіўляліся працаздольнасці і дапытлівасці майстра, калі Д. Арлоў цярпліва і паступова нібы разгортваў новыя і новыя старонкі жыцця свайго персанажа, хай сабе гэта будзе герой шэкспіраўскай камедыі або чэхаўскай п'есы, вобраз нашага сучасніка або дзейнага асоба класічнай драмы. Была ў яго і сваё, вельмі дарагая яму «скразная тэма» творчасці: ён умеў тонка раскрываць мару чалавек, далучаць глядачоў да запаветнага імкнення, якое ёсць і ў станоўчых герояў, і ў камедыяных персанажаў. Выдатна паказаўшы «мінулае» вобраза, яго біяграфію, Д. Арлоў далікатна паказаў і «перспектыву» таго чалавек, ролю якога ён выконваў. Мэтаанакіраваны ў сцэнічным мастацтве, ён перадаваў пафас будучыні ў лепшых работах свайго акцёрскага рэпертуару.

Сярод самых значных дасягненняў артыста — вобраз У. І. Леніна. Выступаючы ў спектаклі «Крамлёўскі куран-

ты» разам з Д. Арловым у ролі матроса Рыбакова, я быў сапраўды захоплены як ён выдатна перадае ленінскую мару аб будучыні Расіі, упэўненасць правадыра рэвалюцыі ў трываласці сацыялістычнай перамогі. Глядачы заўсёды цэпла сустракалі адназначную работу Д. Арлова.

Ён любіў сам і вучыў сваіх выхаванцаў беражліва ставіцца да сцэнічнага слова. Дыкчыя, вымаўленне, артыкуляцыя, інтанацыйнае малюніцтва — зброя артыста, і гэта было для яго неабвержнай ісцінай. Ён паваяваў сам і вучыў сваіх выхаванцаў з паваявай ставіцца да волі аўтара, і калі вы ўзяліся іграць Чэхава, дык хай гэта будзе тое, што напісаў і аб чым думаў А. П. Чэхаў! Ён бязлітасна асуджаў багему і расхлістанасць артыста, і пераставаў паваяваць таго, хто парушаў этычныя прынцыпы савецкай сцэны. Ён многа чытаў, ведаў навінкі выяўленчага мастацтва, сацыялі і сам удзельнічаў у развіцці кінематографа, быў музычны... І на гэтым грунтаваўся яго педагагічны статут. Яго вучні па Беларускім тэатральна-мастацкаму інстытуту помніць арлоўскія ўрокі і ў сценах аўдыторыі, і па сустрачках з ім у яго на дачы, і па тых «лекцыях на вуліцы», якія працягваліся пасля спектакляў...

Гэта вельмі прыемна — прыгадваць з нагоды юбілейнай даты чалавек, чый след у мастацтве адчуваецца і сёння, якога помніць сёння і будучы помніць заўтра акцёры і рэжысёры нашай сцэны. Нельга не быць удзячным Дзмітрыю Арлоў за тое, што ён зрабіў для тэатра.

Іосіф РАЖБА,
заслужаны артыст БССР.

якога быў напісаны з добрым веданнем псіхалогіі і жыцця, але не выяўлена. Так што ў рэжысёрскай працоўнай пастаноўшчыкі паказалі вялікую вынаходлівасць і фантазію. Наколькі гэта атрымалася пераканальна і па-мастацку апраўдана — тэма асобная. Але ж выяўленчае вырашэнне фільма, якім яно было задумана і атрымалася, — варта ўвагі. Кожны эпізод тут даасэнсоўваўся, давынаходзіўся, вымагаў дакладнага вызначэння кола прадметаў, якія ў гэтай стужцы ўжо «факты часу». Бо час у гэтым фільме падаецца ў форме факта, прадмета, дакументальна праўдзівай рэчы. Мастак шукаў для «Вянкі санетаў» рэчы, імёны, мікрападзеі, якія гаварылі б пра час: нямецкія ўказальнікі, фізкультурныя майкі, шаравары, партрэт Мічурніна з яблыкам — на сцяне класа...

Падзеі вайны маглі «закрапіць», лічылі стваральнікі фільма, неспадзяваныя месцы — і месцы гэтыя «прыдумваліся» з вялікай доляй фантазіі. Так, літаральна праз памышканне камендатуры мог ісці па рэйках цягнік. У паззіі гэта магчыма. У выяўленчым вырашэнні мастак таксама сутыкае рэчы, здавалася б, несумяшчальныя. І гэта зразумела, бо асноватворная думка фільма — несумяшчальнасць дзяцей і вайны, але сумяшчальнасць дзяцей і паззіі. Вобразы, што ляжаць, здаецца, на розных полюсах, мастак не баіцца сутыкнуць, каб заіскрылася іскрынка новага вобраза.

Рэальнасць у «Вянкі...» апэтызаваная. Усё ўбачана вачамі хлопчыка-паэта, і выяўлены рад набывае асаблівую эмацыянальную афарбоўку. Кожны эпізод насычаны сімваламі. Сімвалічная школа, у якой «эрэзана» адна са сцен. Мы бачым школу «ў разрэзе», яе структуру з ярусами і ячэйкамі-класамі, калі кампазіцыя разгортваецца па вертыкалі. Абуджаецца аддаленая асацыяцыя з бялагічнай структурай. Нездарма наступны эпізод — урок батанікі: малюнкі кветак у разрэзе, расказ пра структуру кветкі... Жыццё працягваецца пры любых умовах.

Манера рэжысёра, як і ў папярэдніх яго стужках, была шмат у чым імпрэвізацыйная. Таму ад мастака патрабавалася, з аднаго боку, вялікая мабільнасць, а з другога — аперываванне невялікай колькасці прадметаў, самаабмежаванне. Зразумела, пры такой сітуацыі прадметы павінны быць гранічна выразнымі і дакладнымі, дакументальна фактурнымі. У «Вянкі...» і тканіна, і мэбля, і музычныя інструменты, і драўляныя панелі, паркет, карціны — усё асязальнае, адчувальнае. Даўгафокусная оптыка дазволіла тут «іграць» планами, што таксама мае псіхалагічную абумоўленасць: падзеі бачацца вачамі хлопчыка-пазменна, то «збоку», то «знутры». Чорна-белае адлюстраванне дае адчуванне «хранікальнасці» таго, ваеннага часу. Колер у выяўленчай стыстыцы «Вянкі санетаў» быў бы чужародны...

Вось некалькі прыкладаў з практыкі, якія высвятляюць пэўныя моманты складанай, своеасаблівай працы мастакоў у кіно. Беларускія мастакі чуйна адгукваюцца на новыя тэндэнцыі ў выяўленчай стыстыцы фільма. Аб гэтым сведчыць хаця б прыкметная схільнасць у апошнія гады да большай малюніцкасці ў выяўленчым вырашэнні кінатвораў. Мастакі, аператары пастаянна шукаюць спосабы найбольш яркага і вобразнага адлюстравання рэальнасці. Паступова яны усё больш авалодваюць работай з колерам, імкнучыся не проста да наляровага адлюстравання, а да КОЛЕРНАГА, да працоўнай драматычнай колеру — зусім яшчэ таямнічай сферы...

Многія фільмы надыўніх часоў пераканваюць у тым, што пошуку гэтых вядуцца не адцягнута, а як праўдзівае лепшых традыцый беларускага савецкага кінематографа.

Таццяна ЦЮРЫНА.

ВЕЛІЧ І ПРАЎДА

ДА 75-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ
НАРОДНАГА АРТЫСТА БССР
АЛЯКСАНДРА КІСТАВА

З цягам часу ўражанні і меркаванні глядачоў і калег аб значных фігурах у артыстычным свеце змяняюцца ў адценнях, але агульнае ўражанне робіцца толькі больш акрэсленым, больш завершаным. Вось і А. Кістаў пачынаў рускай сцэне ў Беларусі творчы спадчыну, з якой перада кожным, хто бачыў гэтага артыста на падмостках, як і перада тым, хто вывучае гісторыю тэатра, паўстае своеасаблівы волат. Яго голас, багаты на абертоны, магутнае дыханне, якое дазваляла яму вымаўляць вялікі тэст у шматанакваўных спектаклях без стомленасці, маштабная постаць, велічная пластыка і выразны жэст, — усё, чым надзяліла гэтага чалавек прырода і што ён развіваў у сабе, рабіла А. Кістава акцёрам таго напрамку, які ўзначальваў у савецкай гады Ю. Юр'еў, В. Папазін, А. Астужаў, М. Сіманаў, М. Мардвінаў. Ды і рэпертуар ён меў драматычны: Агала, кароль Лір, Ваяжак, Васыка Пепел, кавалер Рыпафрата, Гайдай, Іван Шуйскі, Ваню-

шын, Флор Прыбыткоў... Мабыць, не выпадкова ён быў пэўны час партнёрам і дублёрам славагана Мікалая Сіманава ў тагачаснай Самары, выступаў у ансамблях колішняга Рэалістычнага тэатра і тэатра імя Маскавета. З сорак чацвёртага года Аляксандр Фёдаравіч працаваў у Рускай тэатры БССР імя М. Горькага, іграючы тут галоўныя ролі ў спектаклях, якія мелі для гэтага калектыву этапнае значэнне. У сцэнічнай гісторыі шэкспіраўскіх твораў («Дванаццатая ноч», «Атэла» і «Кароль Лір»), у горкаўскіх драмах, у спектаклях пра нашых сучаснікаў вядомыя прозы і драматычны А. Карнейчука, У. Вішнеўскага, П. Паўленкі, М. Вірты, А. Сафронава трактоўкі і выкананне роляў А. Кістава пачыналі прыкметы след. Пра і пісалі і спрачаліся вядомыя тэатразнаўцы, крытыкі, калегі па мастацтву. Каб пабачыць А. Кістава ў тым жа Ліры або ў Ванюшыне ці Прыбыткове

У спектаклі «Кароль Лір».

(«Дзеці Ванюшына» С. Найдзёнава і «Апошняя ахвяра» А. Астроўскага), у Мінск прыязджалі глядачы з іншых гарадоў, яго цёпла віталі ў Маскве і Ленінградзе, у Бану і Смаленску, у Адэсе і Львове.

Чым павучальны вопыт гэтага асілка нашай сцэны? Эфектныя знешнія дадзеныя і магутны талент ён падначальваў акрэсленай ідэяна-філасофскай задуме. Не любіў, каб яму толькі «падыгрывалі» партнёры, пазбягаў позы гастралёра, хоць быў, вядоме прыслоніў, нагодны для прэзэнтацыі ў тэатры. Аляксандр Фёдаравіч гарнарыўся тым, што яго майстэрства арганічна маніравалася з рэжысурай М. Ахлопкава, Ю. Завадскага, В. Фёдарова, С. Уладзімірава, В. Галаўчынера, Д. Арлова. Нават там, дзе ён, здавалася б, не ведаў канкурэнтаў, як гэта было ў спектаклі «Цар Фёдар» (ён —

князь Шуйскі), артыст знаходзіў тактоўныя пераходы ад «сола» да «акампанемента», і таму з ім так любілі іграць В. Марэцкая, А. Абыркосаў, М. Сіманаў, Д. Арлоў, А. Клімава, Я. Карнавухаў. Аляксандр Фёдаравіч мог рабіць такое ўражанне, быццам для выяўлення пануклівай працы думкі (у Забеліне, напрыклад, у «Крамлёўскіх курантах») або кахання і рэўнасці, ці прасвятлення або гнева (у Ліры асабліва), ён, як акцёр, не шкадаваў самых тэмпераментных эмоцый і самых сакавітых фарбаў. І тым выклікаў захопленне тысяч і тысяч глядачоў.

Ён быў гарманічнай асобай. Не замыкаўся ў коле прафесійных інтарэсаў, аддаваў шмат часу грамадскай дзейнасці, ахвотна адгунаўся на запрашэнне воінаў Савецкай Арміі, калгаснікаў, рабочых і выпраўляўся ў падарожжы на пагранічныя заставы, на заводы і ў вясковыя клубы, каб чытаць вершы, іграць сцэны са спектакляў, расказаць аб творчых пошуках і вядучых тэндэнцыях сучаснага савецкага мастацтва. Пра акцёраў такой індывідуальнасці мы звычайна гаворым: «Акцёр ад галавы да пятакі» — ды толькі нават гэтае афарыстычнае вызначэнне не дае ўяўлення аб усім спектры творчай дзейнасці і жыцця ў мастацтве аднаго рыцара сцэны. Такім помніцца усім Аляксандр Фёдаравіч Кістаў — выдатны трагік, мастацкі даследчык чалавечых характараў, палітоўны прыхільнік рускай рэалістычнай сцэны, грамадзянін і жыцці і ў творчасці.

Іван ЛІСНЕУСКІ.

«ФАЛЬШЫВАЯ МЕЛОДЫЯ»

Пад такой назвай у «Ліме» за 30 чэрвеня г. г. была змешчана рэпліка ў сувязі з выступленнямі ў рэспубліцы Ленінградскага эстраднага ансамбля «Мелодыя». Як паведаміў рэдакцыі начальнік упраўлення культуры Ленінградскага аблвыканкома Л. Трафімаў, лімаўская публікацыя была абмеркавана на мастацкім саўвесе філармоніі. Прыняты захады па выпраўленню недахопаў, адзначаных у рэпліцы. У прыватнасці, была перагледжана праграма, зроблены карэктывы рэпетыцыі ансамбля.

У «ЛІМ» ПРЫЙШЛО ПІСЬМО. ШТО ЗРОБЛЕНА?

ПРЫЦЯГНУТЫ ДА АДКАЗНАСЦІ

У сваім пісьме ў рэдакцыю М. Арлоў, У. Чэпікаў, Б. Прошка і І. Аношкін паведамілі аб парушэннях правілаў савецкага гандлю ў магазінах Магілёўскага аблкінагандлю. Як паведаміла рэдакцыя выконваючая абавязкі начальніка Упраўлення кінажыгандлю Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кінажыгандлю В. Чыстова, пісьмо разгледжана на пасяджэнні партыйнага бюро і мясцовага камітэта аблкінагандлю з удзелам усіх загадчыкаў кінажыгандлю і членаў рэй-

давай брыгады. Загадам па Магілёўскаму аблкінагандлю работнікі магазінаў, што парушылі правілы гандлю, прыцягнуты да дысцыплінарнай адказнасці.

У рэдакцыю штотыднёвіка прыйшло таксама пісьмо настаўніка Гудзевіцкай СШ Маскоўскага раёна Гродзенскай вобласці А. Шалакоза, у якім ён скардзіўся, што кнігарня горада Гродна «Раніца» мае малы асартымент кніг беларускіх аўтараў. У рэагаванні на гэтае пісьмо чытача В. Чыстова паведаміла, што кіраўніцтва Гро-

дзенскага аблкінагандлю ўзначалена неабходнасцю ўзмацніць кантроль за рэалізацыяй літаратуры рэспубліканскіх выдавецтваў, павелічэннем заказаў на гэтую літаратуру і паліпшэннем работы з тэматычнымі планами.

Акрамя таго, паведаміла В. Чыстова, пытанні павышэння культуры кніжнага гандлю, якія ўзнікаюць у сваіх пісьмах чытачы, будуць разгледжаны на пашыраным пасяджэнні Упраўлення кінажыгандлю з удзелам усіх дырэктараў аблкінагандлю.

«МУЗЫКА АБАВЯЗВАЕ!»

З першых заняткаў кожны адчувае, што ён не проста член калектыву. Ён — спявак камернага хору. Гэта, па-першае, вельмі складана. Па-другое, пачэсна. Канчатковая ж мэта — быць эталонам хору — натхняе. Што ўкладаюць у гэтае паняцце самі навучэнцы? Музыканасць, дасканалы строй, зладжаны ансамбль, прыгожую гучнасць, мастацкае выкананне. Праца іх цяжкая, падчас стамляючая. Але вабці і яна. Выпускніца вучылішча Ірына Зыгмантовіч тлумачыць: «У нас атмасфера працоўнага. Няма рэпетыцый «па настрою». Займаемся, як кажучы, для душы. Пачаткоўцы раўняюцца на старшакурснікаў. У канцы заняткаў знясення і ўдзельнікі хору, і кіраўнік. Праца, можна сказаць, і фізічная. Але мы яе любім і ведаем: музыка абавязвае!»

Ініцыятыву стварэння камернага хору на базе Мінскага музычнага вучылішча імя М. Глінкі праявіў заслужаны дзяржаўны мастацтваў БССР А. Каландзёнак, калі быў дырэктарам вучылішча. З дня заснавання хору кірую ім выкладчык вучылішча, выхаванца Ленінградскай кансерваторыі Л. Яфімава. Вядома, для звычайнага камернага хору, у сувязі з малалікасцю і спецыфікай рэпертуару, галасы падбіраюцца ўважліва, старанна. Абавазюва ўліваюцца музычны слых, якасць галасы і здольнасць харыста спяваць эмацыянальна і выразна. Аднак вучылішчы хору — вучэбны. Штогод склад яго абнаўляецца, выпускнікі саступаюць месца першаккурснікам. Конкурс-адбору няма. У камерным хоры спяваюць навучэнцы з самай рознай падрыхтоўкай. Гэта і скончыўшы музычныя стрункі, балетныя, арфісты, акардэністы, і, канечне, будучыя хормайстры з дыржорска-харавога аддзялення. На пэўны праграмы запрашаюцца прафесійныя харысты — з акадэмічнай капэлы, з опернага тэатра. Вучэбная накіраванасць калектыву, «стражата», пастаянная зменнасць складу спараджае праграмаванне, «хранічыя» цяжкія. Пераадолець іх, здаецца, немагчыма...

Каб дамагчыся адчувальных творчых вынікаў, Л. Яфімава, растлумачыўшы задачы калектыву, даводзіць да ўдзельнікаў камернага хору першае і галоўнае патрабаванне: умець спя-

ваць павінны ўсе! Для кіраўніка кола клопатаў амаль неабсяжнае: непісьменнага зрабіць пісьменным, нерытмічнаму дапамагчы арганізаваць рытм, безгалосага навучыць добра спяваць. Да таго ж, згульняваючы, — самае слабое месца творчых калектываў (асабліва вучэбных) была і ёсць дысцыпліна. Ды Л. Яфімава напачатку была ўпэўнена: «Там, дзе ёсць праца, ёсць дысцыпліна». А самі навучэнцы сцвярджаюць, што «на хор хочацца ісці». Прыгадваюць выпадкі, якія, відаць, трывала прапісаліся ў біяграфіі калектыву. Расказваюць пра іх наперабой:

— Лена Чамешева з 3-га курса тэарэтычнага аддзялення перайшла на дыржорска-харавое. Тое ж самае зрабіла акардэністка!

— Адна з удзельніц хору, цяперашняя студэнтка кансерваторыі, каб не пазнаў педагога, які забараніў ёй спяваць у камерным хоры, наладзіла неверагодны «абрад пераапрачання», здабыла і парк — толькі б спяваць у канцэрце камернага!

— Запрошаныя спяваюць бясплатна!

— Энтузіясты займаюцца ў каникулы!

У чым сакрэт гэткай захопленасці, адданасці?

Па-першае, у творчай атмасферы саміх рэпетыцый і эмацыянальным клімаце канцэртаў. Праз рэпетыцыі — агульныя, групавыя, індывідуальныя — выкрысталізуюцца, напрыклад, радасны плён работы над «Рэквіемам» Моцарта. Сама Л. Яфімава гаворыць пра гэта скупа: «Развуч-

валі год, затым выступілі. Было вельмі цяжка. Гэта — першае буйное сачыненне ў нашай праграме». Харысты крыху раскрываюць «цяжкі» тэхналогіі заняткаў, метаду свайго кіраўніка: «Вялікую ўвагу Людміла Барысаўна надае пастаноўцы галасы і сальфеджыраванню. Вывучэнне новага твора пачынаецца з сальфеджыравання, якое спыняецца толькі тады, калі кожнаму ўсё зразумела і цяжкія пераадолены. У працэсе гэтага вызначаецца афарбоўка гучы, выяўляюцца інтанацыйныя хібы. Адначасова вядзецца дасканалае вывучэнне структуры твора, праца над штрыхамі. Няма ніякіх «умозрительных» размоў, шматслоўнага тэарэтызавання. Нам лягчэй спець, калі паказваюць, чым калі вучаць на словах. Дый слых развіваецца надзвычайна, да тонкасцей. Пры рабоце над тэмбравымі фарбамі, характарам твора Людміла Барысаўна ўмее захапіць трапнымі, вобразнымі параўнаннямі...»

Праз канкрэтны паказ вядзецца і праца над дыханнем — адным з найскладаных рабочых момантаў у выхаванні спевака і хормайстра. У выніку — удзельнікі хору набываюць трывалую прафесійную загартоўку. Тут прыгадваецца ўнікальны прафесійны лёс ужо знаёмай нам І. Зыгмантовіч. Яе аднакурсніца І. Гутнік расказвае:

— Іра прыйшла да нас у хор пасля нялёгкай хваробы. Аперыцыя прайшла няўдала. Урачы спяваць забаранілі. А гэта азначала, што трэба кідаць вучылішча, адмаўляцца ад сваёй мары стаць музыкантам. Усе

ёй спачувалі, але дапамагчы не маглі. Хвароба ёсць хвароба. Іра ж (нараіла Людміла Барысаўна) шмат працавала самастойна, спявала ў хоры ў альтах. Цяпер яна перайшла ў першы рад, у сапрана. Дапамаглі ёй і кіраўнік хору, і педагог па спецыяльнасці. Іра сур'езна і ўпарта рыхтуецца даступлення ў кансерваторыю.

Здавалася б, якое дачыненне мае гэта гісторыя да метадыкі выхавання спецыяліста-харавіка? На самой жа справе, прафесійнае шчасце вучня пры такіх драматычных акалічнасцях — цудоўны прыклад цярплівай мужнасці і яго, і ягоных педагогаў. Выпадак у практыцы ўдумлівага выхавальца і кіраўніка маладзёжнага калектыву — шматзначны і... невыпадковы. Абапіраючыся на імкненне сваіх выхаванцаў да творчага росту, Л. Яфімава здолела перадаць ім перакананне, што Музыка — гэта радасць вывучэння, радасць дзейнасці, радасць актыўнага далучэння да творчага працэсу. Яны працуюць да самазабыцця. Яны цвёрда вераць, што ім, юным, не пагражае, паводле выразу Б. Асаф'ева, «пошлое прозябанне мешанствующих ремесленников».

Другі «сакрэт» у працы камернага хору — лака падрыхтаванай праграмы шырокай публіцы. Бо якімі б сур'езнымі ні былі спробы ўзняць вучэбна-рэпетыцыйную культуру, выканаўчае майстэрства, намаганні не дадуць жаданага плёну, калі не падпарадкаваць іх задачам канцэртна-прапагандыскай дзейнасці.

На сённяшням рахунку хору — каля паўтара дзесятка канцэртаў у залах філармоніі, Дома кіно, Гомельскага музычна-лішча (на адкрыцці абласнога філарманічнага сезона летась), запісы праграм для тэлебачання і радыё. Штогод калектыву прадстаўляе абноўленую праграму, у якую ўваходзіць адзін буйны твор кантатна-аратарыяльнага тыпу і хоры а капэла. Яго рэпертуар ахоплівае 7 стагоддзяў развіцця музычнага мастацтва. Тут акадэмічны сачыненні старадаўніх майстроў розных школ (нідэрландскай, рымскай, англійскай, фран-

цузскай, нямецкай), рускіх, савецкіх, сучасных замежных аўтараў. З буйных твораў хор ужо выканаў «Рэквіем» Моцарта, «Магіфікат», «Страсці ад Іаана», «Страсці ад Матфея» (1 частка), урыўкі з «Высокай месы» Баха, «Месу» соль мажор Шуберта. Зараз рыхтуецца канцэртная праграма, прысвечаная 60-годдзю БССР і КПБ. Упершыню ў Мінску прагучыць цыкл на словы Веры Фігнер «Песні вязняў Шлісельбургскай крэпасці» ў апрацоўцы А. Ансімава. Будуць выкананы таксама апрацоўкі рэвалюцыйных песень для хору а капэла, падрыхтавана «Меса» мі бемоль мажор Шуберта. Разнастайнасць формаў і жанраў (мацеты, харалы, віланелы, мадрыгалы, шансоны, канцанеты) вымагае адметнага стылю выканання ў кожным асобным выпадку, уласцівай канкрэтнаму жанру манеры гукавядзення. На практыцы старадаўні рэпертуар вымагае спэцыяльнай паліфанічнай школы. Гэта ж вельмі неабходна для развіцця музычнага мыслення, слыхавой арыентацыі, удасналення выканаўчага апарата будучых харавікоў-дыржорам.

Карпатлівае вывучэнне тэксту твора, пранікненне ў яго змест, форму, імкненне данесці дух сачынення, нічога не змяняючы ў ягоным «параграфі» — усё гэта не прычыны свежай, пазбаўленай архіўнага акадэмізму інтэрпрэтацыі.

А хіба не красамоўны факт, што праграмы канцэртаў камернага хору Мінскага музычнага вучылішча прымаюць вядомых беларускіх выканаўцаў: з ім супрацоўнічаюць С. Данілюк, Л. Златава, выкладчыкі і студэнты кансерваторыі, камерны аркестр (на базе Дзяржаўнага сімфанічнага падкіраўніцтва Ю. Яфімава)...

Два гады, як камерны хор выступіў у зале філармоніі са складанай праграмай («Меса» Шуберта, хоры а капэла) — з заяўкай стаць філарманічным калектывам. Поспех канцэрта і абшчынны адпаведны інстанцыі жывілі надзею. Хутка яму 10 гадоў. Што жадаць? Паспяховай выступленняў. І няхай спраўдзіцца яго мара: стаць канцэртным калектывам. Ёсць такія калектывы ва ўсіх музычных цэнтрах нашай краіны. Беларусі ён таксама неабходны.

Эльміра ГАБРЫЭЛЯН.

НА РАДЗІМЕ «РЭЧЫЦКАЙ ЛІРЫЧНАЙ»

...Ціхі вечар ля берагоў Дняпра прыпаў да шаўкавістых мядовых траў. І ў гэтай чуйнай цішыні раптам пачынае плыць над застытай роўнядзю вады чароўная мелодыя «Рэчыцкай лірычнай».

На радзіме гэтай песні жывуць працавітыя людзі, улюбёныя ў мастацтва. Славіцца сваімі добрымі традыцыямі народны ансамбль песні і танца «Дняпро», народны аркестр рускіх народных інструментаў, створаны яшчэ ў канцы п'ятдзясятых гадоў пры гарадскім Доме культуры. Удзельнічаюць у іх здольныя, ініцыятыўныя спевакі, танцоры і музыканты. Першым сумесным іх дэбютам стала пастаўка народнай оперы «Ведрыца», якая была паказана на рэспубліканскім фестывалі народнай творчасці ў Мінску. Затым разам працавалі над аперэтам «Вяселле ў Малинаўцы» і «Трамбіта». У 1963 годзе аркестр народных інструментаў суправаджаў праграму ансамбля песні і танца «Дняпро» ў Маскве на Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадарні, дзе калектывы былі ўдасцены дыпламаў першай ступені. З Масквы прыехалі акрыленыя песнехам, з новымі творчымі сіламі ўзяліся за работу. Адною з цікавых знаходак выканаўцаў была вальсава - харэаграфічная

кампазіцыя «Радасць беларускіх нафтавікоў», прысвечаная шукальнікам «чорнага золата» ў нетрах палескай зямлі. Музыку да яе напісаў Юрый Семяняка.

Запомнілася аркестрантам таксама выступленне на Усесаюзным тэлебачанні ў перыяд конкурсу, прысвечанаму 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна. Калектыву тады стаў лаўрэатам.

Поўныя творчых задум народны ансамбль песні і танца «Дняпро» і народны аркестр рускіх інструментаў і сёння. У рэпертуары ансамбля пераважаюць сучасныя і беларускія народныя песні і танцы, харэаграфічныя кампазіцыі. Сярод іх — «Славімы свай край любімы», «Званы Хатыні», «Куды ліціш, зязюльчанка?», «Святочная застольная», «Вінок беларускіх танцаў» і іншыя. І кожны з твораў, па-свойму каларытны, расказвае аб душэўнай шчодрасці, таленавітасці нашага народа, алявае Беларусь сінювою, яе палі, дубровы, пералескі, славіць дружбу народаў Краіны Савецкай. Тут нарадзілася і песня кампазітара І. Кузняцова «Нафтавікі» на словы мясцовага паэта П. Круна.

У цесным кантакце з ансамблем «Дняпро» нясе наша мастацтва ў шырокай масы і аркестр. Вир-

туозна, выразна спяваюць яго струны. Праграма выступлення калектыву самая разнастайная. Тут сцэны з балета П. Чайкоўскага «Лебядзінае возера», уверцюра да оперы Ж. Бізэ «Кармэн», фантазія на тэмы рускай народнай песні «Ліпа векавая», «Беларуская полька» К. Паплаўскага, урачыстая прэлюдыя «Слава народам нашай краіны» і іншыя.

Поспехі самадзейных артыстаў Рэчыцкага гарадскога Дома культуры належным чынам ацэнены. І ансамблю, і аркестру па праву прысвоены званні народных. Радуе і тое, што ў 1977 годзе абодва калектывы ўдасцены звання лаўрэатаў Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных. Ім былі ўручаны дыпламы і вялікія залатыя медалі.

Многія былыя самадзейныя артысты гарадскога Дома культуры сталі прафесіяналамі. Так, Юрый Дзямянчынаў працуе ў Інстытуце культуры ў Ленінградзе, Геннадзь Ермачэнкаў закончыў аспірантуру пры Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі і працуе дыржорам. Знайшлі сваё прызвание пасля заканчэння музычных вучылішчаў Ірына Ярач, Надзея Козел і іншыя.

Акрамя названых калектываў, вялікую папулярнасць у працоўных

Калі спяваюць салдаты...

Фоты Я. МЯЦЕЛІЦЫ.

заваяваў і народны ансамбль песні і танца вытворчага аб'яднання «Рэчыцкае», які нядаўна адсвяткаваў свой 30-гадовы юбілей. Слава аб таленце дрэвапрацоўшчыкаў ідзе далёка за межы рэспублікі.

Многія удзельнікі ансамбля не уяўляюць свайго жыцця без мастацтва. Гэта ў першую чаргу муж і жонка Валянцін і Марыя Сяўбо. Яны ў калектыве з дня ўтварэння ансамбля. Да ўдзелу ў мастацкай самадзейнасці прыцягнулі і сваіх дзяцей Галіну і Сяргея. Многае робяць для далейшага развіцця мастацкай самадзейнасці таксама муж і жонка Віктар і Вікторыя Патаповічы, Федар Грыневіч, Ганна Серпікава, Вольга і Алякс-

сандр Кітаевы, Міхась Карасёў.

З калектыву за гады яго існавання таксама выйшла нямала прафесіяналаў. Гэта Анатоль Бандарэц — саліст Свядлоўскага опернага тэатра, Мікалай Лёгенькі — артыст «Масдзяржканцэрта», Мікалай Котаў — кіраўнік танцавальнага калектыву Тураўскага гарадскога Дома культуры і іншыя.

Народны ансамбль песні і танца вытворчага аб'яднання «Рэчыцкае» адзначан многімі заахвочваннямі: памятным медалём і дыпламам лаўрэата Усесаюзнага агляду-конкурсу, прысвечанага 50-годдзю Савецкай улады, Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР, Ганаровай

граматай ВЦСПС. Калектыву самадзейных артыстаў — дыпламант I ступені Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных.

Набірае сілу развіццё самадзейнасці і ў іншых вытворчых калектывах горада. Дзейнічае літаратурна-музычнае аб'яднанне «Прыдніпроўе». Самадзейныя паэты і кампазітары выступаюць з творчымі справаздачамі перад працоўнымі.

...Радасна звяніць песні, іскрацца тэмпераментныя танцы на абноўленай, памаладзелай нашай зямлі, народ якой рыхтуецца да сустрач слаўнага юбілею рэспублікі і Кампартыі Беларусі.

А. САСНОК.

Распаўсюджвалі білеты ў Дом кіно на прагляд фільмаў. У аўдыторыі пачулася: «А што будзе? — Дакументальнае нешта. — А-а...» Расчараванне. А чаму? Аб'яваваць да мастацтва? Магчыма. Але магчыма і інаша. Дакументальны часта выпадае з кола глядацкіх інтарэсаў, бо цікаваць да яе сама сабою не абуджаецца — справа выхавання. Ды і, праўду сказаць, рэдка калі падорыць нам дакументальны экран твор мастацтва. Калі ствараецца фільм, цяжка прадбачыць, ці набярэ ён неабходную эмацыянальную хуткасць, ці пераадолее той бар'ер «прыземнасці», за якім — свет

нараджаюцца «на хаду», у мітусні. Звычайна, каб заўважыць у чалавеку штосьці запаветнае, мы выводзім яго са штохвіліннага акружэння, мы звяртаем яго да самога сябе. І каб убачыць гэтае «нутро», трэба, каб і камера пільней глянула на свайго героя. Шкада, што гэтага не адбылося.

Якая ж спадчына дакументальнага экрана? Самае дарагое — гэта знятыя на стужку людзі. Людзі ў гутарцы, у працы, у подзвігу... «Зрабіў крок першым» (аўтар сцэнарыя Э. Луканская, рэжысёр В. Сукманаў, апэратар В. Арлоў) — расказ пра подзвіг камсамольца Міхаіла

скіх школьнікаў. Вось маленькі, з кропелькамі вяснушак на тварыку Андрэй Лапушанскі — поўны захаплення выдатнік, вундэркінд у класе. А вось той жа Андрэй у 10-м класе — ужо з аб'якавым, пасіўным тварам. Лора Балашэнка — па-дзіцячаму ўпарта і непрыхільная, яна «выкладае» слабейшым аднакласнікам пасля заняткаў. І вось той жа твар з тымі ж ад дзіцінства ўпартымі рысамі, за якімі — самааддача, адказнасць: Лора — студэнтка медыцыны тут.

Што стаіць за кожным годам, як ідзе станаўленне гэтага «ўнутранага», без чаго немагчыма ўзыходжанне чалавека — вось, напэўна, галоўнае пытанне для аўтараў стужкі. Спачатку ўсё было проста: сям'я, вуліца, школа. Потым само жыццё падказвала іншы сцэнарый. І калі ў кадры паўстае бацька Лапушанскага — непрыкрыты ў сваёй бядзе, бачыш больш, чым прыкрасць бачыць за словамі «сям'я». Чаму так змянілася Тая Мароз — была камсорг класа, як думае жыццё задзірліва, але сумленны і добры хлопец Сяргей Мясніцкі, «важак»? Шукайце адказу, хоць бы кожны для сябе — вось зварот да гледачаў. За гэтымі «чаму?» «як?» аўтары едуць у Ленінград да А. Лапушанскага, знаходзяць недзе на археалагічных раскопках Ю. Абадэнку, вядуць гутарку ў авіявучылішчы з У. Мазгавым.

Так расоўваюцца межы назірання, так характары набываюць усё большую аб'ёмнасць. А жанр фільма набывае рысы сацыяльна-псіхалагічнага даследавання. Думаецца, гэты вопыт, пакуль яшчэ ў беларускай кінадакументалістыцы не распаўсюджаны, варты падтрымкі. Менавіта ён дае магчымасць спалучыць даследчую скрупулёзнасць, журналістычную публіцыстычнасць, кінематаграфічную нагляднасць.

Часам, глядзячы дакументальныя кадры, не-не дый падумаш: а што трэба, каб зафіксаваны камерай факт крануў, зачарываў, увайшоў у памяць? Каб у будзённым шуме жыцця загучалі з экрану звонкія і чужабыя пазыўныя мастацтва?

Л. САЯНКОВА,
студэнтка журфака БДУ
імя У. І. Леніна.

ВЫДАТНЫ МАЙСТАР ПАРТРЭТА

6 настрычніка спаўняецца 160 гадоў з дня нараджэння акадэміка, прафесара жывапісу Сяргея Канстанцінавіча Заранкі.

Мастак С. К. Заранка нарадзіўся ў мястэчку Ляды на Аршаншчыне ў 1818 годзе ў сям'і прыгоннага селяніна. У сярэдзіне 20-х гадоў бацька будучага мастака адкупіўся ад прыгону, і сям'я пераехала ў Пецярбург. Сяргей Заранка паступіў вучыцца ў гімназію, наведваў рэальныя класы Акадэміі мастацтваў. Вялікую ролю ў справе станаўлення Заранкі як мастака адыграў вядомы жывапісец

С. К. Заранка. Партрэт віцэ-прэзідэнта Акадэміі мастацтваў Ф. П. Талстога.

А. Венецыянаў. Адна з першых работ Заранкі «Выгляд залы вучылішча правазнаўства з групамі настаўнікаў і выхаванцаў» (твор знаходзіцца ў Рускім музеі ў Ленінградзе) прынесла яму вядомасць. Пазней вялікі мастакі крытык У. Стасаў даць высокую ацэнку гэтай твору. У раннім перыядзе творчасці Заранка выступае ў жанры «перспектыў». У 1843 годзе былі напісаны «Унутраны выгляд Марскога Нікольскага сабора». Гэты твор прынес Заранку званне акадэміка. Брат мастака, Мікалай, дарчы, тансама жывапісец-партрэтчы, успамінаў, што Заранка пасля заканчэння гэтай карціны «быў амаль слепы ад гадавой занадта сладаванай працы...»

У партрэтным жанры Заранка пачынае спрабаваць свае сілы ў 40-х гадах. Адным з найбольш ранніх партрэтных твораў мастака з'яўляецца партрэт Ф. Працішкіна, вядомага каленцыянера, уладальніка вялікага збору карцін рускіх мастакоў (1844 год. Рускі музей), А. Венецыянава (музей у г. Іванаве). Партрэтнай творчасцю 40-х гадоў Заранка падрыхтаваў для сябе пераход ад партрэта камернага, інтымнага да партрэта «вялікай формы», вялікага грамадзянскага гучання. У наступны перыяд свай творчасці мастак, як і раней, стрыманы ў дэталі і колеравай гаме, але больш упэўнена лепіць аб'ём фігуры, надае ёй манументальную сілу і ўстойлівасць. Гэтым вызначаюцца партрэты ротмістра П. Панамарова і віцэ-прэзідэнта Акадэміі мастацтваў, знакамітага скульптара і мастака Ф. Талстога (апошні з іх знаходзіцца ў Рускім музеі; у Мастацкім музеі БССР у Мінску захоўваецца аўтарская паўтарэнне партрэта).

Не было ніводнага часопіса, ніводнай газеты, якія, надрукаваўшы справаздачу аб акадэмічнай выстаўцы, не адзначалі б поспех Заранкавых партрэтаў. «Современник» зноў пісаў: «Два партрэты работы п. Заранкі, аб якіх гаворыць увесь Пецярбург, сапраўды нешта незвычайнае. Заранка не абмежаваўся тым, што перанёс на палатно з безданорнай дакладнасцю кожную рысу... ён ва ўсім, пачынаючы ад жывых вачэй, якія глядзяць з палатна, да апошняй рысы твару, схіпіў самае наляўнае, перадае душу арыгінала». Ацэнкі былі на рэдкасць аднадушныя.

Партрэт Ф. П. Талстога (1850 г.) быў творама, выкананым Заранкам для атрымання звання прафесара Акадэміі мастацтваў. Гэта званне было яму прысвоена ў тым жа годзе. Найбольш плённымі былі для мастака 50-я гады. Заранка стварае вялікую колькасць партрэтаў, многія з якіх захаваўся да нашага часу і знаходзяцца ў розных музеях і прыватных каленцыях. Колькасць асоб, якія звярталіся да мастака з замаямі, павялічалася з кожным годам. Заранка зрабіў адным з самых папулярных партрэтчыстаў у Пецярбурзе, а затым і ў Маскве. Буйныя чыноўнікі і вайскоўцы, багатыя купцы і прадстаўнікі знаці Расіі лічылі абавязковым мець свой партрэт, выкананы Заранкам.

З 1856 года да свай раптоўнай смерці 20 снежня 1870 года мастак займаў пасаду прафесара Маскоўскага вучылішча жывапісу, валяні і дойлідства. Вялікую цікавасць маюць педагогічныя погляды Сяргея Заранкі, якія знайшлі сваё адлюстраванне ў шматлікіх рапартах і запісках, пададзеных мастаком савету Маскоўскага мастацкага таварыства. Вучнямі Заранкі былі вядомыя мастакі-перасоўнікі В. Пяроў, У. Макоўскі, В. Пукіраў і іншыя.

У Дзяржаўным мастацкім музеі БССР захоўваецца, на жаль, усяго толькі тры работы мастака. Сваім партрэтам Сяргей Заранка заслужыў прызнанне сучаснікаў і захаваў сваё імя ў гісторыі беларускага і рускага партрэтнага жывапісу як выдатны майстар.

Г. САКАЛОУ.

У АБРАМЛЕННІ ЧАСУ

паэзіі і непаўторнасці. Вядомы кінематаграфіст Дзмітрый Лункоў зазначаў, што дакументальны фільм тады толькі зможа называцца мастацтвам, калі ён, захоўваючы дакументальнасць, не страчвае неабходнай яму прадметнасці, але ў той жа час узнімаецца да больш шырокіх, агульных, вечных пытанняў.

Сапраўды, успрымаючы, напрыклад, партрэтны вобраз, адкрываючы для сябе лад думак і пачуццяў чалавека, мы хочам спасцігнуць праз прызму гэтых пачуццяў і думак яшчэ і навакольны свет. Вось створаны на аб'яднанні «Летапіс» фільм «Генеральны дырэктар» (аўтар сцэнарыя А. Ледзянкоў, рэжысёр М. Заслонава, апэратар А. Сіманаў). У розныя моманты мы бачым дырэктара «Бел-аўтамаза», Героя Сацыялістычнай Працы І. Дзёміна. Прынцыповы, вытрыманы, паслядоўны на чарговай «лятушцы»; дзелавы і нават «бурны» ў вострых вытворчых сітуацыях. У наступных кадрах — чулівы, па-старэчы мудры, з цяжарам вогненнага гадоў за плячамі — на свяце Перамогі. Вынік гэтай экраннай дынамікі — мы бачым кіраўніка, але, на жаль, не больш. Мы успрымаем выразнае адзінства слова і экраннага аблічча чалавека, але мы не заўважаем глыбінных, унутраных патэнцый. Відаць, парыванні, што ідуць з глыбіні душы, не

Мароза. Стужка паволі, крок за крокам, уводзіць у незабыўнае. Восеньскае, застылае ў самоце поле — і насцярожлівы надрыўны гул, быццам з-пад зямлі. Хутка, ты ведаеш — хутка, можа, тут, а можа, яшчэ праз крок будзе жудасны выбух. Вось яно, тое незабыўнае. Яно ў тугі вузел звязала мінулае, сучаснае, будучае. Дакументалісты знайшлі вось гэтую адзіную «нітку напружання». Не жахлівыя кадры — кадры-сімвалы аднолькавай настроенасці, але рознага псіхалагічнага гучання (помнікі салдатам, загінуўшым у мінулы вайну, і помнік з узнятай чырвонай зоркай Міхаілу Марозу, які цаной уласнага жыцця адвёў бяду ад таварышаў) складаюць публіцыстычную драматургію фільма. А потым паволі адчыняюцца дзверы ў клас, які носіць імя героя; апэратарская камера спыняецца на адкрытых, светлых тварах дзяцей, і адчуваеш яе, неўміручасць, — самую вялікую, самую святую.

Цікаваць гледача іншы раз выклікаецца ў дакументалістыцы рэальнасцю, сапраўднасцю знятага. Так было з фільмам «За бацькоўскім парогам» (аўтары сцэнарыя і рэжысёры Р. Ясінікі, В. Сукманаў, апэратар В. Курпынаў), дзе рэальнасць падавалася ў дынаміцы. Стваральнікі фільма на працягу больш чым дзесяці гадоў назіралі за групай гомель-

ВУЧЫЎ ЁН НЕ ТОЛЬКІ СПЯВАЦЬ...

Пасля перамогі Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі адкрыліся шырокія магчымасці для ўсебаковага і поўнага развіцця беларускай нацыянальнай музычнай культуры. Вынікі работ першых музычных навучальных устаноў у Мінску, Віцебску, Гомелі, Магілёве засведчылі вялікую ролю дзяцяў рускага мастацтва ў падрыхтоўцы беларускіх прафесійных выканаўцаў і выкладчыкаў. Асабліва плённай з'явілася педагагічная работа вядомых прадстаўнікоў рускай ванальнай школы — В. Цвяткова, А. Баначыча, а затым П. Ціханова. Усе яны садзейнічалі зараджэнню нацыянальнай выканаўчай школы і выхаванню шэрагу таленавітых беларускіх выканаўцаў.

Адзін з заснавальнікаў ванальнай адукацыі ў Беларусі — Васіль Алексеевіч Цвяткоў (1866—1933 гг.) скончыў Маскоўскую кансерваторыю па класу прафесара Л. Лаўроўскага. Пра Лізавету Андрэеўну Лаўроўскую П. Цвяткоў пісаў так: «Не гаворачы ўжо аб яе чужоым, роўным, ансамблявым, санавітым голасе, які за тры гады падвоіўся ў сіле, узмацнеў, стаў устойлівым — яна ўдала ўдасканаліла сваю тэхніку, давала да высокай ступені сваё выканаўчае майстэрства... і што ўсяго даражэй у Лаўроўскай, дык гэта тое, што яна не карыстаецца ніякімі знешнімі эфектамі, у ёй няма ніякага жаночага канецтва, каб уздзейнічаць на слухача... Лаўроўская нідзе не выходзіць за рамкі строгай мастацкасці...»

Любоў і адданасць, поўнае давер'е да ванальнай метады свайго настаўніка Васіль Алексеевіч пранёс праз усё артыстычнае жыццё. Ва ўласнай рабоце, у занятках са сваімі вучнямі ён абпіраўся на веды, атрыманыя ад Л. Лаўроўскай, пашыраючы і паглыбляючы іх. Адра-зду пасля заканчэння кансерваторыі (1892 г.) — запра-

шэнне ў Вялікі тэатр. Там за 12 гадоў работы В. Цвяткоў спеў 42 партыі: Мельнік («Русалка» Даргамыжскага), Грэмін («Яўгені Анегін» Чайкоўскага), Мефістофель («Фаўст» Гуно), Канчак («Князь Ігар» Барадзіна), Мароз («Снягурка» Рымскага-Корсакава) і г. д. Пераехаўшы ў Томск на пасаду дырэктара музычнага вучылішча, ён атрымаў прапанову весці клас сольных спеваў. Тут і пачалася шматгадовая выкладчыцкая дзейнасць Цвяткова.

У 1924 годзе адкрыўся Мінскі музычны тэхнікум, які стаў асноўным зярнем развіцця музычнай адукацыі і прафесійнай музыкі і наогул музычнага жыцця Беларусі. «Беларуская музыкі» ішчэ няма, — пісаў мастацтвазнавец Ю. Дрэзін у газеце «Советская Белоруссия» 5 чэрвеня 1925 года, — але яна будзе, яна павінна быць, таму што ўжо ёсць неабходныя ўмовы для яе стварэння: ёсць працаўнікі, ёсць ахова працаваць, ёсць свабода і магчымасць гэтай работы, а што значнай усяго: ёсць добрая, вельмі добрая аснова для музыкі — агульная музычнасць беларускага народа і яго прыгожая песня...»

На долю выкладчыкаў выпала вялікая роля ў стварэнні беларускай музыкі і ў падрыхтоўцы прафесійных выканаўчых кадраў. Адным з вядучых у Мінскім музычным тэхнікуме стала ванальнае аддзяленне, першымі педагогамі якога былі Л. Баланоўская, А. Бількевіч-Краўзе і В. Селях. 15 чэрвеня 1925 года адбыўся першы канцэртны канцэрт студэнтаў ці, як іх тады называлі, слухачоў музычнага тэхнікума. Неўзабаве туды быў запрошаны прафесар В. Цвяткоў, які з 1913 года выкладаў у Кіеўскай кансерваторыі, выхваляўшы нягале добрых спеваў і набыўшы вопыт настаўніка.

У адрозненне ад іншых педагогаў-ваналістаў, ён не сцвярджаў, што ведае ней-

кія асаблівыя сакрэты пастаноўні галасу. Дарчы, ён не прызнаваў тэрміну «пастаноўна галасу», а заўсёды гаварыў пра «выхаванне галасу». Пад гэтым разумееў усебаковую ўвагу да фізічнага стану галасавога апарата, вывучэнне яго індыўідуальных уласцівасцей у кожнага студэнта паасобку і звязаны з гэтымі асаблівасцямі спосабы найбольш натуральнага гучання, а таксама фіксацыю ўвагі на вучэнцаў на знойдзеным спосабе. Вынікі яго, на жаль, нядоўгай педагагічнай дзейнасці ў Мінску (Цвяткоў працаваў у тэхнікуме да 1928 года) папоўнілі скарбонку ванальнай культуры Беларусі. У яго класе займаліся Л. Александроўская, І. Балочын, С. Друкер...

Ужо ў 1926 годзе пад неспарэдным кіраўніцтвам Васіля Алексеевіча студэнты яго класа не толькі выступалі з сольнымі нумарамі, але і падрыхтавалі для канцэртнага выканання ўрыўкі з оперы П. Чайкоўскага «Яўгені Анегін» і оперы Ц. Кюі «Сын мандарына». «...З вялікім поспехам прайшлі оперныя анблэ — пісьмо Таціяны і сцэны дуэлі з «Яўгенія Анегіна» і сцэна ў нягіні з «Русалкі». Класам прафесара Цвяткова зроблена вялікая і вельмі паспяхова работа, — адзначала газета «Звязда». З удзельнікаў ансамбля асабліва трэба адзначыць Александроўскую, прывабіўшую слухачоў і чужоым голасам, і выразнасцю выканання».

У тая гады ў Мінску прапагандаваў опернае мастацтва не толькі музычны тэхнікум, але і Першы Беларускі дзяржаўны тэатр. Акрамя драматычных спектакляў, на яго сцэне ставіліся ўрыўкі з «Русалкі» А. Даргамыжскага, «Фаўста» Ш. Гуно, «Князя Ігара» А. Барадзіна. За сезон 1926—1927 гадоў тут адбылося 6 сімфанічных канцэртаў, канцэрты беларускай музыкі і музыкі народаў СССР. А 14 мая 1927 года на базе Першага БДТ

упершыню ў гісторыі беларускага мастацтва была цалкам пастаўлена опера «Імянініца» стала «Русалка» Даргамыжскага. Паступова ж прылягліт у прапагандае опернага мастацтва перайшоў да музычнага тэхнікума.

У 1927 годзе сіламі студэнтаў былі паказаны тры акты оперы «Фаўст», праз год выпушчаны тэхнікума на сцэне Першага БДТ опера была пастаўлена цалкам. Гэты спектакль прайшоў некалькі разоў і з трыма-ліма поспехам. Сольныя і харавыя партыі выконвалі студэнты тэхнікума; аркестр, за выключэннем некалькіх педагогаў-духавакоў, таксама складалася са студэнтаў; дырыжыраваў кіраўнік аркестравага класа І. Гітгарц. У партыі Маргарыты выступіла выпускніца тэхнікума, навучанка Цвяткова Ларыса Александроўская.

Гэтая пастаноўка ўважліва прадэманстравала ўзросшы прафесійны магчымасці студэнтаў і дала штуршок да арганізацыі больш высокай формы працы з імі. Так у 1928 годзе быў арганізаваны Вышэйшы оперны клас.

Усе гэтыя дасягненні неўзабаве ўважліва без В. Цвяткова. Менавіта ён заснаваў прафесійнае ванальнае мастацтва ў нашай рэспубліцы. Ён выхоўваў сваіх вучняў на прынцыпах рускай выканаўчай школы, а ў іх рэпертуар з задавальненнем уключалі і творы беларускіх кампазітараў, беларускія народныя песні.

З падзякай успаміналі і успамінаюць свайго першага настаўніка яго вучні. «Васіль Алексеевіч, — гаворыць Л. П. Александроўская, — быў не толькі выдатным педагогам — ён быў і чужоым чалавекам. Ён вучыў нас не толькі спяваць, але і жыць».

Л. ІВАШКОУ,
старшы выкладчык
Беларускай
дзяржаўнай
кансерваторыі.

МУДРАЯ ПАРАДА

Гоа вярнуўся ў пячору цямяне за хмару і схпіўся за каменнае кап'ё...

— Старэйшына абляў мяне пры народзе! — у гневе закрычаў ён. — Гоа не даруе крыўды!

— За тое, што ты заб'еш яго, як казулю, племя не даруе табе, — паптрэдзіла яго жонка.

— Добра! — ваяўнічы Гоа адкінуў кап'ё і ўзяўся за дубіну. — Тады я патрасу яго!
— Гэта не так лёгка зрабіць, як здаецца, — адабрала жонка дубіну.

— Будзем біцца на нуланах! — не здаваўся Гоа.

— Можаш і прайграць. На нуланах ён крапчэйшы, — адназала жонка. — А племя не дае літасці бітым.

— Тады, — зароў Гоа, перабраўшы ўсе вядомыя яму спосабы помсты, — тады... я абвясчу пры ўсіх, што ён сын сілы і шанала!

— Паслухай, Гоа! — не вытрымала нарэшце жонка. — Не будзь дурнем! Вазьмі лепш вунь той кавалак мяса ад учарашняга палявання і заткні яму хутчэй рот. Я думаю, цябе ўсе зразумеюць...

Гоа моўчкі ўзваліў на плячо тушу казулі і лёгкай хадой выйшаў з пячоры.

В. ГІЛЕВІЧ.

АЛЕСЬ ЖАЛДАК

МІНІАЦЮРЫ

— Ну як? — пазт мяне спытаў. Ды з помпаю вялікаю, — Радкі мае чытаў?
— Чытаў...
А як артыст дэкламаваў, То стаў зусім заімаю.

Купіў пазт аўтамашыну, Кніжок не выдае, прыціх. Каб зарабіць сабе бензіну, Ён рэцэнзуе маладых.

Хоць ён пісаць даўненька перастаў, Ды з вудай пахадзіць любіў па лузе, Замест уласных вершаў і актаў, Ён чарвяноў пазтам падаваў — І тым, нарэшце, прыслужыўся музе...

Пераклаў з украінскай М. ЧАРНЯУСКІ.

ФРАЗЫ

Бываюць такія тонкія думкі, што колькі іх ні чытай, розуму не набярэшся.

● І па зялёнай вуліцы можна дайсці да абсурду.

● Хто карыстаецца аўтарытэтам сярод таварышаў, а хто — іхнім аўтарытэтам.

● Вучыцца жыццю неабходна нават тады, калі жыць не хочацца.

● У людзі выбіўся, а Чалавекам не стаў.
Г. САМКО.

НЕЗАБЫЎНАЕ

Хіба ж на вечар той можна забыцца?

Стол быў, што прынцу не сорам

садзіцца!

Ціха нашэптаў чароўнае бор:

«Пі, рэвізор! Спі, рэвізор...»

П. ШРУБ.

КРЫТЫКАН

Сустрэў знаёмага аднойчы.

— Ну, як жыццё? Ну, як работа?

Ён, закаціўшы ў неба вочы,

Пачаў мне скардзіцца ахвотна.

— Навошта сонца так пячэ?

Ракою тлушч з мяне цячэ...

Альбо з хмарыні золкі душ?

Зусім размякне капляюш...

І жонка мне не дагаджае —

Адных дзлячат назло раджае,

Настрой мой сапсаваўся

з рання.

Бо праглынуў зацішні драпік.

А на рабоце — што за людзі!

Па розных дробязях валтузляць.

То так зрабі, то раптам гэтак.

Злуоцца, быццам канец свету.

А самі, бацьчы маё вока,

І лайдакі, і абібоні.

...Каб дыхаць стала мне лягчэй,

Я развітаўся з ім хутчэй.

Жыве такі во чалавеча,

Ад тлушчу бэсціцца і енча.

Усё б на свеце папракаў.

Не чалавек, а крытыкан!

У БАГДАНОВІЧ.

ДЗІВАК — ЧАЛАВЕК...

Сааўтар.

Мал. П. КОЗІЧА

ВЫХАДНЫ ДЗЕНЬ

Я скончыў есці і выцер рот рукавом.
— Мілы, не трэба так, — ласкава папрасіла яна. — Вазьмі, калі ласка, сурвэтку...

— Якая розніца? — ускіпеў я. — Сурвэтка, сурвэтка... Вечна чапляешся!
— Што ты, міленькі! Я ж з такой любасцю прасавала іх. Чысцюткія, свежыя, накрухмаленыя...

Я сядзеў нахмураны.
— Ідзі, мілы, паляжы на канапе. А я пасуду памыю. Ой, прабач, зусім забылася: зараз газету прынясу.

Калі яна прынесла «Футбол-хакей», я ўжо ляжаў на канапе і глядзеў у столь.

— Можна, тэлевізар уключыць?
— Не трэба, — буркнуў я. — Так паляжу.

— Паляжы, паляжы, родненькі, — згадзілася яна. — А я хуценька на кухні прыбярэ.

Я ляжаў і слухаў, як цурчэла з крача вада і ледзь чутна дзынкаў посуд.

— Ты ляжы, ляжы, мілы, — скрозь

дрымоту чуў я голас. — Я зараз вярнуся. Толькі ў пральню скокну — бялізну здам. Не паспела ўчора. Уборку ў кватэры рабіла, — вінавата гаварыла яна.

Я перавярнуўся на другі бок.
— Прачнуўся? Я табе сюрпрыз падрыхтавала. Гэта васьць піва, а гэта... Веддеш, што? Ішла ў пральню, па дарозе заскочыла ў гастронам. А там воблачку даюць. Пастаяла.

Піва было цёплае. Я сказаў, каб яна паставіла яго ў халадзільнік.

Яна ўключыла тэлевізар. Паказвалі футбол. Я ўстаў з канапы і сеў у крэсла.

Мне было добра.

Час ад часу яна падыходзіла да мяне. Я слухаў няўважліва: мяне цалкам займаў футбол. Здаецца, яна гаварыла, што вярну згадала, булён на заўтра для малых зварыла, штаны і кашулю мне адпрасавала.

Футбол скончыўся. Я зірнуў у праграму: нічога цікавага. Выключыў тэлевізар. Паляжнуў. Рабіць зусім не было чаго.

Я зноў лёг на канапу.
— Чым жа памагчы табе, мілы?
Яна была ў роспачы. Кінула сваё шыццё і глядзела на мяне вялікімі вачамі.

У іх святлілася глыбокае спачуванне.
— Успомніла! — раптам узрадавалася яна. — Я ж прынесла табе нешта з работы. Гэта ж трэба — забылася!

Праз мінуту перада мной ляжаў тоўсты том у стракатай вокладцы. «Сучасны замежны дэтэктыў».

— Чытай, мілы, — сказала яна. — Чытай. А я буду дашываць сукенку.

Мне было добра.

Калі я адклаў кнігу, каб глытнуць піва, яна села на канапу побач са мной.

— У панядзелак — бацькоўскі сход. Папрашу на рабоце, каб адпусцілі раней. Дарэчы, нешта краны пачалі цячы. Трэба слесара выклікаць. Мо ты зойдзеш у домакіраўніцтва?

— Зноў я! Колькі разоў гаварыў: няма ў мяне часу! Заўтра я... я...

Якую ж прычыну прыдумаць?

Яна падказала:

— Скажы, што заўтра пасля работы ў цябе нарада.

Я зірнуў на яе са здзіўленнем.

Яна — як ні ў чым ні бывала:
— Тата заўсёды на нарады спасылаецца. Спадзяюся, у аўторак ты не зняты?

— У аўторак? — задумаўся я. — А што трэба зрабіць у аўторак?

— Як што? Схадзіць у гаспадарчы магазін, купіць фарбы. Зірні толькі на наш балкон! Даўно час прывесці ў парадак.

— Не, у аўторак не магу, — рашуча сказаў я. — У аўторак у мяне... у мяне...

Што ж такое хуценька прыдумаць?

— Скажы, што ў аўторак дамовіўся ісці на футбол.

Гэта зноў яна.

— У сераду трэба...

Яна не дагаварыла. У кватэру пазванілі.

— Не інакш, Каровін, — сказала яна.

— Як заўсёды, за табой. Казла ў двары забіваюць...

Мы адчынілі дзверы. На парозе стаялі мама і тата. Яны вярнуліся з гасцей.

— Як вы тут без нас?

Сямігадовая сястрычка адказала:

— Добра, мамачка. Мы з Вадзікам у цікавую гульні гулялі. Пра выхадны дзень.

М. ЗЯНЬКОВІЧ.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856

12345678910
12345678910

АТ 23487

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04; аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масвай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь АСІПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ [адказны сакратар], Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара], Уладзімір НЯФЁД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО.